

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXV

БЕРЕЗЕНЬ — 1984 — MARCH

№ 409

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волинняк

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко
Дмитро Кислиця, Олександр Пономар, Іван Манасир-
ський, Карпо Роговський.

Телефон: (416) 621-2605

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В. Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 235

ETOBICOKE, ONT., CANADA

M9C 4V3

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ініціативна Група — ЗВЕРНЕННЯ ДО ПЕРЕД- ПЛАТНИКІВ	1
Президія О. У. П. "Слово" — ПРИВІТАННЯ В. І. ГРИШКОВІ	1
Марта Тарнавська — БАТЬКОВІ	2
Діма — ПОЕЗІЇ	2
Володимир Жаботинський — НАУКА З ШЕВ- ЧЕНКОВОГО ЮВІЛЕЮ	3
Віктор Черкас — УКРАЇНА НА ТАРАСОВІЙ ГОРІ	5
О. Самоненко. — "1984" — ДАЛІ АКТУАЛЬНА ОСТОРОГА	6
Віталій Бендер — ПАРОДІЇ — ТАКТИЧНИЙ ПРОТЕСТ?	9
Іван К-ий — ВАСИЛЬ П. ЗАВІТНЕВИЧ	12
Дмитро Чуб — ПІДСУМОК ТВОРЧОСТИ ЯРОСЛАВА МАСЛЯКА	15
О. М. Коваленко — ПОВСТАННЯ НА ПАН- ЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН"	16
Дмитро Кислиця — КОЛИ Й ЧОМУ Я ДИВУ- ВАВСЯ СВОЄМУ БАТЬКОВІ	19
Григорій Нудьга — УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СВІТОВОЮ КУЛЬТУРОЮ (2)	21
Яків Сусленський — ІЗРАЇЛЬ ШАНУЄ ПРА- ВЕДНИКІВ	24
Ростислав Василенко — І ЧОГО ВОНИ ІЗДЯТЬ?	27
Б. Левицький — ТАРАС ШЕВЧЕНКО І КИТАЙ	28
Борис Мигаль — КАНАДСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ, 1981 (4)	29
Андрій Глинин — ДИВОСВІТ КРИМУ	32
Лев Яцкевич — КУДОЮ ПРЯМУЄ СВІТ?	33
Петро Одарченко — НА МОВНІ ТЕМИ	34
Павло Кравчук — І "ЮВІЛЯТ", І "ЮВІЛЯР"	35
Ярослав Масляк — ДАР ЛЮБОВИ	36
Д. Г. Струк, Олександра Сорока, Анна-Галія Горбач, О. Кульчицька, Ф. Березотога, Людек Пахман і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	37
М. Хижка — ПЕРЕКАЗ ПРО ЛІСУ ГОРУ НОТАТКИ, ХРОНІКА, ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ	40

На першій сторінці обкладинки: Видатний україн-
ський композитор, диригент, музикознавець і педа-
гог Микола Філаретович Колесса, якому цього року
сповнилося 80 років життя.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

З В Е Р Н Е Н Н Я

до передплатників "Нових днів".

"Нові дні" вступили у 35-ий рік свого існування. Постійними співробітниками журналу були й є найвидатніші діячі української культури, — науковці, письменники, журналісти. Як універсальний український журнал з ділянок літератури, науки, мистецтва і суспільного життя його читають усі, з його сторінок черпають відомості про розвиток нашої багатовікової культури.

Уся українська преса в діаспорі, для свого розвитку й успішної праці потребує постійної матеріальної підтримки своїх читачів, які розуміють вагу своєї преси й подають їй цю допомогу у вигляді пожертв на пресовий фонд. Але для "Нових днів" тільки така допомога вже не є вистачальною з огляду на порівняно зменшений тираж. Тому в інтересі "Нових днів" і їх читачів є конечно спільними зусиллями добитися збільшення тиражу журналу, бо лише при такій умові журнал наш зможе з успіхом продовжувати свою корисну працю.

З цією метою в Торонто постала ініціативна група, яка звертається до нашого суспільства, а в першу чергу до передплатників "Нових днів", на протязі 2-місячного періоду домогтися спільними зусиллями значного збільшення числа передплатників. Якщоб висліді цієї нашої спільної праці виявилися не такими ефективними, як це потрібно для "Нових днів", то буде доцільно продовжити термін нашої допомоги, поки не досягнемо бажаного успіху.

Ми віримо, що серед передплатників "Нових днів" знайдеться достатнє число людей доброї волі, які не будуть стояти осторонь цього завдання і приступлять до ініціативної групи не тільки в Торонто, але в кожному іншому місті Канади чи інших країн нашого поселення.

Всім особам доброчинцям, які з поміж своїх знайомих і друзів знайдуть нових передплатників для "Нових днів" ми заздалегідь висловлюємо щиро-сердечну подяку. На сторінках журналу будемо інформувати читачів про висліді цієї дії.

Ініціативні групи в Канаді: 1. Торонто: Валер Микола, Горохович Антоніна, Макогон Павло, Муха Михайло, Ліщина Леонід, Педенко Віктор, ген. Петренко Петро, Роговський Карпо, Стефанович Юрій. 2. Гамільтон: Гордієнко Іван, Завгородній Іван, Логвин Варвара, Рокенко Віктор. 3. Лондон (Онт.): Макаренко Олекса, Подопрігора Федір. 4. Ошава: Лисик Ігор, Неліпа Григорій. 5. Уїтбі: Неліпа Петро.

ВАСИЛЕВІ І. ГРИШКОВІ
СПОВНИЛОСЯ 70 РОКІВ

Видатному українському політичному письменникові, ідеологові демократичного руху й членові нашої редакції В. І. Гришкові сповнилося недавно 70 років життя. З цієї нагоди друкуємо привітання йому від Президії "Слова", щиро вітаємо його від себе й усіх читачів і додатково бажаємо якнайскоріше закінчити спогади з тяжких і бурхливих років. — Редакція.

Вельмишановний Василю Івановичу!

Президія Об'єднання Українських Письменників "Слово" від імени всіх своїх членів, що живуть у різних країнах західного світу, сердечно вітає Вас з 70-річчям життя та 50-річчям творчої літературної праці.

Ви пройшли тяжкий, але величний шлях українського письменника-патріота, відданого сина свого народу.

В советських умовах Ви пережили арешт, тюрму, етапи і концентраційний табір (Коліма). В умовах нового терору фашистських завойовників Ви були активним учасником боротьби українського народу проти фашизму.

В цьому пережитому пеклі Ви виробили в собі віру в правду, добро і гуманні стосунки між людьми на землі. Ця ідея проймає всі Ваші твори: від першої юнацької повісті "Стик", почерез пізніші праці про Гоголя, Хвильового, Винниченка, Сенченка, Стельмаха, Сосюру, Багряного, Гончара та багатьох інших, аж до найновішої Вашої публікації в англійській мові "Український голокост 1933". Це великий і тривалий вклад в українську вільну літературу та громадську думку.

За це Вам честь і пошана!

Прийміть, Дорогий Василю Івановичу, наші найкращі побажання Вам здоров'я та дальших творчих успіхів.

За Президію О. У. П. "Слово"

Григорій Костюк
Почесний головаОстан Тарнавський
Голова

**

Батькові

Дев'ятнадцятий рік. Тульчин.
У палаці Потоцьких — лікарня.
Куркуля тернопільського син
у тифозній гарячці кошмарній.

Тут учора мінялись фронти:
хто сьогодні — червоні? Денікін?
І куди решткам армії йти
без надій, без набоїв, без ліків?

Джура-гуцул приносить кожух,
бо десятник його в лихоманці.
Бій у місті, здається, утих.
Ешелон відступає від станції.

Дим піднявся. Лямпади пожеж
запалили жертovníк-обрій.
До життя, до свідомости меж,
повернувся десятник хоробрий.

Із постелі кожух відгорнув:
жменя повна піску? Ні, це — воші!
І пробудився з кошмарного сну,
а кошмар наяву ще і досі.

Та зов крові сильніший тепер:
їсти! жити! Не все ще пропало!
Джура-гуцул несе револьвер
промінати на хліб і на сало.

Підійнявся з постелі юнак:
чи здолає безсилля, утому?
Галичанам дали уже знак:
повертатись на захід, додому.

Джура-гуцул хлібину приніс.
Що? Ворушитись? Хліб цей — вошивець!
І, хоч очі червоні від сліз,
їсть десятник хлібину паршиву.

Поховавши на цвинтарі мрій
міт про волю, мов друга з окопів,
за возами пішов на зорі
битим шляхом за Збруч, на Тернопіль.

1983

ВІД РЕДАКЦІЇ

Щоб не відкладати, а то й не відкидати багато цінних і актуальних матеріалів, "Нові дні" за останні місяці були змушені видати аж три рази до 40 стор. збільшені числа журналу.

Очевидно, збільшений об'єм журналу зв'язаний із значними друкарськими та поштовими видатками. Тому просимо всіх читачів, — які досі цього не зробили — оцінити це наше рішення відповідними пожертвами на розбудову Ваших "Нових днів".

А ДЕРЕВА СТОЯТЬ ЗАІНЕНІ

Ніби музика
в твоїм імені,
а дерева стоять заінені,
а від снігу кроки скрипучі
й знову спогади серце мучать
далекій юности з'явами:

ти поглянув очима ласкавими,
в світлі інею майже прозорими,
посміхнувся — й о горе,
о горе мені!
Це ж я знову спокою не матиму
і дивитимусь
(вже й світатиме...)
на дерева в саду засніжені,
а кохання перше розніжене
потопатиме в музиці
твого імені...

А дерева стоять заінені.

1984

РОЗМОВА З КОМП'ЮТЕРОМ

— Як чустесь, Ваша Величносте?
Чи не долає Вас втома
(ота, що від неї аж крутиться навколо земля)
від нагромадження цифр,
що кінчаються вічністю,
а починаються з нуля?

Комп'ютер барився з відповіддю. Сердито мигало світло на екрані, нервово бігали по ньому незрозумілі уривки якихось слів, цифр, зашифрованих кодів, щось на зразок:
УТ 569 ТР 178472 00051 МІМОО 21839485 ТР
і проминуло аж цілих вісім секунд, поки з'явилися вже оформленні в речення слова:

— НЕ ЗНАЮ, ЩО ТАКЕ ВТОМА.
НЕ ЗНАЮ, ЩО ТАКЕ ВІЧНІСТЬ.
ГОВОРІТЬ МОВОЮ ЗРОЗУМІЛОЮ.
ГОВОРІТЬ МОВОЮ ЦИФР.
ВЖИВАЙТЕ Но. АМ 839-462-311.

— Пробачте, Ваша Величносте,
за мою необізнаність з кодами,
Вам знайомими,
за питання, для Вас незвичне...
Чи ж Вам цікавитись втомою?

Ви — невтомні!
Ви розумом кожного перевищете!
І що Вам якась там романтика, музи якісь!
Страшно тільки,
що Ви вже й поезії пишете
і добираєтесь до музики.
1980-1984

НАУКА З ШЕВЧЕНКОВОГО ЮВІЛЕЮ

Дивовижно, до якої міри люди непослідовні. Коли ми вимовляємо А, то переважно й не гадаємо, що треба в такому разі вимовити й Б. Ставимося до суспільного факту так, наче він ізольований, вирваний з життя і не призводить до жадних наслідків. Ось тепер ми вшановуємо пам'ять Шевченка або, принаймні, відгукуємося на шанування. Але при тому — жадних висновків. Не лише з боку тих, що слухають та читають, а й з боку тих, що пишуть, не помітно, щоб вони добре замислилися, до чого зобов'язує визнання цього ювілею. Адже одне з двох: або Шевченко є культурне непорозуміння, філологічний курйоз та раритет, і тоді нема жадного сенсу влаштовувати йому ювілей; або ж Шевченко є закономірне й характеристичне явище життя, яке розвивається, симптом чогось прийдешнього, і тоді для кожного з нас є кінцевим, сказавши А, промовити й Б, тобто, визнавши цей ювілей, визначити своє ставлення до того величезного явища, про неминучість якого нам цей ювілей пророкує. Але про це, здається, мало хто розмірковує.

Можливо, це можна пояснити тим, що внутрішньо численні, дуже численні серед нас і справді стиха вважають Шевченка за філологічний курйоз. Ніде правди діти, численні міркують саме так. Їм це здається дивацтвом, курйозом: людина чудово знала по-російськи, могла писати ті самі вірші "общою" мовою, аж ось тобі — вперлася і писала по-хохлацькому. Інші йдуть ще далі й питають: та хіба існує якась поважна різниця між обома цими мовами? Сама лише впертість, саме лише дрібничкове хапання за окремі літери. І чи це не примха — писати неодмінно так: "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами! Нащо стали на папері сумними ряпками?..." — коли можна було з таким самим успіхом написати ось так:

Ах, вы думы мои, думы,
Ах, беда мне с вами!

У зв'язку з поновленням нашої картотеки, просимо всіх переплатників перевірити точність Вашого прізвища й адреси, включно з номером поштової зони. Про неточності або зміни слід якнайраніше повідомити адміністрацію "Нових днів".

Просимо присилати своєчасно передплату на "Нові дні". Не заставляйте нас до додаткових витрат часу і грошей для напінень.

Зверніть увагу на нову адресу "Нових днів" на 2-ій сторінці обкладинки.

Всі чеки й грошові перекази просимо виписувати на Nowi Dni а не на окремі особи.

Редакція й Адміністрація

Что стоите на бумаге
Грустными рядами?

Один пан нещодавно взяв у моєї присутності томик віршів Олеся і почав доводити наочно, що ці вірші можна читати просто по-російськи і все виявляється цілком гаразд: і розмір не змінюється, і майже всі рими зберігаються. Я його не дослухав, і доки він деклямував на московський кшталт: "Ой, нащо ж малу дитину доручила ти степам!" — я замислився про інше. Я згадав, що Шевченко писав щось таке й по-російськи. Літератори з газети "Киевлянин" зараховують йому це як величезну заслугу і соромлять нинішніх мазелинців: ось бачте, він не такий, як ви, — він не цурався "общерусского языка"! Припустимо, що це справді так, але виявляється, що общерусский язык у дивний спосіб цурався українського поета, і не виходило в нього нічого доладного цією мовою...

Рідна мова! Треба всієї нашої російської наївності, недосвідченості, соціальної неосвіченості, всієї нашої "пігасовщини", всього грубоємпіричного практицизму, що його ми сповідуємо стосовно багатьох священних проблем духу, щоб так вирячати спантеличені очі й дивуватися, навіщо це нормальній людині, при повному розумі і ясній пам'яті треба неодмінно й вперто наполягати на тому, що вимовляється "світ", а не "свет"... ...Дурість, примха! — кажемо ми, — ми, провінційні обивателі закутної країни, ми — з височини нашого політичного розуму й досвіду А чи не було б багато правильніше подивитися на справу з іншого боку і зрозуміти, що нема чого сперечатися проти фактів? Адже ми маємо цілу низку яскравих фактів, і масових, і ще характерніших індивідуальних. Ось шалечіють мало не цілі народи через сімдесят слів або через десяток вивісок чужою мовою; ось тут — великі поети, що миттю втрачають дар Божий, щойно пробують вдатися з своїй душі до маленької, мізерної, нечинної підробки: сказати "свет" замість "світ", "buona sera" замість "bona sera". Це все — факти, неспростовні явища життя, які не зміняться від того, що ми будемо їх ганити або схвалювати. Не ганити і не схвалювати їх треба, не виставляти ноти світовому устроєві та його виявам, а скромненько вчитися в них розумові; сприймати життя таким, яке воно є в своїй засаді, і саме на цій засаді будувати наш світогляд.

Повз факт Шевченкового ювілею ми приходимо з поштивним уклоном, і нам навіть не спадає на думку, що це — факт виняткової, симптоматичної важливості, перел яким, якби ми були розумні, досвідчені й перетбачливі, ми мали б переглянути деякі істотні складники нашого світогляду. Що таке Шевченко? Одне з двох. Або треба дивитися на нього як на курйозну гру природи, щось на зразок безрукого маляра або акробата

з однією ногою, щось подібне до рідкісного передпотопного експонату в археологічному музеї. Або треба розглянути його як яскравий вияв національно-культурної життєздатності українства, і тоді треба ширше розплющити очі й добре придивитися до висновків, які з цього випливають. Ми самі тут на Півдні так старанно і так наївно насаджували по містах русифікаторські основи, наша преса стільки клопоталася тут про російський театр і поширення російської книги, що ми врешті цілковито впустили з очей справжню, арифметичну дійсність, як вона виглядає за межами нашого курячого світогляду. Поза цими містами вирує суцільне, майже тридцятимільйонне українське море. Загляньте будь-куди не лише в його центрі — в котрийнебудь Миргородський або Васильківський повіт, — загляньте на його окраїни — до Харківської або Воронізької губерній, біля самої межі, за якою починається великоруська мова, — і ви будете вражені, до якої міри незайманим і незмішаним залишилося це суцільне українське море. Є на цій межі села, де по цей бік річки живуть "хохли", а по той бік — "кацапи". Живуть споконвіку поруч і не змішуються. Кожний бік розмовляє по-своєму, одягається по-своєму, зберігає свій власний звичай; одружуються лише зі своїми; цураються один одного, не розуміють і не шукають взаємного розуміння. Варто було б поїхати туди П. Б. Струве, авторіві теорії щодо "національних відштовхувань", перед тим, як казати про єдину трансцендентну "загальноросійську" суть. Такого виразного відштовхування нема, як кажуть, навіть на польсько-литовському або польсько-білоруському етнографічному кордоні. Знав свій народ український поет, коли вичитував нерозумним дівчатам:

Кохайтеся, любітеся (sic),
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люде...

Я не попіляю теорії П. Б. Струве і не думаю, що "відштовхування" належить до конечних і нормальних життєвих виявів національності; у кожному разі, вважаю, що легалізувати (в науковому сенсі) це "відштовхування" слід було б лише з великими й суворими застереженнями... Але не можна заперечувати, що "відштовхування" від інородця є однією з ознак наявності національного інстинкту, а особливо там, де національна ідентифікованість через навколишнє гноблення ні в чому іншому, ні в чому позитивному не може висловитися. За таких випадків "відштовхування", що його ми спостерігаємо на етнографічних кордонах, залишається мимоволі найкращим доказом того, що причіпчена народність чинить стихійний опір переплывовуванню своєї суті, що справжні шляхи її нормального розвитку прямують в іншому напрямі. Таким є стихійний настрій кожної великої і однорідної маси: таким є стихійний настрій тридцятимільйонного українського простолюду, хоч би скільки фальшиво свідчили про протилежне річні експерти з-поміж національних перевертнів. Експерти такого роду так само компетентні в оцінці національних почуттів того народу, якого вони зреклися, як дезертир компетентний в оцінці патріотизму та бойового духу тієї армії, з

якої він утік. Український народ зберіг недоторканим те, що є головним, непереможним оперттям національної душі: село. Народові, чиє коріння міцно й густо вп'ялося на величезному терені в суцільну рідну землю, нема чого боятися за свою племінну душу, хоч би що виробляли по містах з бідолашними паростями його культури, з його мовою та його поетами. Селянин усе витерпить, усіх переживе, доведе своє всупереч усім і повільно, крок за кроком зі всіх боків протиснеться до міста, і те, що тепер вважають за мужицьку говірку, буде там за дві генерації мовою газет, театрив, вивісок — і понад те.

Ось що означає ювілей Шевченка для кожного, хто вміє послідовно мислити і зазирати в прийдешній день. Ми, на жаль, на цей талан не багаті. Український рух, що зростає коло самого нашого носа, ми вважаємо чимось за зразок спорту: ми їм нехтуємо, нехтували й будемо, мабуть, нехтувати й після ювілею. Чи то засліплення від самозадоволення, чи зашкарублість людської думки керують нашими діями, і в наслідок цього ми припускаємося грубої політичної помилки, якої не можна пробачити замість того, щоб цей рух, величезний за своїми наслідками, розвивався за підтримки з боку найвпливовіших кіл передового суспільства і зважав бачити в них своє оперття, своїх природних союзників, — ми примушуємо його перебиватися своїми власними силами, гальмуємо його успіхи промовчуванням і не увагою, подразнюємо і штовхаємо в опозицію до ліберального та радикального суспільства. Зростання руху це не зупинить, але почівечити це зростання, спрямувати його в найнебажаніше річце — ось що не важко, і ось чого слід було поостерегтися. Найтяжчі наслідки для майбутніх взаємин на цьому величезному півдні Росії можуть з цього народитися, якщо ми вчасно не схаменемося, не зрозуміємо і не врахуємо всієї величезності того масового феномену, що про нього нам нагадує ювілей Шевченка, і не пристосуємо до нього всієї нашої позиції, всієї нашої тактики в справах місцевих та державних...

Я не компетентний судити про те, наскільки приготована якась Слобідка-Романівка до сприйняття української національної свідомості; тверджу лише одне: витиснути звілти союзників втаємня або українському рухові, або нікому. Повторюю: це все таке далеке від сьогоднішнього стану речей, що читаю, я знаю, знизав плечима й скаже: гадки, фантазії. Але я думаю, що гадають і фантазують ті, що бачать лише те, що стирчить просто перед очима, і не заглядають ні до статистики, ні до історії, ні до досвіду мудрого Заходу. Поживемо — побачимо. А можливо, якщо не зміниться вчасно наша тактика, то й відчуємо...

Коли доводиться, за службовим обов'язком, вшановувати ювілей Шевченка, ми сором'язливо розповідаємо один одному, що небіжчик був мовляв "народний" поет, співав про лихо простого бідного люду, і саме в цьому, бачте, полягає вся його цінність. Авжеж ні, не в цьому. "Народництво" Шевченка є справа третьорядна, і якби він все це написав по-російськи, то не мав би ані в чийх очах того величезного значення, яке всі, з

усіх боків визнають йому тепер. Шевченко є національний поет, і саме в цьому його сила. Він національний поет і в суб'єктивному сенсі, тобто поет-націоналіст, навіть зі всіма вибухами нестримної ворожості до поляка, до єврея, до інших сусідів... Але ще важливіше те, що він — національний поет за своїм об'єктивним значенням. Він дав і своєму народові, і всьому світові яскравий, непохитний доказ того, що українська душа здатна до найвищих злетів самобутньої культурної творчості. Через це його так люблять одні і через це його так бояться інші, і ця любов, і цей страх були б анітрохи менші, якби Шевченко був свого часу не народником, а аристократом на зразок Гете або Пушкіна. Можна повикидати всі демократичні нотки з його творів (а цензура саме це й робила довго) — і Шевченко залишиться тим, чим створила його природа: сліпучим прецедентом, який не дозволяє українству відхилитися від шляху національного ренесансу. Це значення добре зрозуміли реакціонери, коли здійняли напередодні ювілею лемент щодо сепаратизму, державної зради і наближення кінця світу. До кінця світу та інших жахів ще далеко, але що є правда, то є правда: шанувати Шевченка просто як талановитого російського літератора число таке чи таке не можна, шанувати його — це значить визнати все те, що пов'язане з цим ім'ям. Шанувати Шевченка — значить зрозуміти й визнати, що нема й не може бути єдиної культури в країні, де живуть сто й понад того народів: зрозуміти, визнати, посунути й надати законне місце могутньому побратимові, другому за силою в цій імперії.

Від Редакції: Ця стаття була вперше надрукована російською мовою 80 років тому, але кожне її речення актуальне й досі.

Статтю Вол. Жаботинського, одного з найвидатніших діячів єврейської історії, ми надрукували скорочено з книжки: Володимир Жаботинський. Вибрані статті з національного питання. Обкладинка Ірини Івахів. Переклад, вступна стаття, примітки та коментар Ізраїля Клейнера. 136 сторінок. Ціна 9 ам. дол.

Книжку видало Вид-Во "Сучасність" у 1983 р. Її можна набути в українських книгарнях або замовляти у видавництвах:

Nina Pnytzkyj
254 West 31 St. 8th Floor
New York, N. Y. 10001 USA

Читайте і передплатуйте найоб'єктивніший український тижневик політики, культури і громадського життя "УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ". Передплата на рік — 25 амер. доларів.

Передплату слід надсилати на адресу представників "УВ" у вашій країні або на адресу адміністрації газети:

Ukrainian News, Inc.
1941 W. Warren, Detroit, Mich. 48228 USA

Віктор ЧЕРКАС

УКРАЇНА

Гострозорі мої зорі,
Хори солов'їні,
І тополі у дозорі —
Диво-Україно,
Ти дала вікам Тараса,
Простелилась полем...
Не поскаржуся ні разу
Я тобі на долю, —
Бо як кине десь шалено
Мене в люте лихо,
Я прийду до тебе, нене,
Уклонюся тихо.
Не впаде сльоза солона,
Поведем розмову.
Пригорнусь до твого лона —
Стану дужим знову.
Не піду з твого полону
Ані на хвилину,
Бо у серці не холоне
Полум'я калини.

НА ТАРАСОВІЙ МОГИЛІ

Я іду крізь спогадів річці,
Прокладаю з мрій розгони трас,
Де обнявши долю України,
У столітній думі став Тарас.

Україно, рідна моя нене,
Вічно п'ю з долонь твоїх пісні.
Ти устами матері до мене
Шепчеш коліскову уві сні.

Я люблю тебе за ясну мову,
За глибоку мудрість і красу.
Образ материнський твій чудовий
Я усюди чесно пронесу.

Україно, рідна моя нене,
У ясній колісці ясенів,
Присягаю вірністю надхненню
Іменем
Синів.

Україна, 1983 р.

ЧИ ГОСТІ З ІНШИХ ПЛАНЕТ?

Американські засоби масової інформації, покликаючись на газету "Труд", повідомили, що в минулому місяці на небозводі України появилися таємничі об'єкти, що нагадували великі міжпростірні кораблі, сильно освічені, які міняли курс і висоту. Таких "кораблів" очевидці нарахували вісім. Один колосальної величини, а сім менших, що летіли позаду нього.

Біля 40 осіб бачили ці об'єкти. Вчені не можуть прийти до однозначності у поясненні появи містерійних "кораблів", які вперше були помічені над територією України.

“1984” – ДАЛІ АКТУАЛЬНА ОСТОРОГА ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА

В червні 1949 року в Англії побачила світ книжка з інтригуючою назвою — “1984”. Вона негайно привернула до себе широку увагу, з’явилась і 20 тижнів трималась на списку “бестселерів”, здобула значну популярність в Європі і за океаном. Протягом наступних 35-ти років книжка “1984” ніколи не зникала з полиць книгарень. Вона витримала 66 видань (не враховуючи численних перекладів) і дотепер розійшлась більш як в 11 мільйонах примірників. У багатьох британських, американських і західно-європейських середніх і вищих школах “1984” є обов’язковою лектурою. На неї часто посилаються політики, філософи, науковці, журналісти, педагоги. Деякі фрази з неї увійшли в постійний лексикон англійської та інших мов.

З наближенням і приходом 1984-го року, яким названо книжку, зацікавлення нею почало зростати астрономічними темпами. У Сполучених Штатах її продають тепер 50 тисяч примірників на день. Вона знову опинилась на списку “бестселерів” і навіть займе в кількох із них перше місце. Про неї пишуть незліченні статті, її аналізують, над нею дискутують, для її обговорення влаштовують семінари і наукові конференції, їй присвячують радіо-і телевізійні програми. Один за одним з’являються збірники статей і есеїв на тему порушених автором питань.

Чому ж завдячує таку популярність “1984”?

Люди залюбки читають передбачення майбутнього, особливо коли те, що в них описується, радикально відрізняється від сучасності. Ще більше зацікавлення вони викликають, коли те передбачене майбутнє не так далеко; коли є шанс, що до нього можна дожити. Всі ці елементи наявні у книжці “1984”.

Її автор, британський письменник Джордж Орвелл (1903-1950), малює у своєму творі примарну картину світу, безвихідно опанованого абсолютним тоталітаризмом. Протягом 35 років після написання книжки світ мав пережити нищівну ядерну війну, на руїнах якої мали вирости три супердержави: Океанія, Евразія та Істазія. Вся Земля поділена між цими державами-гігантами, які ведуть між собою неперестанну війну. В Океанії панує система, яка називає себе “ангсоц” (англійський соціалізм), в Еразії — “нео-комунізм”, в Істазії — “покоління смерті” або “самознищення”. В дійсності всі ці системи мало чим відрізняються одна від одної: все це — пірамідальні суспільні структури, в яких воля відносно невеликої меншості беззастережно і безоглядно накладається всім іншим.

Океанія Джорджа Орвелла — це супердержава, яка включає Північну і Південну Америку, Британські острови, Австралію і південну частину Африки. Дія роману відбувається в Лондоні —

головному місті Першої Посадкової Смуги (так називається колишня Британія). Ось як змальовує автор суспільну структуру Океанії:

“На шпилі піраміди стоїть Старший Брат. Старший Брат безгрішний і всемогутній. Кожний успіх, кожне досягнення, кожна перемога, кожне наукове відкриття, сі знання, вся мудрість, все щастя і все добро приписують його керівництву і надхненню. Ніхто ніколи не бачив Старшого Брата. Його обличчя — на кожному плякаті, його голос — кожне слово телескріну. Можна з достатньою упевненістю твердити, що він безсмертний, і вже тепер досить тяжко встановити дату його народження. Старший Брат — це образ, яким Партія вирішила явитися світові. Його призначення — бути зосередженням любови, страху і благоговіння — почуттів, які легше плекати у відношенні до окремої особи, ніж до організації. За Старшим Братом іде Внутрішня Партія. Кількість її членів не перевищує шести мільйонів, тобто на небагато менше, як два відсотки населення Океанії. Якщо порівнювати Внутрішню Партію з мозком Держави, то Зовнішня Партія, яка іде за нею — це її руки. Ще нижче стоять безголові маси, яких звичайно називають “пролами”; вони становлять 85% населення...”

В Океанії все підпорядковане волі Партії. Тут немає місця для найменшого інакودумства. Орвелл пише:

“Від коліски до могили член Партії живе на очах Поліції Думки. Навіть коли він сам, він не може мати певності, що він сам. Чи спить він, чи не спить, чи працює, чи відпочиває, чи сидить у санный, чи лежить у ліжку — він, не підозріваючи цього, може перебувати під наглядом. Жоден його вчинок не може бути байдужим. Його приятельські зв’язки, його спосіб відпочинку, відносини з жінкою й дітьми, вираз обличчя, коли він перебуває сам; слова, які він бурмоче у сні, його характерні рухи — все ревно вивчається. При цьому, звичайно, зауважуються не тільки його вчинки, але найменша зміна в поведінці, у звичках, чи навіть підвищене нервування, яке може бути ознакою внутрішньої боротьби. Він позбавлений будьякої свободи вибору... Думки і вчинки, які, коли вони доведені, означають неминучу смерть, формально не заборонені, а безколючні чистки, арешти, тортури, запротерення у в’язницю і розпилення не вважаються карою за дійсно вчинені злочини, а просто засобом вилучення людей, які можуть їх вчинити...”

Партія в Океанії абсолютно непомильна. Щоб ніхто не мав у тому найменшого сумніву, колосальний апарат у “міністерстві правди” постійно переписує історію. Якщо робиться якесь рішення, яке заперечує попереднє, то чиновники міністерства усувають згадку про попереднє з усіх існуючих друкованих матеріалів; крамольні місця у старих газетах, журналах і книжках негайно замінюються новими. Якщо ліквідують якогось відступника від партійної лінії, то він перестає існувати не тільки фізично, але і в будь-яких друкованих згадках. Інакшими словами — “він ніколи не існував”.

Щоб унеможливити вільну думку, твориться нова мова, в якій кожне слово має тільки той

зміст, який йому приписує влада. З другого боку, від члена Партії вимагається "двомислення" — здібності триматися одночасно двох самозаперечних поглядів і вірити в обидва. Це, як пише Орвелл, "дає можливість людині вважати, що вона говорить абсолютну правду, у той час, як в дійсності вона говорить дбайливо сконструйовану неправду; дає можливість триматися одночасно двох поглядів, які взаємно перекреслюють себе і, знаючи, що ці погляди суперечні, вірити одночасно в правдивість обох". Систему "двомислення" віддзеркалюють назви чотирьох міністерств, які керують Океанією: міністерство миру — керує війною, міністерство правди — бреше, міністерство любови — катує, міністерство достатку — організує голод. Віддзеркалена ця система і в головних гаслах Партії:

"Війна — це мир,
Свобода — це рабство,
Невігластво — це сила".

В цих безнадійних умовах автор виводить на кін героя роману — Вінстона Сміта, який наважується кинути виклик деспотичній системі. Сміта, сумирного дрібного державного чиновника міністерства правди (він — один з тих, що постійно "виправляють історію") мучать жевріючі в глибинах його пам'яті спогади про давно минулу свободу. Знайшовши в закутку своєї кімнати місце, куди не сягає всевидячий телескрін, він починає писати щоденник (річ недопустима в Океанії), висловлюючи в ньому свої бунтарські думки і, кінець-кінцем, гасло "Геть Старшого Брата!" Він знаходить однодумця в особі Джулії, яка теж працює в його міністерстві і назовні видає себе за абсолютно лояльну партійку, хоч в дійсності ненавидить Партію і її систему. Між ними зав'язується незаконний роман (теж колосальний злочин в очах влади), вони встановлюють контакт із членом Внутрішньої Партії О'Браєном, який, як їм здавалось, розділяє їхні думки і який обіцяє ввести їх у підпільне анти-партійне "братерство". Однак, це виявляється простим трюком вірного партійця, щоб кінець-кінцем їх зловити, арештувати і забрати до страхітливого міністерства любови.

Партії мало примусити бунтівника покаятись і зректись своїх поглядів. Завдання катів у міністерстві любови не вважається закінченим, якщо десь у найдальших закутках думки в'язня продовжує жити бодай іскра спротиву. Страшними тортурами Сміта доводять до того, що він посправжньому починає вірити, що $2 + 2 = 5$ (якщо так каже Партія). Але він далі вірить, що глибоко в його душу кати не можуть дістатися. Він довго бореться, але піддається, коли йому погрожують найжахливішою, яку лиш можна уявити смертю: його мають зарізати голодні щури. Сміт зраджує все, у що вірив. Зраджує навіть свою коханку, вигукуючи: "Зробіть це Джулії!". Партійні інквізитори досягли свого: бунтівник перестав бути бунтівником; як і мільйони інших, він став безіменною і безвільною мурашкою. Він полюбить Старшого Брата!

У 1949 році, коли було написано "1984", світ щойно починав приходити до себе після Другої

світової війни. В пам'яті людства ще свіжі були нацистські табори смерті, ще жив і володарював у своїй, скутій жахом від його терору, імперії Сталін. Пророцтво Орвелла примушувало багатьох розглянутись навколо, задуматись — чи не котиться справді світ до того безпросвіття, яке він віщував усього через 35 років? Сам письменник помер від сухот через шість місяців після появи "1984", але його твір ніколи не ставав забутим. Кожен крок тиранії будь-де у світі, кожне поширення тоталітарної влади, кожне намагання обмежити свободу нотувалося і коментувалося з висловами тривоги. Слово "орвеллівський" стало ьживатися для окреслення подій чи явищ, які нагадували те, що він описував у своїй книжці.

Стоячи вже в дійсному 1984-му році, можна з певністю сказати, що передбачення Орвелла не здійснилось, і хоча до кінця року ще далеко, напевне не здійсниться. Але деякі прояви, описані письменником, були і є в реальному світі, особливо в тоталітарних країнах.

Сьогоднішній світ далекий від повного і безвідхідного панування тоталітаризму. Базована в Нью-Йорку організація "Дім Свободи", яка стежить за станом свободи у світі і публікує про це щорічні звіти, у найновішому звіті — за минулий рік — пише, що в умовах повної свободи жило того року 1.660.000.000 людей в 52 країнах, в умовах часткової свободи — 1.066.000.000 у 56 країнах, а в умовах браку свободи — 1.910.000.000 у 58 країнах. Картина не блискуча, але й не така трагічно-безпросвітня, як та, що її малював Орвелл.

Навіть у країнах, опанованих тоталітарною владою, життя не дорівнює Орвеллівському. Цю справду, в минулому — та й тепер — були періоди, які мало чим поступалися описаному в 1984. Сталінський терор 50-х років і в перші повоєнні роки, комуні 50-х і 60-х років і так звана "культурна революція" в Китаї, "перевиховання" мільйонів південних в'єтнамців після захоплення їхньої країни комуністичним Північним В'єтнамом, геноцид Пол Пота в Кампучії, насильство над індіанцями "міскіто" в Нікарагуа, безслідне зникання людей в Аргентині за панування військової хунти, нелюдяний апартеїд у Південно-Африканській Республіці, брутальність режиму Хомейні в Ірані — все це можна з підставою назвати здійсненням передбачень англійського письменника. Найновіші повідомлення з СРСР про повернення фізичних знущань над в'язнями, поряд з посиленням нагінки на будьяке інакодумство теж не віщують нічого доброго.

І все ж, навіть найбільш тоталітарна сьогоднішня держава не володіє душами і розумом своїх підвладних, як мала б володіти, в уяві Джорджа Орвелла, всемогутня і всюдисуща Партія. Навіть у страхітливих умовах радянського концтабору, Микола Руденко, а з ним і всі інші, ув'язнені за правозахисну діяльність і боротьбу за людську і національну гідність, безстрашно заявляє своїм катам:

"Я вільний — чуєте?..
Я нині справді вільний,
А ви — раби".

Цілком зрозуміло, що "1984" Джорджа Орвелла, як і його "Колгосп тварин" — нищівна сатира на зраджену більшовиками всенародню революцію — заборонені в Радянському Союзі. В грудні минулого року в Латвії засуджено на 12 років позбавлення волі за "поширення антирадянської агітації і пропаганди" інакходумця і уннара Астроу, якому, серед іншого, закидали посідання одного примірника "1984". Але комуністичні володарі усвідомлюють, що повністю приховати від свого народу існування цієї книжки вони не можуть: занадто багато пишеться про неї на Заході в рік, коли мала б відбуватися її дія; багато згадується про неї у програмах міжнародних радіостанцій. Реакція радянської влади — типова: використати книжку для своєї пропаганди. І от "Известия" 15 і 16 січня друкують довгу статтю Мелора Стурра, в якій автор, ані трохи не червонюючи, переконує читачів, що "те, в чому вправлялась вишукана фантазія Орвелла, стало дійсністю західного світу, і в першу чергу Сполучених Штатів Америки — справжнього, а не вигаданого "центру зла" наших днів". Далі йдуть довгі тиради про те, що у США свобода — лише для небагатьох вибраних; що забезпечується ця свобода "тваринним станом більшості"; що у Сполучених Штатах "підслуховують телефонні розмови, перлюструють пошту, стежать за рухами, а головне — за рухом думки". Президент Рейген, як твердить Стурра — вірний слуга військово-промислового комплексу, який тільки і мріє про війну... А Віктор Цопі, рецензент книжки "1984" в журналі "Новое время" прямо заявляє, що Роналд Рейген — це "Старший Брат сьогднішнього світу"...

Радянські комуністи — майстри "двомислення". Маючи за собою репутацію найбільшого народовбивства в історії людства, поневолення і денаціоналізації інших народів, маючи найбільшу у світі систему концентраційних таборів та одну з найсуворіших систем цензури, тримаючи своє багатомільйонне населення в умовах економічного животіння, вони — ані хвилинки не вагаючись — приписують усі свої гріхи і злочини вільному світові. І, мабуть, глибоко переконані в тому, що — як казав Орвелл — "говорять абсолютну правду".

Сам Орвелл заявляв, що "1984" не є критикою будьякої соціалістичної системи, на відміну від "Колгоспу тварин", де він явно мав на увазі історію сталінської тиранії. "1984" мав бути осторогою світові про те, що могло б статися, коли б він послабив свою оборону проти тоталітарного зла будь-коли і будь-де. Тому наближенням і приходом 1984 року у вільному світі глибоко аналізуються різні аспекти сучасного життя в пошуках ознак тих явищ, від яких остерігав Орвелл. Найбільшу тривогу, як виглядає, викликає технологічний поступ. З одного боку, досягнення науки і техніки безумовно приносять людству величезні блага. Згадати хоч би про необмежені можливості з боку комп'ютерів, медичної техніки і нових медикаментів, а також генетики, які на очах міняють картину життя людства. З другого боку, всі ці досягнення криють у собі потенціал зла. Електронні банки даних, які дають нам змо-

гу блискавично замовити місце на літак, виконати банкову транзакцію, дістати будьяку необхідну довідку — можуть бути використані для вичерпного електронного досьє на кожного громадянина. Модерні космічні сателіти, які виконують неопціненну роль для науки, сільського господарства, метеорології, телезв'язку — можуть бути використані для стеження за людьми. (На деяких фотографіях, надісланих космічними сателітами, при відповідному побільшенні вже не тільки видно окремі будинки, а навіть розрізнити окремих людей). Медичні і генетичні експерименти, які приносять користь у боротьбі з недугами, уможливають безплідним жінкам мати дітей, запобігати фізичним і психічним вадам дитини ще перед її народженням, чи виводити більш досконалі сорти сільсько-господарських культур — можуть бути використані для "генетичного програмування" людей. Все це не загрожує в умовах вільного світу, але вимагає від нього постійної чуйності, бо може стати грізною дійсністю, якщо до влади прийдуть безоглядні тирані. І саме в цьому полягає осторога Джорджа Орвелла, не менше актуальна сьогодні, як і 35 років тому, коли він писав свій славетний роман.

ДЕЩО ПРО АВТОРА "1984"

Справжнє прізвище Джорджа Орвелла — Ерік Блер. Він народився в 1903 році в Індії, в родині службовця британської колоніальної адміністрації, але виростав і вчився в Англії. У 1922 році повернувся до Індії на службу в поліції. Життя в країні свого народження дало йому матеріал для численних пізніших статей, есеїв і книжок. Але писати Орвелл почав щойно у 1928 році, коли на якийсь час оселився в Парижі і жив серед бідноти, спостерігаючи її життя. Першу свою книжку, "Знедолені в Парижі" він вважав настільки бездарною, що не хотів, щоб знали, хто її автор, і саме тоді вибрав собі свій ушлявлений псевдонім. Видавці, очевидно, були такої самої думки, бо книжка побачила світ щойно у 1933 році. У своїх творах Орвелл виступав, як оборонець поневолених, переслідуваних і потоптаних — чи це були жертви несправедливої суспільної системи, чи жертви фашизму, який тоді дедалі більше вбивався в силу.

Як і багато інших ліво-настроєних інтелектуалів, Джордж Орвелл у 1936 році поїхав до Іспанії для участі у війні проти Франкового фашизму. Але боровся він не в лавах модної у той час серед західних інтелектуальних кіл Інтернаціональної бригади, а в невеликій дисидентській марксистській військовій частині. Він пережив страхіття війни, був тяжко поранений, але все це не мало на нього такого впливу, як той факт, що комуністична преса приписала його частині відповідальність за масові вбивства в Барселоні, хоч це не відповідало правді. Йому самому довелося тікати від помсти. Це спотворення правди для пропагандистських цілей, увіковічене ним пізніше у "двомисленні" Океанії, а також інші ексцеси, свідками яких він був, викликали Орвелла від комунізму і від усякого тоталітаризму взагалі. Повернувшись до Англії, Орвелл став на шлях, який

ПАРОДІЇ — ТАКТИЧНИЙ ПРОТЕСТ?

Якось читаючи в "Нових днях" спомин-смішину Ол. Зозулі, я довго "смакував" зацитовану ним дуже вдома популярну пародію:

*Смело мы в бой пойдем
За суп з картошкой.
И всех врагов побьем
Столовой ложкой...*

Навіть ті читачі, що не знають, яку саме офіційно-ортодоксальну пісню було підмінено повищими словами, не могли не усміхнутися — так образно й дошкульно якийсь невідомий автор подав справжні настрої і становище звичайних смертних під радянською системою.

А ось первiсний текст пісні:

*Смело мы в бой пойдем
За власть советов
И как один умрем
В борьбе за это...*

З порівняння обох варіантів відразу просвічує глибина народньої іронії: настанова звичайної людини ніяк не покривалася з бундючною претенсією правителів та їхніх добровільних чи примусових придворних поетів. Більше, в пародійній версії не тільки насмішка, а й пряма зневага системою, ба, навіть нотки протесту. Автор ніби питає можновладців: хто піде "смело в бой" за такий осяг як "суп з картошкою", та ще коли доведеться воювати такою модерною зброєю як "столова ложка"? Тут в чотирьох рядках сказано й показано все: злидений духовий і матеріальний зміст системи і її жахливу технічну відсталість, яку ніякими плякатами й гаслами не вдавалося заховати від пильних народніх очей. То ж коли почалася війна, коли пересічний вояк опинився в окопах з рушницею, на якій шпагатна мотузка заміняла шкіряний ремінець, всі побачили, що пародійне віщування сповнилося та що доведеться битися з ошкіреною ворожою крицею "столови-ми ложками".

довів його до "Колгосп тварин", а згодом — до його коронної праці "1984".

"Колгосп тварин" Овєлла вийшов у перекладі на українську мову Івана Чернятинського у таборовому видавництві "Прометей" у повосенній Західній Німеччині. Автор був тоді ще живий і, на прохання видавця, написав до українського видання передмову. Полавши про себе короткі біографічні дані та висвітливши свої політичні погляди, Орєлл розповів, як зродився цей твір. Без зайвих коментарів, автор зазначив, що йому прийшло на думку, вживаючи казкову форму "виступити проти радянського міту", щоб "люди на Заході Європи побачили радянський режим таким, як він є".

Перекладач "1984" на українську мову, на жаль, покищо немає.

Мої дитинство і юність минали якраз у час, коли пародійний жанр, цей неперевершений середник невідомої духової творчості народніх мас, утвердився і став справжнім відзеркаленням суспільної, моральної й політичної дійсності. Скільки ж тих пародій тоді курсувало! Жодний шлягер, жодна нова агітаційно-"побивальна" пісня не обходилася без негайного ж пародійного "двійника", який заперечував штучну мажорність слуг-творців і у вишуканій іронічній формі ставив речі на властиві місця. Багато з тих перлин призабулися, від інших затрималися в пам'яті лише окремі рядки, а деякі й сьогодні відтворюються легко у всій повноті.

Якщо рахувати, що моє свідоме життя почалося з шкільної лави, то світ довкола мене в 1930 році, коли я вперше переступив шкільний поріг семирічним хлопцем, видавався мені наскрізь хорошим, привабливим, радісним. З усією невинністю я палко вірив у всі пропагандивні малюнки і плакати, коли вчитував в букварях про непроглядні злидні дітей за кордоном.

Усміхнений червоноармієць на малюнку був для мене втіленням найвищої справедливості й безпеки. Він охороняв всіх працюючих людей, захищав їх від "акул", всі люди його любили, діти за кордоном дивилися на нього як на свого майбутнього протектора — таке було моє первісне сприймання довколишнього світу.

Російською мовою я тоді ще не говорив, але вже розумів її дуже добре, бо серед робітництва вона була пануючою мовою. Може якраз тому всі пародії, чи майже всі, з'являлися на цій мові.

Ранньою осінню їду я з гуртом хлопчаків із школи додому через балку, де на галявині кільканадцять робітників грають в лото. Нам цікаво — ідемо до них. Поодаль від гурту один робітник, злегка випивши, бринькав на балалайці. Вірніше, грав, і дуже вправно. Із струн лилася популярна тоді мелодія композитора Покраса "Мы красная кавалерия". Мелодію й слова я вже знав, бо чув, як старшклясники розучували її в школі. Пісня відкривалася такими рядками:

*Мы красная кавалерия и про нас
Былинники речистые ведут рассказ:
О том как в дни ненастные,
О том как в ночи ясные
Мы смело, мы гордо в бой идем...*

Аж раптом робітник почав співати, але цілком інакше версію:

*Мы красная кавалерия и про нас
Былинники речистые ведут рассказ:
О том как в дни ненастные
Мы грабили колбасные
И чистили с налета все ларьки...*

Всі "лотошники" розсміялися, а я насупився. Купи ж отаке верзти про нашу славу кавалерію! Грабувати "ларьки"? То там всякі банди, Махно тощо, а щоб "красная кавалерия" — і отаке?..

А п'ятий робітник, немов би заохочений лужним сміхом, не вгавав. До речі, далі в офіційному тексті пісні були такі слова:

*Товарищ Ворошилов —
Первый красный офицер!*

*Сумеем кровь пролить
За эс-эс-эс-эр...*

А з уст співака злітало щойніше:

*Товарищ Ворошилов,
Война уж на носу,
А конница Буденного
Пошла на колбасу...*

Йдучи додому, я палав образою. Отаке коштунство! Отак знущатися над нашими святощами!

Але посмирнів я досить швидко — пародії почали сипатися, як з величезного міха. Того року я вперше брав участь у листопадовій демонстрації і просто отегерів, коли співаючи "Інтернаціонал" — "Повстаньте, гнані і голодні робітники усіх країн" — чимало старших школярів на всі груди ревли:

*Вставай Кирило і Гаврило,
Беріть кочерги й рогаці...*

Враз мені прояснилося, що майже всі офіційні пісні мали досить ходові паралельні тексти. Хто їх складав — простий народ чи професійні поети — не берусь судити. Мабуть, і ті, й другі. Деякі пародії були так добре обтесані стилістично, що так і помітна була рука вправного віршувальника. Вже на еміграції я побачив, що деякі поети, ось як Ігор Качуровський або покійний Борис Олександрів досить легко вкладали в риму нашішки, які й прозою так точно не передаси. Так що в цьому жанрі літературні умільці й простий народ тягнули, мабуть, в один гуж.

Пародія — досить вимогливий жанр. Поглузувати, посміятися — це ще не все. Тут треба так поглузувати, щоб затримати в пародії якщо не весь, то добру пропорцію первісного офіційного тексту. Текст майже той самий, а зміст діаметрально протилежний. В цьому штука. Через те пародії легко запам'ятовувалися і з місця покоряли слухача чи читача. Поступово, я й сам почав їх залюбки наспівувати.

Як повинь, пародії почали заливати всі закутки радянського суспільного й культурного життя. Вони лунали з уст п'яних компаній, їх співали на весь голос дівчата на вулицях, їх виконували штукарі на базарах і ярмарках, які промишляли з усіякими музичними інструментами. Приблизно до 1935 року в цій сфері відчувалася повна вольниця. Опісля люди стали обережнішими, почали наспівувати півголосом, але пародій від того не поменшало.

В мої початкові шкільні роки з'явився "Марш воздушных сил":

*Все выше и выше, и выше
Стремим мы полет наших птиц.
И в каждом пропеллере дышит
Спокойствие наших границ...*

А незабаром і пародія:

*Все выше и выше, и выше
Растет в магазинах цена.
Вчера было мыло полтинник,
Сегодня уже полтора...*

В мої шкільні роки на всяких концертах ще ви-

конували пісню, складену десь на початку 20-х років:

*Мы дети тех, кто выступал
На бой с Центральной Радой,
Кто возле пушек подавал
Патроны и снаряды.*

Після кожного куплету йшов приспів:

*Наш паравоз вперед лети,
В коммуне остановка.
Не много нет у нас пути,
В руках у нас винтовка...*

А на вулицях, особливо біля пивних, дуже часто лунала така версія:

*Наш паравоз вперед лети,
Вези нас за границу,
Может сумеем там найти
Отнятую пшеницу...*

І хоч уже наступили голодові роки, і хоч люди уже посумніли, почорніли, згорбилися, але коли до них долітали ці слова, їхні обличчя прояснювалися, зацвітала умішка. Люди ніби раділи, що хоч у цей спосіб можуть посміятися з можливо-владців, плюнути на них іронією, публічно зне-важити їх.

Так пародія стала вагомим складником під-радянських буднів. Тільки-но виходила нова пісня, тільки-но її програли в радіопрограмі, як наступного дня на той самий мотив з'являвся її пародійний "двійник".

Влітку 1934 року Леонід Утьосов наспівав на платівку пісню "У окошка":

*Солнце догорает, наступает вечер,
А кругом зеленая весна.
Вечер обещает радостную встречу,
Радостную встречу у окна.*

Пісня враз стала "босьвиком", нерозлучним компаньйоном молоді. Також популярною тоді була блатняцька "Мурка" на цей самий мотив. А за якийсь час всі газети й кінохроніка наповнилися челюскінською епопеєю — криголам "Челюскін", намагаючись пройти від Мурманська до Владивостоку через Льодовитий океан за одну навігацію, застряв у Чукотському морі і його там роздушили крижані гори. Екіпаж корабля і всіх членів експедиції на чолі з відомим полярником Отто Шмідтом було врятовано літаками, за що сім пілотів, а серед них і Анатолій Ляпідевський, який недавно помер, стали першими носіями титулу Герой Радянського Союзу.

Врятування експедиції проєктувалося населенню як величезна перемога, як незрівняний вияв радянської мужності й духової переваги.

Але прості люди на цей епізод дивилися критично, у них про це склалася своя думка, бо негайно ж пішли в хід нові куплети на мотив "У окошка":

*Шмидт сидит на льдине, словно на перине,
Шухарит там белых медведей.
Рожь на экране, деньги у кармане,
А ледакол пускай лежит на дне.*

*Если бы не Толя, Толя Ляпишевский,
Больше бы не видели Москвы.
И на льдине, как в голом магазине
По ведвежи б были от тоски...*

Як свідчить ця пародія, населення сприймало весь той офіційний крик, як пускання диму в очі і нічого надзвичайного в епізоді з криголамом не вбачало. Яка, мовляв, перемога, коли криголам — а це ж не якась там діряве відро — пішов на дно?

Не краща доля спіткала "Марш веселых ребят", який вперше прозвучав у фільмі "Веселые ребята" влітку 1935 року. Це була надзвичайно мелодійна, спокуслива, захоплююча пісня:

*Легко на сердце от песни веселой,
Она скучать не дает никогда.
И любят песню деревни и села,
И любят песню большие города.*

Тим не менше, всю цю радість поета Лебедева-Кумача й композитора Дунаєвського населення відразу ж обернуло в насмішку:

*Легко на сердце от каши перловой,
Она скучать не дает никогда.
И любит кашу директор столовой,
И любят кашу также повара.*

До речі, в словах "перлова каша" крився ще додатковий зміст, бо це, якщо можна так сказати, досить активна пожива, бо ж не дарма її в радянській армії називають "шрапнель"!

Рік пізніше на екран вийшов фільм "Цирк", з художнього боку не з гірших. У ньому була пісня тих самих поета й композитора під назвою "Песня о родине", мелодія якої й сьогодні звучить в етері як позивний сигнал Радіо Москва. Мало хто з колишніх радянських громадян її не знає. Пам'ятаєте, "Широка страна моя родная"? Це ж якраз в тій пісні проявився вершок цинізму автора-поета:

*Я другой такой страны не знаю,
Где так вольно дышит человек!*

Фільм ще світили в кінотеатрах, а на вулицях люди мугикали ту пісню по своєму:

*Я другой такой страны не знаю,
Где так все валяют дурака!*

Або "Песня о Каховке" з фільму "Три товарища". На цей "боевик" з'явилося скільки пародій, що вони самі заслуговують на окреме дослідження. Пісню, здається, написав поет Мих. Светлов:

*Мы мирные люди,
Но наш бронепоезд
Стоит на запасном пути.*

А серед населення звідусіль линуло, що:

*Мы мирные люди,
Сидим на верблюде,
И кушать ужасно хотим...*

Навіть якийсь школяр написав пародію на ту пісню. В оригіналі були такі рядки:

*Гремела атака и пули свистели,
И ровно строчил пулемет...*

В шкільній пародії автор влучно підмітив моральні якості підростаючих "ленінців":

*Гремела диктовка и перья скрипели,
И ровно вел дикт педагог.
А мы все сидели, друг к другу смотрели,
И каждый сдирал сколько мог...*

Навіть відому, тривало популярну пісню "Три танкиста" було перелицьовано з героїв в екіпаж п'яниць:

*Три танкиста выпили по "триста",
А потом пол-литра на троих...*

Поету Лебедеву-Кумачову таки не везло. Рідко яка його пісня не стала жертвою пародійних майстрів. Ось як звучав його "боевик" "Е завтра война" в пародії:

*Если завтра война,
Если завтра в поход,
Если темная сила нагрянет.
Покупай исподволь
Сахар, спички и соль,
Ибо позже уже не достанешь...*

Автор цієї перлини теж був далекозорий. Щойно почалася війна, а "спички" ніби хтось визбирав з усього ринку. Вся країна майже з першого дня мусіла переходити на примітивні кресала, які було охрещено "катюшами".

Недавно помер Сурков, автор відомої пісні:

*По военной дороге
Шел в борьбе и тривоге
Боевой восемнадцатый год...*

А пародія на неї починалася так:

*По военной дороге
Шел петух кривоногий,
А за ним восемнадцать курей...*

В художньому фільмі "Большая жизнь" була досить дітклива пісня "Спят курганы темные" з рядками:

*Девушки пригожие тихой песней встретили,
И в забой направился парень молодой.*

А дівчата, що працювали в копальнях, співали це так:

*Девушки пригожие,
На чертей похожие...*

Поступово пародія перекочувала на перелицьовування класичної поезії. Особливо ходовою була нова версія "Руслана и Людмилы" Пушкіна: "У лукоморья дуб срубили, златую цепь в торговин снесли..." Появилися пародії на деякі вірші Лермонтова. Блока. Але я й так затягнувся.

Пародії 30-х років насамперед били по забриханості влаци. Неларма ж пародія на одну пісню з фільму "Волга-Волга" каже:

*Никогда я врать не буду —
В "Правде" я не состою...*

Ті пародії варті серйознішого вивчення. Як виглядає, вони являли собою стихійний і тактичний маневр населення: протестували всі, а винних не було.

Іван К-ИИ

ВАСИЛЬ ПРОКОПОВИЧ ЗАВІТНЕВИЧ

Скоро промине рік від 25 березня, від дня, коли упокоївся проф. Василь Прокопович Завітневич — музиколог, автор дев'яти томів церковних співів, громадський і церковний діяч. Похоронено його на кладовищі біля Храму-Пам'ятника у Бавнд Бруку. Під час похоронних відправ від Української Церкви попрощав Покійного первоієрарх УПЦеркви Митрополит Мстислав. Востаннє співав йому нью-йоркський славний церковний хор, що його створив і довгі роки ним керував Василь Завітневич.

Народився Покійний 1899 року у с. Замісті на Чернігівщині у незаможній селянській родині. Втримати хліборобством велику родину (Василь мав шість сестер) на маловрожайній землі було несила, тож батько заробляв на сплаві лісу по Дніпру. Помер батько, коли синові Василеві було 11 років, і лише завзяттям матері й сестер та власною меткістю повелося Василеві закінчити гімназію у повітовому місті Прилуці.

Мавши 20 років, Василь розпочав педагогічну діяльність, що залишилась одним з його життєвих покликань; — спершу вчителював у трудшкoлi с. Пашковець, звідки перейшов до Заліської трудшколи у Прилуці. Від 1924 року вже вчителює в Києві (у клубі 2-го Київського конвойного полку), одночасно навчаючись у Київському інституті народнього господарства, юридичний відділ якого закінчив 1925 р.

У роках 1926-27 Завітневич працював доповідачем і членом Київської Окрсудземкомісії, далі вчителював у підготовчих курсах робіт факу Київського сільсько-господарського інституту, був завідувачем 7-ї філії Державних курсів українізації та одночасно викладачем Київського вечірного комуністичного університету.

Таке просування було уможливлене Василеві Прокоповичу навчанням у Київському інституті народньої освіти (мова і література), що його закінчив 1929 року. Тож незабаром він очолив навчальну частину курсів українознавства та став юрисконсульту Краснознаменського заводу, а через два роки, бувши вже на іншій посаді правника, виконував обов'язки юрисконсульта Всеукраїнської Академії Наук, у якій пізніше працював співробітником комісії звичаєвого права. Склавши 1930 р., іспити в комісії НКО (Нар. Ком. Освіти) за програмою літературно-мовного профілю, Завітневич здобув кваліфікацію викладача української мови і літератури у вищих школах.

Наступних три роки він був зайнятий при Науково-Дослідному інституті економіки, працюючи одночасно як аспірант Науково-Дослідного Інституту праці і кадрів — у Радторгівлі. Точі ж викладає українську мову і літературу в Кооперативно-Педагогічному інституті, а 1933 р. стає

аспірантом та викладачем Науково-Дослідного ін-ту Споживчої кооперації, а 1934 р. деканом факультету літератури та мистецтва Університету культури. Потім працював як економіст у журналі Вукоопспілки "Кооперативне будівництво" та (роки 1935-38) викладав українську мову в Київському інституті червоної професури, а після ліквідації цього інституту став старшим викладачем літературного відділу Київського Учительського інституту.

У 1940 році затверджено, як офіційну програму української літератури для вчительських інститутів, що її, на доручення Наркомосу УРСР, склав Завітневич. Незабаром (1941 р.) Київський державний педагогічний інститут рекомендував допустити Завітневича до захисту дисертації на ступінь кандидата філологічних наук. У характеристиці Інститут ствердив, що рекомендований володіє предметом навчання і провадить виклади на високому теоретичному рівні. У червні 1941 р. Завітневича допущено до захисту дисертації "Життя і творчість Архипа Тесленка". Для цієї праці Василь Прокопович використав матеріали лубенських, харківських і московських архівів, зокрема спогади про Тесленка.

Перед Завітневичем відкривалася науково-педагогічна кар'єра, але почалася німецько-радянська війна; оформлення наукового титулу не відбулося, а авторів дисертації довелося виконувати різні обов'язки, а потім відбутися небезпечні мандри, що занесли його за океан, у Нью-Йорк.

У роки німецької окупації (1941-43) Василь Прокопович був директором — тоді не діючого Київського педагогічного інституту та очолював акцію виготовлення підручників для шкіл. Сталося це після того, як німецька адміністрація ліквідувала видавництво "Українська школа", skonфіскувавши його майно, і коли діяльність видавництва частково довелося продовжувати у педагогічному інституті. Німецько-гестапівський нагляд-держиморда Менцель діяв за вказівками Райнгардта (III відділ Київського губернаторства), тероризуючи відповідальних працівників видавництва — спершу в-ва "Українського слова"

АГОНІЯ НАЦІЇ

У широкому плані відзначення великого голоду в Україні 1932-33 рр., заходами Національного Комітету для відзначення цієї сумної річниці у Великобританії видано брошуру про голод англійською мовою п. н. Агонія нації (The Agony of a Nation), що її написав молодий історик Степан Олесків, з передмовою британського журналіста Малколма Магеріджа, наочного свідка цієї жажливої події в нашій історії.

Брошуру можна замовляти у Комітеті в Лондоні, а її ціна, разом з пересилкою, виносить 1.75 англ. фунтів, або рівновартість в іншій валюті.

National Committee to Commemorate the 50th
Anniversary
of the artificial Famine in Ukraine
49 Linden Gardens
London W. Z. 4HG Gt. Britain

В. П. Завітневич

(Ів. Рогач), потім директора в-ва "Українська школа" (Д. Кислиця) і нарешті директора Київського педінституту В. П. Завітневича. Останнього — найбільше, бо примушував працювати в неогріваному будинку інституту. За директорства В. Завітневича було докінчене укладання всіх підручників (почате в "Українській школі") для шкіл України, що їх (підручники) Менцель забрав і вислав на затвердження (цензуру) до Берліну (початок 1942 р.) — і там (у Берліні) їх невідомо куди поділи. Скільки не просив і не допитувався Завітневич, що сталося з машинописними текстами підручників, — відповіді не дочекався. Казав декому зі своїх співробітників Завітневич, що йому порадили Менцель і Райнгардт — не цікавитись долею підручників. Завітневич також керував шкільним відділом Київської округи — це було пов'язане з постійними роз'їздами — та очолював Правописну комісію. Щоб утримати гурт співробітників у голодному і знищеному Києві, довелося дбати про їхнє харчування. Роздобувати харчі по селах і привозити їх до міста було доручено давньому приятелю Завітневича — Дмитрові Кислиці. До цього ж приятеля, — у Кам'янець Подільський — Завітневич виїхав восени 1943 з тоді вже прифронтового Києва. Пересидівши три місяці в Кам'янці, Завітневичі подалися до Львова. У Львові їх мило зустріли й на певний час дали теплий притулок Ів. Прокоп. і Марія Кост. Безпечні.

Зі Львова продовжували, сповнену великих труднощів мандрівку на Захід. Під час мандрування Завітневичі розділилися, дружина Галина Тимофіївна опинилася в Дрездені, а Василь Прокопович намагався дістати до Берліну, але опинився — як в'язень — у концентраційному таборі в Хемніці. Залишився живий чудом, бо в таборі його змусили відкопувати нерозірвані бомби і стрільна. Щоденно він мав відкопати 12 таких смертоносних знарядь і лише тоді міг отримати тарілку нічим незаправленої юшки.

При кінці війни, врятувавшись з табору, попрямував до Дрездена, де відшукав дружину Галину Тимофіївну, яка також чудом не загинула під час великого налету союзницьких бомбардувальників.

Капітуляція, у травні 1945 р., Німеччини, створила нову загрозу: Дрезден займали радянські

війська, тож Завітневичі подалися на Захід, а відтак добилися до м. Мангайму — тоді в американській окупаційній зоні. Усюди в дорозі намагалися довідагтися, де перебуває єпископ Мстислав, який відшукав листовно у Дрездені пані Завітневич. У Мангаймі вже створився табір утікачів, де знайшли притулок і Завітневичі. Велика таборова громада православних українців потребувала своєї церкви, священника, знавців церковних служб і співів. Василь Прокопович, маючи досвід у цій ділянці, вже з перших днів перебування в таборі заходився творити церковний хор. Це давало відпруження після страхітливих недавніх подій та посприяло присвятитися своєму другому життєвому покликанню — співові й музиці.

Ще в Прилуці, будучи гімназистом, Василь виявив музикальний хист, ставши диригентом в одній із місцевих церков. Самотужки здобував музичну освіту, вивчив церковні служби, треони, святочні тропарі. Грав на форте'яні та скрипці, але, впавши з коня, пошкодив руку, яка так і лишилася без потрібної скрипалеві гнучкості. Пізніше в Києві Василь зблизився з Ол. Кошицем і Л. Ревуцьким, увійшов у коло музик та викладав українську мову в музичній школі ім. Лисенка. Там запізнався з слухачкою Галиною, яка стала вірною подругою його неспокоїного, однак просвітленого музичністю життя.

Проте довелося покинути Мангайм: треба було ховатися від радянських репатріяційних комісій, які полювали на своїх колишніх громадян. Вдалося утекти з табору, подати себе за народжених у Польщі, тинятися по Баварії і нарешті продістатися за океан. Увесь цей тривожний час Василь Прокопович не залишав організування хорів, працював з Городовенком у його славному тоді хорі, ставши заступником цього хормайстра. Тісна співпраця з музикологами і диригентами продовжувалася в Америці, де подружжя Завітневичів опинилося в 1948 році.

За океаном Завітневичі затрималися — вже на постійно — у Нью-Йорку, спочатку у долішньому "українському" Мангатані, пізніш, трохи оббувшись, у кращій ділянці, в Асторії.

У Нью-Йорку розпочато з безуспішних шукань праці. Та придався досвід диригента церковного хору. При православній парафії на 14-й вулиці вже існував хор з задовільним голосовим матеріалом. Цей хор продовжував традиції співу сільських галицьких церков, тож Василеві Прокоповичеві спочатку довелося пристосовуватися до одноголосного співу та незнаних йому досі напівів і лише поволі прищеплювати хористам інше розуміння церковної музики та зміцнювати хор новоприбулими з Європи силами, що з них деякі були його колишніми хористами. Також дехто з співаків славного хору Городовенка приєднався до церковного хору Завітневича, належно оцінюючи музикальні та педагогічні здібності диригента.

Із своїм зміцненим хором Василь Прокопович зміг вивчати найскладніші композиції, а по кількох роках безнастанних зусиль його хор став найславнішим, — не тільки церковним і не тільки в Нью-Йорку. Його капеля почала виступати на національних і церковних святкуваннях, виїжджати з Нью-Йорку до інших міст, співати у Карне-

гі Гол, звеличувати всенародні здвиги (як це було на відкритті пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні) тощо. Під час великих виступів Василеві Прокоповичеві доводилося диригувати зібраним, багатоскладовим ансамблем, що вимагало особливого хисту диригента.

Виявивши нестачу церковно-нотного матеріалу, Завітневич вишукував, опрацьовував богослужбові співи, що з них найпоказовіший для його творчості великий (468 стор.) "Збірник літургійних співів" де вміщено 178 пісень гласових гармонізацій для малих хорів, церковно-клясичні твори для великих хорів, концерти Веделя, Бортнянського, Березовського та ін., а також пісні при архиєрейському Богослуженні. Окремо виходили такі його праці, як "Співи Великодня", "Панахида і похорон" (упорядковані на підставі київських напівів), "Похорон священика", "Різдвайний збірник" та ін.

Також поклав Вас. Прок. на ноти багато народних пісень, а серед них і ті, що їх він запам'ятав з дитинства. Це ті пісні, що їх наспівувала синові його, музикально обдарована мама.

Діяльність Василя Прокоповича не обмежувалася плеканням вокального мистецтва. Він постійно працював для Церкви, бувши довгі роки головним секретарем Ради Митрополії УПЦеркви в США та директором Науково-Богословського Інституту цієї церкви. Інститут заповнював прогалину в книгах богослужбового вжитку, перекладалися чи відсвіжувалися попередні переклади на українську мову. Заходами або співпрацею інституту, а найбільше завдяки пильності його директора і проф. Анатолія Котовича, опубліковано головні богослужбові тексти, Требник, Служебник, молитовники (в тому й "Великий" 1975 р.), ювілейні книги тощо.

Одночасно Василь Прокопович працював науково в інших, близьких йому ділянках, публікуючи численні статті, виступаючи з доповідями та беручи участь у наукових дискусіях, — найчастіше в Українській Вільній Академії Наук. Досі опубліковані статті Завітневича порозкидані по часописах і журналах, — зокрема в "Українському православному слові" та "Нових днях", інші чекають на посмертне видання.

Завітневичеві постійно доводилося власноручно переписувати ноти та помножувати їх доступною йому технікою (фоторепродукція, ротарор та ін.), що потребувало багато часу, відриало його від розпочатих та недокінчених дослідів. Також багато часу він приділяв виготовленню протоколів Ради митрополії, Богословсько-наукового інституту, парафіяльних організацій тощо. Виконував усе це в переповненому книгами і паперами, тісному помешканні на третьому поверсі в обмежених матеріальних достатках.

Усе, що повелося вивезти з Києва і Кам'янця Подільського, Завітневичі втратили, рятуючись у Словаччині від радянських партизанів. А в Америці заробітки подружжя Завітневичів були мізерні. Витрати ж були безконечні. Так, відразу по прибутті до Нью-Йорку Завітневичі почали спроваджувати біженців з Європи. З прихильністю настоятеля парафії о. Лева Весоловського, в якого Василь Прокопович був диригентом, його

повелося стати спонсором сорока чотирьох родин, що з них більшість, прибувши до Нью-Йорку, уцілюювали, іноді надовго, помешкання свого спонзора. Як дяк-диригент Василь Прокопович заробляв надто мало, тож допомагати випи-саним з Європи не було б можливості, якщо б Галина Тимофіївна не влаштувалася на працю в прибиральниці в дитячому відділі великого нью-йоркського шпиталю.

Її опіка дозволяла Василеві Прокоповичу, звільненому від побутових клопотів, віддаватися своєму життєвому покликанню. По смерті чоловіка Галина Тимофіївна переїхала до сусіднього штату — Нью-Джерсі, до оселі "Українське село", поблизу кладовища в Бавнд Бруку, де поховано Василя Прокоповича.

За її бажанням, книгозбірню й архів Завітневича перенесено до Дому Української Культури у церковному центрі Української Православної Церкви в Бавнд Бруку. Вже розпочато упорядкування, розміщення і описування цього дарунка. Праця ця вимагатиме особливої уважливості і лише після її закінчення прийде черга скласти повну біографію Покійного. Його ж бібліотека й архів у книгозбірні Дому культури напевно будуть використовувати істориками культурної діяльності заокеанської еміграції.

Широка діяльність працівника культури, що так надійно розпочалася на рідних землях, не припинилася на чужині, хоч і відбувалася в іншій площині, зосереджуючись у символічно-тісному помешканні задушливого міста злочинів. Але й у цьому велетенському місті викривленої цивілізації виросли храми, музеї, бібліотеки, концертні зали. Мешкання Завітневичів також було книгозбірною, архівом, скарбницею для музиколога й українця.

У видавництві "Нові дні" вже можна набути книгу

Гелія Снегірьова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 амер. дол. Замовляйте книгу Г. Снегірьова не гаючись.

Також маємо ще кілька примірників книжки Петра Волиняка

"ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО"

Ця велика, ілюстрована 680-сторінкова книга в твердій оправі коштує тільки 12.75 дол. Замовляйте у Вид-ві "Нові дні".

ПІДСУМОК ТВОРЧОСТИ ЯРОСЛАВА МАСЛЯКА

Нашому письменникові-драматургові й автору творів легкого жанру та культурно-громадському працівникові Ярославу Маслякові сповнилося 55 років літературної творчості і 75 років з дня народження. Він живе на околиці Сіднею в Австралії.

Як підсумок його довголітньої праці, щойно вийшов з друку у В-ві "Просвіта" в Мельборні збірник (212 сторінок) гумору, сатири, оповідань, фейлетонів, драм та скетчів під назвою "Дар любови, під його дотеперішнім псевдом Грицько Волокита". Видання, що вийшло з передмовою автора цих рядків, містить 43 твори, обкладинка мистця Леоніда Денисенка. Зрозуміло, що протягом 55 років ювіляр написав незрівняно більше, але тут зібрано те, що автор вважав вартіснішим і актуальнішим.

Народився Ярослав Масляк в інтелігентній родині в Бережанах в лютому 1909 року. Батько був в різні роки радником та керівником суду і, зрештою, посадником м. Болехова. У 1929-му році Ярослав одержав атестат зрілості, закінчивши академічну гімназію. З того часу почав активно працювати в "Пласті", ставши незабаром секретарем на Львівську округу. Одночасно продовжував здобувати дальшу освіту, спочатку на факультеті права, а потім його зацікавила філософія та музикологія, і він з відзначенням закінчив шестирічний курс гри на піаніно.

За студентських років був дуже активний у студентському русі, в національному протипольському підпіллі, за що довелося йому відбувати кару в знаній Березі Картузькій.

Його літературна діяльність почалась ще у Львові в 1929-му році, коли він написав вдалий репортаж про мандрівку "Лісових чортів" і надрукував у ж. "Молоде Життя" під назвою "Від заходу до сходу сонця". Тоді нашому початківцеві було 20 років, але з того часу він систематично друкував свої нариси, вірші, оповідання в "Українському голосі" (Перемишль), в ж. "Проблем", в "Студентському шляхові". Перший драматичний твір Ярослав Масляк написав у 1932-му році. Це була драматична сценка "Визволення", яка була поставлена на кону Академічного Дому у Львові, здобувши добрий успіх. Ще змалку Ярослав цікавився театром, і в 1937 році став керівником Студентської драматичної студії, де режисером була артистка Леся Кривіцька. Потрапивши на еміграцію, працював у редакціях, зокрема в тижневику "Земля" (Пляуен) в 1944-45 роках, був керівником таборового театру в Мангаймі, а в 1946 році директором театру в Ельвангені. Ще у Львові належав до Спілки українських письменників, тісно співпрацюючи з Теат-

ром малих форм "Веселий Львів", де часто йшли його драматичні твори.

До Австралії Ярослав Масляк приїхав у 1949 році і відразу почав друкуватися в часописі "Вільна думка", альманасі "Новий обрій", ставши незабаром членом ОУП "Слово" та НТШ. Уже в Австралії наш ювіляр написав низку п'єс, скетчів, сценко, інсценізацій.

Тож, приїхавши до Австралії, Ярослав Масляк був уже досвідченим автором і організатором театрального життя. Він скоро стає на чолі театральної групи в Сіднеї. Уже у 1950 році він ставить перший вечір-рев'ю "Чим хата багата", а в 1957 році стає керівником групи "Гурток прихильників сцени" (реж. Ст. Хвиля), де двічі ставили п'єсу Масляка "Моя дочка Шкаралупа".

Але життя змушує його працювати й на інших ділянках культурно-громадського життя: на кер. постах у Іллі, кер. і лектором школи Українознавства та педагогічної школи, головою стейт-вої Шкільної Ради, а також керівником і режисером молодечого гуртка "Летюча естрада". Протягом 9 років приготував 19 самостійних виступів у Сіднеї, Мельборні, та інших більших містах.

Треба сказати, що майже вся його творчість — це твори так званого легкого жанру. Автор уміє побудувати цікаві сюжети, розгорнути цікаву фавбу, створити несподівані ситуації, контрасти, романтичні, чи любовні сцени, збіги обставин, що викликають у читача сміх. Це бачимо в його п'єсі "Панчішкова справа", в гуморесці "Дар любови", в одноактній "Ніцейська олива", в "Піранделівській темі", в "Різдвяному подарункові" та інших творах.

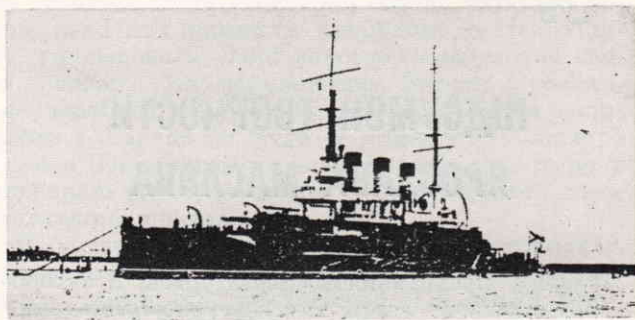
Автор уміє легко висміяти і недоліки нашого громадського життя, і міркування пересічної людини, і погляди молоді; уміє скрізь побачити якісь недоліки, з яких можна легко посміятись, а разом і вплинути на наші болячки, хиби громадського життя. Впадає в око, що гумор нашого автора своєрідний: він не подібний до творчості наших відомих гумористів. Це не Остап Вишня, не Юрій Вухналь, не Іван Керницький, не Микола Понеділок і не Гриць Зозуля. Він має свої власні засоби в літературі.

Тож беручи в руки його гарно виданий збірник гумору й сатири "Дар любови", який для читачів і для наших естрад, театрів є чималою допомогою щодо репертуару, треба з подякою вітати автора цього видання з нагоди його 75-ліття з дня народження та сподіватися, що наша спільнота сприйме це видання прихильно і кожний читач придбає його для себе.

**ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ
ПОСЛУГУ СВОЇМ РІДНИМ ТА ПРИ-
ЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НИХ
ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!**

ПОВСТАННЯ НА ПАНЦЕРНИКУ “ПОТЬОМКІН” У 1905 РОЦІ

(СПОГАДИ)

ПЕРЕДМОВА

У наступному році советська пропаганда в Україні й у всьому світі гучно відзначатиме 80-ліття революції 1905 року й знову вихвалитиме “провідну роллю комуністичної партії й російського пролетаріату” в тій революції. Щоб заперечити цю советську брехню й показати, що авангард революції 1905 року творили переважно українці, починаємо друкувати в “Нових днях” документальні спогади св. п. Олександра М. Коваленка — єдиного офіцера, що з переконання пристав до повстанської команди найпостужнішого панцерника (броненосця) Чорноморської флотії “Потьомкін” і очолив навіть Революційний Комітет.

О. М. Коваленко, нар. в 1875 р., був одним із засновників Української Революційної Партії. Після невдачі повстання і революції перебував до 1917 року на еміграції. В роках 1919-1922 був на дипломатичній службі УНР у Женеві й Парижі. В роках 1922-1930 інж. О. М. Коваленко був доцентом Української Господарської Академії і УТГІ в Подєбрадах (Чехія). У 1939 році видав збірник “З минулого”. Після Другої світової війни жив і помер у Швейцарії. Не зважаючи на ключеву роллю, яку О. М. Коваленко відіграв у революції 1905 року, його прізвища, як і прізвищ сотне інших українських революціонерів-патріотів даремно шукати в нібито українських радянських довідниках.

Перша редакція спогадів О. М. Коваленка про повстання на панцернику “Потьомкін” була надрукована в “Літературно-Науковому Віснику” ще в 1906 році. Тут ми висловлюємо найщирішу подяку д-рові В. Є. Бачинському, Женева, за збереження доповнених спогадів свого вчителя О. М. Коваленка і за згоду переслати їх для опублікування в “Нових днях”. Також дякуємо ред. Ю. Семенкові (в Мюнхені) за опрацювання цих важливих спогадів для друку.

На нашу думку, тема революції 1905 року, а зокрема особливо значна участь у ній українців, досі як слід не опрацьована й заслуговує на більшу увагу. Тому спогади О. М. Коваленка варто видати окремою брошурою й “Нові дні” радо це зроблять, якщо зголосяться жертводавці на покриття коштів друку.

Редакція

Уривки моїх спогадів про повстання на панцернику (броненосці) “Потьомкін” вперше були надруковані в “Літературно-Науковому Віснику” за 1906 р., пізніше в “The Strand Magazine”, що виходив одночасно в Лондоні і в Нью-Йорку, а ще пізніше в перекладі на російську мову в місячнику “Былое” в Петербурзі, здається 1907 року.

На жаль, в англійський текст редакція вставила кілька сторінок якогось стороннього тексту, про що на мою вимогу й надрукувала в 3-ому числі за 1906 рік. Ще пізніше окремі брошури вийшли вже без мого відома, французькою і польською мовами. Немало писалось свого часу різними мовами у різних періодичних публікаціях статей, а 1955 р. в СРСР вийшло й кілька книжок, авторами яких були переважно учасники того повстання. Не в одній з тих публікацій були і неточності і перебільшення, а то й свідомі брехні. Ще недавно в одному з періодичних франкомовних збірників якийсь Якобі в статті, здається під заголовком “Etrange Aventure du “Potemkine”, бажаючи ілюструвати жорстокість повстанців, умістив на транспортному судні “Веха” жінку коменданта “Потьомкіна” та ще й з дітьми, тим часом як там була жінка старшого старшини Гіляровського з дочкою. Немало подібної “небувальщини” доводилося зустріти і в інших публікаціях з цього приводу. Взагалі в більшості публікацій, дотичних цієї події, переслідуються та чи інша тенденція. В залежності від того автори їх намагаються змалювати або нелюдську жорстокість тодішнього старшинства військової флотії Росії, або звирячу кровожадність тодішніх революціонерів взагалі, а повстанців “Потьомкіна” зокрема. Обов’язок бути об’єктивним у спогадах про ті історичні події не дозволяє мені признати рацію ні тим, ні іншим, хоч би тільки своєю мовчанкою. Офіцерів “Потьомкіна” я знав мало, бо був призначений на той корабель незадовго до вибуху повстання. Тому можу сказати про них лише те, що стосується старшин тодішньої флотії Росії взагалі. Конструкція військових кораблів і особливо їх спорядження були вже й тоді настільки складними, що кожен із старшин уже не міг бути, як те було в старіші часи, тільки “моряком”. Він мусів бути одночасно і фахівцем у якомусь відділі сучасної техніки, що вимагало відповідної освіти, яка у деяких дорівнювалася до освіти високих шкіл. Крім того кожен із них мусів знати принаймні одну чужу мову, звичайно англійську.

Все це приводило до того, що в своїй масі вони нічим не відрізнялися від загальноросійської інтелігенції того часу.

Щодо громадсько-політичного наставлення, то і в цьому не було великої різниці між офіцером і тією інтелігенцією. Так само там, як і тут старша генерація була здебільш консервативна, а молодша трималася поглядів поступових, в окремих випадках навіть революційних, хоч такий старшина здебільш не відважувався вступати в ту з нелегальних партій, ідеологію якої поділяв, тому що ризик для нього, як військового, був далеко більший ніж для якого б то не було іншого громадянина. А коли пішов на той ризик, то мусів те старанно законспіровувати, як це було в випадку лейтенанта Шмідта, розстріляного за повстання на крейсері "Очаков", що вибухло за "потьомкінським".

В наслідок всього вищенаведеного якесь брутальне трактування матросів офіцерами в той час вже було річчю виключеною і вважалось не тільки за недозволене, але й за свого роду "mauvais ton".

Щодо повстанців, насамперед треба зазначити, що вся та подія мала дві фази. Перша — це спонтанне збурення команди під впливом колективного афекту, викликаного бивством старшим офіцером матроса Вакуленчука. Ця фаза тривала, може, півгодини і мала всі типові ознаки бунту. Під час неї було забито 7 старшин. Друга фаза, що тривала одинадцять днів, почалася тоді, коли частина команди, вже до того революційно наставлених, вирішила використати те, що сталося, щоб створивши Революційний Комітет, взяти на себе керування кораблем із метою стати на чолі повстання всієї Чорноморської флотії і тим викликати революцію в Росії.

Цей Комітет складався майже виключно з підстаршин так званої машинної команди, які під час першої фази не були на палубі, затримані в різних частинах корабля виконанням своїх обов'язків. Ці підстаршини складали найбільш освічену категорію команди, бо отримати цю посаду можна було тільки закінчивши під час служби так звану машинну школу, тобто склавши іспит з алгебри, геометрії, фізики, механіки та російської мови в обсязі приблизно п'ятирічного курсу середньої школи. Таким чином Революційний Комітет складався з найбільш освічених, а тим самим і найінтелігентніших одиниць команди корабля. З приходом другого дня до Одеси, в Комітет увійшли ще так звані "приставники робочих Одеси", студент Фельдман та "товариш Кирило", обидва члени російської соціал-демократичної партії, фракції меншовиків. Третього дня до нього ввійшов і я в характері одноголосно обраного голови Комітету, яким і залишився всі одинадцять днів. За весь час існування Комітету я не зауважив ні одного акту, який би можна було кваліфікувати як вияв жорстокості ні по відношенню до офіцерів, поки вони залишалися на кораблі, ні по відношенню до інших.

Треба сказати, що люди взагалі мають нахил схематизувати історію й окремі історичні події. В наслідок цього в уяві людей схематизуються й окремі революційні акти. Тим часом, хоч влас-

тиво революція є мабуть явище остільки ж стихійне, як грім, що вибухає від удару різних електричних зарядів двох течій повітря, в своєму переденні в житті, як діла рук людських, окремі її акти нерідко вражають несподіванками або й парадоксами. Одним з таких парадоксів є те, що барикада не завжди розділяє людей "добрих" і "злих" та, що по обидва її боки гинуть часом і "добрі" і "злі".

Нерідко мене запитують земляки, переважно з молодих, наскільки повстання на "Потьомкіні" можна вважати за акт революції за визволення України. На це мушу по совісті сказати, що то був акт загальноросійської революції, з якою зрештою було по дорозі і нам, українцям, у ті часи. Для якогось свого революційного виступу Україна була тоді ще мало підготовлена, бо радикально-політичний рух на Наддніпрянській Україні був ще занадто молодий. Та все ж щось українське в тому акті було. А саме: по перше, велика більшість команди складалася з українців, по друге, до складу революційного Комітету входили майже виключно машинні підстаршини з походження українці, як, наприклад, Матюшенко, Денисенко, Шестидесятний і інші. Потрете і я взяв участь у тому повстанні як член РУП¹), про що й заявив із самого початку в Комітеті. З боку інших членів не тільки не було зауважень проти того, а була навіть заманіфестована певна симпатія одноголосним обранням мене незмінним головою Комітету. Нарешті, дозволяю собі використати цю нагоду для того, щоб щиро подякувати моєму старому товаришеві і співпрацівникові з РУП Андрієві Жукові за його ласкаву допомогу в моїх стараннях випустити в світ ці спогади.

Не дивлячись на ніби белетристичну форму спогадів, я зовсім не вдавався до фантазії, писав лише те, що зберегла моя пам'ять, в якій дотепер згадка про ті події живе в яскравих образах. І дотепер ще я не тільки пам'ятаю розмови, окремі фрази і слова, які чув, але навіть вирази лиця, найдрібніші деталі в зовнішній обстанові. Тим-то коли я писав, мені нічого не треба було вигадувати. Навпаки, мені здається, що я не досить добре володію пером для того, щоб як слід скористатися матеріалом моєї пам'яті.

О. М. Коваленко
Женева, грудень 1960 р.

По весні 1903 р. я скінчив курс технологічного інституту в Харкові. Мені треба було відбувати військову повинність і через те я рішив поступити інженером-механіком у Чорноморську флотію, де я мав прослужити 2 роки. Перш ніж бути заліченим на дійсну службу, я мусів виплавати три місячний курс вільним механіком. Я почав те плавання лише у вересні, коли вже багато суден кінчало кампанію і тим-то мені довелося увесь час

¹ РУП — Революційна Українська Партія

переходити з одного судна на інше. Отже таким чином за ті три місяці мого практичного плавання я побував на суднах усіх типів від панцерника до канонірки включно. У січні 1904 року мене зараховано в корпус інженерів-механіків фльоти і призначено на посаду молодшого інженера-механіка на панцерник "Екатерина II". Тут я проплавав усю кампанію 1904 року. У жовтні мене перевели на панцерник "Князь Потемкін Таврический", на посаду трюмного інженера-механіка, на якій я й перебував аж до самої катастрофи 14 червня 1905 року.

Цей найкращий панцерник усієї Чорноморської фльоти тількищо був збудований. Багато чого на ньому дороблювалося при мені. У травні цього 1905 року на "Потьомкін" була принята комісією артилерія, а 12 червня з наказу головного коменданта Чорноморської фльоти, віцеадмірала Мухніна, "Потьомкін" рушив із Севастополя у Тендровський залив на артилерійські іспити. Туди ж під кінець червня повинна була прийти ескадра, до якої було наказано прилучитися теж і "Потьомкіну". До Тендри щоліта приходила на два місяці ескадра на практичні заняття.

Вранці 13 червня "Потьомкін" і прилучений до нього торпедовець "Но 267" стояли вже на якорі біля Тендри. Офіцерам та матросам дозволено було відпочити по поході. Тому в цей день не було ніяких занять.

Пам'ятний день 14 червня 1905 р. почався зовсім звичайно. Як завжди, о 8-ій годині ранку я разом з усіма офіцерами вийшов на підняття прапора, де по скінченні звичайних церемоній дізнався, що сьогодні не буде артилерійських іспитів, бо море було трохи неспокійне. Обійшовши, як звичайно, ті частини корабля, що були під моєю командою як трюмного інженера-механіка, та побалакавши з підвладними мені трюмними машиністами про службові справи, я пішов до своєї каюти, щоб там, користаючись вільним часом, почитати. Коли о 11-ій год. я прийшов у кают-компанію (спільна заля для всіх офіцерів) на обід, усі офіцери сиділи вже за столом. Тільки старшого офіцера, капітана 2-ої ранги Гіляровського не було на його звичайному місці. Я не звернув особливої уваги на його відсутність, бо він часто спізнявся на обід, та й сів за стіл, де, як завжди панувало оживлення, було чути жарти. Лише старший лікар Смірнов, звичайно надто жартівливий, тепер, здавалося, був не в доброму гуморі. Через якийсь час до кают-компанії увійшов старший офіцер. Він підійшов до Смірнова і з дуже затурбованим виглядом звернувся до нього:

— Сергію Юрійовичу, команда²⁾ не хоче їсти борщу.

Лікар скипів:

— Я вже сказав, що привезене м'ясо чудове, що черви то ні більше, ні менше, як гусинь, що її мухи встигли вивести. Її звичайно змивають при такій пригоді солоною ропою, що кухар і зробив по моему наказу. Це може трапитися з найсвіжі-

шим м'ясом. І коли команда не хоче їсти борщу, то, значить, вона коверзує та й більш нічого!

У тоні лікаря було чути незадоволення тим, що його турбують з приводу такої дурниці. Кілька хвилин стояв перед лікарем Гіляровський і не то у ваганні, не то у замішанні вертів у руках свою каскетку. Потім нічого йому не відповівши, він якоюсь розгадливою ходою вийшов із кают-компанії. До тієї хвилини я нічого не знав про м'ясо, то й почав тепер розпитувати у деяких офіцерів, про що йде річ. Від них я дізнався, що привезене з Одеси м'ясо червоне, і команда, помітивши те, відмовляється їсти борщ, зварений з того м'яса. Тільки-що я довідався про те, як у кают-компанію увійшов вістовий і сказав, що комендант — він завжди обідав окремо — запрошує старшого і молодшого лікарів. Обидва лікарі старший Смірнов і молодший Голенко зараз піднялися із своїх місць і вийшли. Через кілька хвилин почувся тріск барабанів, що били збір, і гомін юрби, що збиралася на ют (задня частина помосту).

(Далі буде)

МІЖНАРОДНЯ КОНФЕРЕНЦІЯ ПРО МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО

В листопаді 1984 році припадає 40-ва річниця смерті митрополита Андрея Шептицького. Для відзначення цієї річниці відбудеться, під опікою Катедри Українських Студій при Торонтському університеті, в днях від 22 до 24 листопада 1984 року, триденна наукова конференція, присвячена дослідженню життя і діяльності митрополита Шептицького.

В конференції візьмуть участь 21 науковців зі семи країн. У своїх доповідях вони насвітлять різні аспекти довголітньої діяльності митрополита Шептицького.

Митрополит Шептицький був не тільки релігійним провідником, він теж мав величезний вплив на політичний, соціальний і національний розвиток Західної України в першій половині 20-го століття та уважається одною з найвизначніших постатей української історії найновіших часів.

Видавництво "Українські вісті" в Детройті приймає замовлення на велику книжку (536 стор.) ДАНИЛА ШУМУКА

"ПЕРЕЖИТЕ І ПЕРЕДУМАНЕ"

яка недавно вийшла з друку. Ціна цієї ілюстрованої книжки в твердій оправі 20 амер. доларів, а для замовців з Канади — 25 кан. доларів.

Замовлення з грошовим переказом слати на адресу:

Ukrainian News, 19411 W. Warren,
Detroit, Mich. 48228 USA

²⁾Команда — матроська залога на військовому кораблі.

КОЛИ Й ЧОМУ Я ДИВУВАВСЯ СВОЄМУ БАТЬКОВІ

Із першої частини ще недрукованих спогадів

(Уривок перший)

Цілі спогади присвячую своєму неповторному, але через дуже лихі часи трагічно безталанному батькові
ВАРЛАМОВІ СЕМЕНОВИЧУ.

Автор

Не раз так бувало, що коли я вів вулицею коней пасти, схоплювався з лавки — перед його хатою — дід Стефан Шлик, близький сусід і приятель нашої родини; спиняв мене, взявши за повід коня, і цілком серйозно питає: "А хліба й сала тобі дали? Це ж ти цілий день будеш не дома." Я показую йому (мушу), що маю — хліб і молока пляшку. Дід Стефан, не сказавши мені нічого, завертає коней і веде назад до нашої хати. Викликає, кого треба, і лає, аж ногами тупотить, що мене посилають на цілий день без сала. Сміх-сміхом, але дід Стефан стояв на своєму. Відпустив мене аж тоді, коли винесуть і покладуть мені в торбу четвертину сала. Чи й ще з кимось так робив той дід Стефан, не пригадую. Але все село знало, що дід Стефан. виробляв зі мною.

Бувши вже підлітком, я хапався, як бував дома, і ще не за одне діло — дорослим під силу, бож ростом доганяв батька, коли мені тринадцятий минало. А пробував я й сіно косити — сміливіше вико-вівсянку — поряд із дорослими косарями, але брав ручку (смужку) останнім. І відставав далеченько, то косарі мені співали, кінчивши ручку: "А чие то козеня, що задрало хвостеня, біжить та реве, що не дожене". Як батько не бачив, я сідав і на лобогрійку — валки скидати. З успіхом і грабу накидав — з копиць вилами брав збіжжя, бо снопів у нас не в'язали. Тільки ж батько по пів копиці на вила брав, а я ще не міг. Батько поглядав на мене пильним оком і часто боронив за ту чи ту важку роботу братись, кажучи: "Твоє од тебе не втече." Цим він натякав, що хоче бачити мене хазяїном, як стану дорослим. А вчитися в школах — тільки відохочував. У кінці кожного навчального року казав мені: "Ну що — може вже годі?" Ще інакше заговорив, коли йому, мабуть, терпець уривався: "Попробував і охолонь уже... Перестань забивати голову алгеброю та Тимірязевим..." А я знав, чому батько був лихий на Тимірязєва: не за його наукову діяльність, не за ту його популярну книгу, що я мав як підручник, — "Жизнь растений", ні: батько не міг простити Тимірязєву того, що він якпався з Леніном, навіть телефоном з ним про щось там язика розпускав. Казав батько: "І

як йому не соромно! Чи хоч один іще порядошний учений це робить?" Знав батько Тимірязєва й давніше — і читав не тільки "Жизнь растений", як і ще чимало книжок інших авторів-природознавців, мавши відкритий доступ до бібліотеки С. О. Прокоф'єва-агронома, цебто управителя маєтку Сонцева в нашому селі. Але тоді йому й на думку не спадало, що добрий — вважав його батько за доброго вченого — учений Тимірязєв та "так опозорить себе".

Про алгебру так висловився мій батько: "Вона мене порізнила з сином". Річ у тім, що поки я не вийшов за межі чистої арифметики та елементарної геометрії, яку батько добре знав від Прокоф'єва-батька, доти в нас була, так би мовити, спільна мова — і батько був великий герой. Що до арифметики, то він усно обраховував усе швидше, ніж я на папері. Задачки на двійне й трійне правила не в школі мене навчили, а таки батько — вдома (поки в школі до цього дійшли, я вже знав це). А що вже й казати про користування рахівницею — там був батько віртуоз, мало хто міг з ним позмагатися в швидкості й точності обрахунків, і то на всі дії.

Дивуюсь я і не дивуюсь, чому мій батько аж так хотів, щоб я, як виросту, та став хазяїном. Дивуюсь, бож про це він говорив після того, коли і в нас заграбастали владу більшовики на чолі з Леніном, для якого він ніколи не мав доброго слова. Хто ж, як не він, мій батько, казав, що то Ленін наплотив нам стільки жуликів — не кращих за тих, які й мене на бричці обікрали в Юзівці. Ще коли я був у третій класі, а моїм учителем був кол. офіцер Шумейко Олександр Юхимович, син недавнього прикажчика в маєтку Сонцева, то тільки під впливом багатьох поглядів я міг написати в своєму зошиті — "Европейская Россия занята жуликами". А написав я це під час т. зв. "творческой диктовки" — сочинив речення до слів на таблиці "Европейская Россия... "Син нашого священика Борис Носенко, з яким я сидів рядочком, написав "... занята коммунистами". Моя й Борисова версія творчості вмиль була розшептана серед усіх дітлахів третьої класи.

Писалася та творча диктовка тоді, коли Олександр Юхимович був у другій класній кімнаті (вів одночасно дві групи), а коли під кінець навчальної години, нашої самостійної праці, зайшов до нас, то швидко спостеріг якийсь дивний настрій. Чомусь відразу підійшов до мене з Борисом (бачив, що очі дітлахів косяться в наш бік). Прочитав мою версію й Борисову, сполотнів на лиці й дуже сердито промовив до мене по-українському, хоч мова навчання тоді ще була в нас російська: "Чи в тебе є голова на в'язах?" Що я тоді після цього питання-компліменту подумав, не пригадую, але опам'ятавшись по короткому часі, я усвідомив (проминула екстаза класної творчості) фатальну помилку свою і справедливу репліку вчителя. Та було вже пізно. Каюсь і досі. У 1967 році я ще раз і востаннє попросив прощення в Олександра Юхимовича — через його племінника Бориса Семеновича Шумейка, який їздив на Україну відвідати свою родину, — за ту небезпечну для нього мою дитячу вихватку.

У час того випадку з творчою диктовкою в наших околицях шалів іще красний терор (тоді —

ленінський); що загрожувало вчителів з таким недавнім минулим, якби хтось дав знати всевладний ЧК про настрої його учнів, уявити легко: каральна рука ЧК не пощадила б і батьків не одного учня. Тому ясний був страх у вчителя і тих батьків, з якими він до пізньої ночі обмірковував, що робити. Мій батько повернувся від Олександра Юхимовича десь по 1-й годині ночі і, розбудивши мене (я не спав, а тільки вдавав, що сплю), дав мені коротку інструкцію: якщо хтось буде допитувати, то казати, що я мав на думці юзівських жуликів, які обікрали мене. Та, на превелике диво і не менше щастя, минулося все і скоро забулося. Що всі зошити Олександр Юхимович спалив, про це він сказав тільки моєму батькові. Спалив, бо чого тільки там не було...

... Дуже дивувався я, коли й далі час від часу, чув від свого батька про моє хазайнування, як виросту. Тоді ж таки, як ходили чутки про лист хворого вже Леніна до ЦК партії про Сталіна, майже відкрито на всіх перехрестях говорилося, що то буде, коли й справді Сталін уостаннє в крісло генерального секретаря. А Сталін засів у те крісло і вже починав розпаношуватись. Та мій батько чомусь і після того, як Сталін організував у 1927 році обкидання яйцями та огірками опозицію, надіявся, що в тій так званій опозиції є багато розумніших і сильніших за Сталіна діячів, які ось-ось таки приберуть ішака, цебто кухаря "острых блюд" — Сталіна. Неп зробив уже своє, убити його, як хотів Ленін, не зможуть — і візьме верх клич правих "багатійте". Хоч у нашій хаті, коли про те "багатійте" була мова, бабця не жартома, а серйозно і скептично казала: "Нехай, нехай дурень думкою багатіе..." Ні правим, ні лівим бабця не вірила.

Крута генеральна лінія партії (Сталінова) й гвалтовне здушення опозиції скоро розвіяли всі надії не тільки на якесь там збагачення мужика, а й переконали, що вже гряде нове смутне врем'я. Почалися — "добровільні" позички, самообкладання, пляни до двору, позбавлення права голосу "куркулів", а в пресі з'явилися зловіщі погрози — скрутити в баранячий ріг куркулів і підкуркулників, ба навіть поперетинати їм горлянки і т. д. З повішеним уже носом і таке читав у хаті батько навмисно вголос, щоб почути, що скаже на те мама. А мама, як дуже добре пам'ятаю, не шукала довго відповідних слів: "Коростою б їх списала, коли вони такі."

Більше вже не чув я батькових слів про моє хазайнування, перестав мій батько заїкатися про те моїх намірів далі вчитися... Дуже намовляв я батька продати, поки ще можна й не пізно, все господарство — і перемахнутись до міста, взятися нарешті за конторську працю, до якої настирливо й переконливо кликав батька його вірний друг з дитинства — Семен Юхимович Шумейко, який уже не перший рік працював на юзівському заводі рахівником чи бухгалтером (у недавньому минулому — капітан військово-морського корабля Чорноморської флотії). Казав Семен Юхимович прямо: "Приходь. Варлам Семенович, на завод, я тебе зразу приміщу в контору на роботу; з твоєю головою нам легко буде за рік зробити тебе начальником якоїсь контори з двад-

цятьма підручними (помічниками)." При мені це говорилося. Не раз. Пропозиція була, отже, цілком реальна: промислові підприємства поширювались, виростали нові, як гриби, людей до праці було все більше й більше...

Але не перестав мій батько бути впертим — немов приріс до землиці, чекав, як віл обуха, — не знати чому. А мені його категорія "середняка з плюсом" уже ставала на перешкоді нормально продовжувати навчання в середній школі, штовхала на приховування батькового соціального стану, що було пов'язане — для мене — з постійним страхом і трепетом...

Та про це — тим часом годі, бо й так уже забрів я далеченько вперед — одним боком.

ПОЯВИЛИСЯ ДРУКОМ СПОМИНИ ПАСТОРА В. БОРОВСЬКОГО

На очатку цього року появилися друком під заголовком "Під покровом Всвишнього" спомини пастора Української Євангельсько-Реформованої Церкви та редактора "Євангельського Ранку" — Володимира Боровського. Видало їх Українське Євангельське Об'єднання.

Вони охоплюють його життя й діяльність, починаючи з дитинства аж до останніх місяців перед появою у світ цієї книжки.

Ця книжка є великого формату і має 388 сторінок та біля 40 світлин. Ціна її з пересилкою 17.00 дол. Набувати її можна, пишучи на адресу:

Ukrainian Evangelical Alliance
of North America
5610 Trowbridge Drive, Dunwoody, Georgia 30338, USA

ЖЕРТВУЙТЕ НА ФУНДАЦІЮ ІМ. ІВАНА П. БАГРЯНОГО

Фундація присвячена публікації та поширенню творів письменників доби Багряного та сучасних українських письменників-дисидентів. Саме тепер на кошти Фундації друкуються спогади ген. Петра Григоренка.

Фундація ім. І. П. Багряного звільнена від податків, тому ваші пожертви на її діяльність можете зі своїх податків списувати. Чеки і поштові перекази слід висилати на таку адресу:

BAHRIANY FOUNDATION INC.
420 Woodhaven Pl.
Philadelphia, Pa 19116 USA

Григорій НУДЬГА

УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СВІТОВОЮ КУЛЬТУРОЮ

Виконання цих пісень ще більше утверджувало їх красу й силу. У XIX ст. хорові співи українських пісень у Європі були випадкові й рідкісні. Чули їх у Чехії, частково в Німеччині, а загалом український хоровий спів був практично незнаний, хоч і охарактеризований кількома музикознавцями, зокрема Л. Кубою. Сенсаційними стали виступи хору О. Кошиця 1919 р. Європа ніби заново відкривала "музичні скарби" українського народу. "Нововідкритий Сфінкс", — так писали про неї швейцарські газети, — "правдивий скарб невідомої досі літератури", "золотий потік мелодій клясичної простоти" — такими й подібними висловами пересипані статті базельських газет, що писали про українську пісню як про "великої цінні дари". Заголовки статей сімнадцяти лондонських газет у лютому 1919 року мали майже всі такий характер: "Музика великого чару", "Блискучі українські пісні" т. д., а концерти української пісні величалися як "мистецький бенкет". Особливо великий успіх мав "Щедрик" в обробці Леонтовича, названий в Англії "Новорічною серенадою".

"Україна має правдиве, велике мистецтво", "Україна — рай народної пісні", у піснях лунає весь зміст України", "Український народ може бути горлий своєю піснею", "Україна — країна пісень"... Такими й подібними висновками і заголовками рясніли тоді газети й журнали Англії, Франції, Бельгії, Голландії, Австрії, Швейцарії після того, як там почули живий голос пісень з України. Творчість українських композиторів М. Лисенка, В. Леонтовича, К. Стеценка та інших фахівці Європи називали "новим словом у музиці". Українська пісня знову захопила деколи на Заході повернутися до музичних джерел народу.

Активними пропагандистами української народної музики у світі на той час були також визначні митці — С. Крушельницька, О. Руснак, О. Мишунга, М. Менцинський, які у програми своїх концертів за кордоном постійно ставили народні пісні.

Революція лала нові крила пісні. Відразу після 1917 р. на Україні творяться самодіяльні і державні капелі й хори, які незабаром з добре відпрацьованими репертуарами виїждять із "кордон".

Державна заслужена хорова капелля "Думка" перше турне за кордон здійснила в 1929 р. Французька преса писала тоді про неї як про "капелю всесвітньоєвропейської слави" — і значну части-

ну її репертуару ("Веснянка", "Щедрик", "Дударик", "Заповіт" і ін.) французька фірма "Колумбія" записала на грампластинки. Відтоді у світ пішли і перші зразки української радянської пісні в обробці П. Козицького ("Дивний флот" — на слова П. Тичини та ін.). Як і завжди, з величезним успіхом сприйняла Франція народні пісні в обробці М. Лисенка, В. Леонтовича, П. Демущького, О. Кошиця. Обробки їх за своїм характером модерні, своєрідні, цілком оригінальні в історії світової музичної культури. Українські композитори знайшли ключ до поєднання професійної і народної музики, виробили властиві естетичні засоби творчості в цьому напрямку і були для закордонних музикознавців та композиторів, для всієї громадськості таким же несподіваним відкриттям, як і взагалі українська пісня, народна музична культура.

Величезна роль у справі популяризації української пісні за кордоном належить Державному заслуженому українському народному хору ім. Григорія Верьовки, слава про якого разом із піснею розкотилась по всьому світі. Перший виїзд цього хору за кордон відбувся у травні 1952 року до Румунії. Тоді ще Хором керував його засновник і натхненник Григорій Верьовка. Хор із своїми піснями при першому ж виїзді мав "шалений успіх".

Після Румунії Хор Верьовки відвідав у різні роки Польщу, Фінляндію, Бельгію, Люксембург, Німецьку Демократичну Республіку, Федеративну Республіку Німеччини, Югославію, Кореїську Демократичну Республіку, Мексику, Канаду, Чехословаччину, Францію, Швейцарію, Іспанію, Португалію — і всюди наша пісня, наш танець мали небувалий успіх. Із шпальт газет і журналів не сходили фотографії співаків із "поетичної України", а статті й рецензії були пересипані такими проникливими й прихильними відгуками, що їм могли заздрити найкращі мистецькі колективи світу. Говорилося про світовий тріумф української пісні, народної музики, говорилося по-новому, оскільки перед світом виступав Державний український хор.

"Бурхливе море народної пісні залило слухачів". "Хор ім. Верьовки потряс королівство" — писали газети Люксембургу. "Такої бурі оплесків ще ніколи не було", "шторм у залі" Берлінського театру бушовав три години. Щоб примусити глядачів розійтися, адміністрації довелося вимкнути світло в театрі. "Тріумф, апофеоз"... так інформували газети Німецької Демократичної Республіки про виступ Хору ім. Верьовки. "Західний Берлін став на коліна перед мистецтвом Українського народного хору" — такі заголовки друкували газети цієї частини німецького міста.

Мексиканці сприймали українські пісні так, що "здавалося, зала вибухне від овацій...", тріумф пісні...", "повний успіх...", артисти України покорили серця мексиканських глядачів..." Так сенсаційно виглядають заголовки статей і рецензій та висновки музикознавців про "зустрічі" мексиканського населення з українською піснею.

У Франції Хор Верьовки мав більше шістдесяти виступів, про них паризька і провінційна періодика опублікувала близько 200 статей і рецензій,

і кожна з них також говорила про тріумф української пісні, яку французи слухали не вперше і мали можливість порівняти не тільки із своєю народною поезією й музикою, а й з пісенною, творчістю інших народів світу.

Бельгійська преса виступи Хору під керівництвом Верьовки образно охарактеризувала, як "тайфун" пісенного мистецтва, що пронісся над їхньою землею. Бажаючих послухати було так багато, що довелося робити концерти на площі міста Брюсселя. Пісня сколихнула всю країну, внесла небувале пожвавлення у мистецьке життя бельгійського народу.

Державний український хор під керівництвом Григорія Верьовки, а згодом Український народний хор ім. Григорія Верьовки під керівництвом А. Авдієвського сколихнув світ своїм незвичайним мистецтвом. Ще й ще раз світ промовляв: "Україна має найбільший у світі фолкльор" (Мексика); "народ, який має такі духовні скарби, не здатний на зло" (Корейська Народна Демократична Республіка). Вислови "поетична Україна", "соловіна Україна" знову набирають популярності.

З таким же великим успіхом відбувалися виступи у Польщі, Румунії, Болгарії, Чехо-Словаччині, Японії Державної заслуженої капели бандуристів. У далекій Японії глядачі по кілька хвилин майже після кожної пісні вигукали "браво", "банзай", а багато з них їздили за Капелою по країні, щоб ще і ще раз почути спів наших співців-кобзарів.

Окрім цих двох мистецьких колективів, перед народами світу виступали в післявоєнний час і Закарпатський народний хор, деякі обласні ансамблі (львівський, черкаський, волинський, прикарпатський, кіровоградський та ін.) і всі вони гідно представляли нашу народну пісню, танець, музику. Вони винесли за межі України також сучасні радянські пісні, з яких деякі ("Рушничок", "Степом, степом", "Берізка", "Два кольори", "Лелеченьки", "Черемшина" та ін.) набули великої популярності не тільки в Європі, а й в Азії та Африці.

Одночасно з мистецькими колективами нашу пісню з успіхом популяризували і популяризують також окремі артисти-співаки, зокрема народний артист СРСР Д. Гнатюк, який записав наші мелодії в Австралію і Нову Зеландію, народна артистка СРСР Бела Руденко, спвом якої захоплювалися в Англії, Америці, Японії. Чарували іноземних слухачів українськими піснями Б. Гмиря, М. Гришко, Є. Мірошніченко, Є. Чавдар та інші митці.

Звернемо увагу і на те, що кожний міжнародний фестиваль молоді, міжнародні конгреси, декади, тижні української культури в окремих країнах неодмінно супроводжуються піснею і після кожної такої події якась одна або дві наші пісенні мелодії прищеплюються у новому середовищі й починають жити самостійним життям.

Отже, на різних етапах розвитку суспільного життя світ по-різному сприймав українську пісню і думу: то як екзотику маловідомого народу (доба ренесансу), то як нові варіанти гомерівського епосу (доба романтизму), то як зразки природної поезії, то як етнографічний матеріал для наукових народознавчих студій... Але чим більше

пізнавали, тим більше говорили про них як явище мистецтва; поетичний аспект з часом займав у наукових дослідках і літературних публікаціях усе більше місця і уваги.

Які ж питання найчастіше обговорювали іноземні діячі культури у зв'язку з вивченням української народної пісенної творчості?

Виділимо з них кілька. Перше — місце її у світовому культурному процесі.

Українська пісня і дума стали предметом розмови за межами нашої Вітчизни ще в XVI столітті. Та найтривішша слава приходить до неї за доби романтизму (на початку XIX ст.), коли світова культура виявляє великий інтерес до естетики фолкльору. Тоді якраз вийшли перші збірники українських дум та пісень М. Цертелєва, М. Максимовича, І. Срезневського. Яке враження справила українська народна поезія на Західну Європу після появи перекладів з цих збірок, найкраще передала американська письменниця і перекладачка Тальві, приятелька В. Гете: "Виняткова краса козацької поезії вразила літературний світ". Цими словами можна було б охарактеризувати й подальші етапи ознайомлення народів світу з нашою піснею — аж до XX століття. Про український народ говорять як про народ поетичний і музичальний, намагаються дошукатися причини такого явища.

Ще в 1816 році автор передмови до збірки "Російський трубадур, або збірник українських баллад" (Лондон) писав, що Україна "є кошиком народних мелодій". Читаючи лекції паризьким студентам, А. Міцкевич назвав Україну "столицею ліричної поезії", яка звідси розходить по цілому слов'янському світі. Збірці пісень і дум в перекладі німецькою мовою Ф. Боденштедт дав назву "Поетична Україна", і з таким епітетом наша земля йде з тих часів по всьому світу. "Колосальна співуча країна" — так швейцарська преса писала вже у XX столітті про Україну у зв'язку з виступами Українського хору. Якщо взяти і переглянути періодичні видання Західної Європи за останні 150 років, то у статтях про українську пісню й думу, написаних різними мовами, неодмінно натрапимо на здивування, викликане нововідкритим світом поезії і музики.

З нестримним ентузіазмом українську пісню сприймали визначні діячі слов'янського Відродження. Для Шафарика українська народна поезія була напевно дорогоцінністю, яка розкриється повністю і ще більше здивує світ після того, як українці зберуть усе і видадуть, щоб ствердити давність і буйність слов'янської культури, у якій пісня займає найповажніше місце. Дехто вважав тоді, що перше місце слід розділити між українськими і сербськими піснями. Однак у 30-40-х роках XIX ст., коли було видано і перекладено деякими європейськими мовами найкращі зразки пісень і дум, в англійських, австрійських та німецьких джерелах з'являються судження письменників і філологів, у яких (не без впливу слов'янських романтиків) народна поезія України висувається на перше місце. Найпопулярнішою була теза Ф. Боденштедта, що джерело народної поезії ніде в світі так не розквітло, як на Україні. У

пліні "Поетичної України" Боденштедта характеризує пісні та думи "Козацької нації" А. Люкшич. Його вислів "Українська народна поезія найбагатша і найкрасивіша у світі" швидко поширився по всій Європі і навіть був часто цитований у різних наукових і мистецьких виданнях. У другій половині XIX ст. про першість української пісні говорять і в скандинавських країнах, зокрема Тор Ланге представляє її своєму народові (у багатьох своїх прикладах) як "найкращу і найнижнішу поезію на весь світ".

Протягом кількох століть світ не скупиться на добірні, теплі епітети, коли мова заходить про українську пісню і її становище у світі. І не так уже й важливо для нас, чи міжнародна громадськість відводить їй перше, друге чи якесь інше місце в пантеоні світової культури. Важливим є те, що творчі здобутки нашого народу дістали інтернаціональне визнання, що їх з радістю і приємністю сприймають інші народи.

Відомий французький учений Сеньобо, прослухавши виступ Хору Кошиця у Парижі, писав, що український народ має "високу музичну культуру", а його пісня і мистецтво хорового співу "демонструють перед світом його незрівняно могутню та музичну душу". Англійські газети не раз писали про те, що їх дивує "найвищий і найделікатніший" природний музичний смак українців, що й сприяло виробленню такої мистецької пісні. Але річ, очевидно, не тільки у природних здібностях народу, а й у плеканні, культивуванні музики. В українців, як і всіх слов'ян, писала у 1920 році французька "Тулузька газета", "спадковий музикальний смак виробився до незвичайних тонкощів з допомогою нечуваної музичної культури". Малася на увазі музична освіта мас, народні хори, праця над народною піснею композиторів.

Звичайно, що фолкльор нашого народу тісно пов'язаний з життям, але є, очевидно, різні ступені цього зв'язку і відображення у ньому як зовнішньої, так і внутрішньої історії широких народних мас. Іноземці підмітили цей історизм української народної поезії і її реалізм.

Німецький музикознавець і поет початку XX століття Роберт Прехтель у зв'язку з цим звернув увагу також на оптимістичний настрій пісні. Певність за майбутність і незнищенність існування народу, а також творчий самобутній дух "живуть в українських народних піснях". Відомо, пише він далі, що "народ живе так довго, як довго він творить народне мистецтво", бо самобутнє "правдиве мистецтво постає з батьківської землі".

Ідея волі, як пишуть іноземці, — одна з ознак змісту української пісні і думи. Як влучно зауважив визначний італійський учений Д. Чамполі, "свідомість волі робила з козака воїна і поета". Тому для козака "шабля — його хрест, перемога — його Бог, а пісня — його молитва".

Закордонні дослідники української пісні звернули увагу на достоїнства поетичного слова і музики пісень та дум і майже одноставно засвідчили їх оригінальність та гармонійність. Особливо високу оцінку дають іноземні дослідники музичній природі пісень та дум. "Те, що ці пісні виявляють в царстві музики, часами є вражаюче, ори-

гінальне і нове"². "Оригінальне і нове" — це типовий вислів для зарубіжних видань, у яких обговорювалося питання про те, що принесла Україна у світову пісенну культуру.

Протягом XIX-XX ст. в Європі багато говорилося про мелодійність, гармонійну єдність слова і мелодії, про грацію і гумор української народної поезії, однак з усіх прикмет найбільше враження справляло природно розвинене багатоголосся, або, як його називали музикознавці — "природний контрапункт". Ще в XV столітті мандрівники відзначили у своїх подорожніх нотатках, що на Україні розвинений хоровий спів. Якийсь час на Заході не вірили, що "на землі кобзарів" народ без будь-якого диригента співає на різні голоси. Коли у другій половині XIX ст. на Україну приїхав Л. Куба, щоб записати з уст народу пісні, він, як пише у спогадах, був дуже здивований, як то так сталося, що пісні, вибагливі "контрапунктні твори", складають і виконують тут люди, які ніколи й ніде не навчалися музики, не проходили спеціальної музичної підготовки. Він чи не перший заговорив про це ґрунтовно перед європейською науковою громадськістю і з того часу все більше й більше музикознавців нагадують про "загадку походження" східнослов'янського багатоголосся, про одну з причин великого чару українських та російських пісень.

Багатоголосся як найважливішу рису української пісні виділили й французькі та німецькі дослідники.

Фолкльор європейських націй майже не знає багатоголосся. На Заході воно розвинулося тільки з піднесенням професійної музики. Коли, як і за яких обставин воно розквітло у східних слов'ян — лишається загадкою і донині.

Українські пісенні мелодії у XIX-XX ст. привернули увагу багатьох визначних композиторів світу: Л. Бетговена, Ф. Ліста, К. Вебера, П. Чайковського, М. Глінки, Б. Бартока, Ш. Лефлера, за різними принципами вони вводили їх до своїх оригінальних творів.

Таку ж високу оцінку дала міжнародна громадськість і поетичним текстам пісень та дум, які, за висловом дослідників, настільки мистецьки досконалі і мають виразно окреслені думки, що їх можна читати як вірші і мати від цього велике естетичне задоволення. Французький музикознавець Р. Шарпантьє тексти українських пісень назвав "просто розкішними", вони відкрилися для світу як "правдивий скарб невідомої літератури"³ Українська народна поезія — це велика народна література, яка своїми ідейно-змістовними і мистецькими якостями стоїть на рівні літератур світу. Світова громадськість ствердила, що суспільно-філософські та соціальні ідеї, висловлені в українських піснях та думках, також стоять на рівні передових поглядів європейських мислителів⁴.

Шляхетність поетичного вислову, ідейна спрямованість, висока моральність, волелюбність і віра в майбутнє чарують усіх, хто хоч трохи пізнавав українську пісню. "Душа захоплюється цими піснями, які виявляють глибоку віру, гордість... презирство до грошей, культ жінки і танцю, а над усе — прагнення свободи"⁵.

Оскільки слово в пісні та думі несе на собі велике змістовне навантаження, як зауважив французький учений, міністр освіти А. Рамбо, під час співу воно всіма засобами (особливо дикцією) чітко виділяється, щоб підкреслити його зміст або семантичний відтінок.

З усіх жанрів української пісенної творчості найбільшу увагу привернули ліричні пісні, балади й особливо думи. Ще в XVI ст. їх називають "русинськими" піснями, коли ж на початку XIX ст. з'явилися їх переклади різними мовами, про них почали писати як про унікальне явище в історії світової культури.

Тепер збірники дум опубліковані англійською, французькою, німецькою, чеською, польською, румунською та іншими мовами.

Велична будівля, яку ми називаємо світовою культурою, творилася цілим людством. Кожний народ поклав у її підвалину свою більшу чи меншу частку, яка увійшла в гармонійну єдність з іншими такими частками, зберігши самобутнє і всотавши корисне від сусіда. Цей віковий процес приводив тільки тоді до щасливих наслідків, коли в ньому діяли співпраця, взаємні зацікавлення і порозуміння. Взаємодія між культурами може інтенсивно тривати тільки за умов, коли кожний народ має щось власне, реальне, оригінальне, чого не мають інші і що може доповнити, збагатити світову скарбницю творчого духу людства і цим зміцнити інтернаціональну єдність. Українська пісня почесно виконує цю функцію.

Редакція журналу щиро вітає Г. А. Нудьгу з 70-річчям.

(ж. "Жовтень". Сконденсовано)

² "Michigan Daily and Arbor", 1923, 14. II.

³ "Le Comedia", 1919, 8 листопада.

⁴ "Побратимство" (Югославія), 1881, № 12.

⁵ "Journal de Liege" (Бельгія), 1919, № 1.

Яків СУСЛЕНСЬКИЙ
Ізраїль

ІЗРАЇЛЬ ШАНУЄ ПРАВЕДНИКІВ

23 вересня 1983 року, в Інституті пам'яті жертв нацизму та героїв опору ЯД ВАШЕМ — відбулася церемонія посадки дерев на алеї Праведників світу. Церемонія була присвячена цілій групі осіб, зібраних за національною відзнакою. Героям днини того разу були українці, які в часі гітлерівського панування в Україні, ризикуючи своїм життям та життям своїх рідних, а дехто й заплативши власним життям, рятували євреїв від загибелі.

Такого роду заходи проводяться вперше. Їх мета — показати, що поряд із жахливим явищем, що мало місце на українській землі і за участю деяких українців в єврейській геноциді, було серед українців немало високогуманних та мужніх людей, які заслуговують від євреїв визнання, подяку та світлу пам'ять.

Той приклад ще раз підтверджує факт, як глибоко помилково загалом гудити всю націю за злочинні дії окремих людей, груп або навіть значного числа представників тієї чи іншої нації.

Коли чуєш: "Українці були гіршими від німців" — дивуєшся тому поверховому та абсурдному посуджуванню, хоча припускаю, що власний досвід декотрих дає їм право на таку репліку. За фразу "українці юдофоби" ображений у своїх почуттях українець-праведник, коли євреї і його валить у загальну купу, узагальнюючи з гими українцями, що були "гіршими від нацистів".

Зрозуміло, що прислужник гірший від хазяїна. Хіба єврей-чекіст або, навіть, єврей-поліцай були менше людяними аніж їх співслужбовці з панівної нації? Така вже природа тих людей, які пнуться на такі посади.

До речі, як євреям, так і українцям характерне упадливе відношення до своїх службових обов'язків. В одних та других, як в жаднім іншому народі, спостерігається різка поляризація: якщо мерзотник — то закінчений, якщо праведник — то святий. Та за деревами треба бачити ліс. Первочинною Катастрофи є, перш за все, німецький нац.-соціалізм, "нацизм". Все інше, яким людяним воно б не здавалось, — похідне, переносне.

Я не буду в цій статті вдаватися до причин, які зумовлюють гостроконфліктні та неприязні єврейсько-українські відносини. Ця стаття про українців-праведників, про українців-героїв, авжеж, героїв нашого часу та про вдячну пам'ять єврейського народу.

Три роки тому, коли я вперше перевіряв списки Праведників у ЯД ВАШЕМ, здивувався яке мало в них число українців: усього три-чотири прізвища. Мені відповіли: не було, мабуть, більше. А чей не висмоктувати ж з пальця українців-праведників у стінах ЯД ВАШЕМ, якщо їх не було з реальним життям.

І я вирішив не висмоктувати їх з пальця, а пуститися у тяжкі та довгі розшуки.

"У ПУЩІ" В ПОСТАНОВЦІ "ЗАГРАВИ"

Наш заслужений торонтський театральний ансамбль "Заграва" вшанував Лесю Українку в 70-ліття з дня її смерті успішною кількаразовою постановкою драматичної поеми "У пущі". Хоч тематика цієї драми взята з життя перших пуританських вигнанців у пущах Північної Америки, проблематика драми, як зрештою й інших драматичних творів Лесі Українки, — універсальна й завжди актуальна.

Тому й не дивно, що твір не лише полонив молодих акторів-виконавців, а й витримав чотири вистави в Торонто. Драмою "У пущі" "Заграва" зарекомендує також українське драматичне мистецтво на міжнародному фестивалі, на якому ансамбль уже не раз здобував нагороди.

Всім артистам "Заграви", а зокрема її керівникам, належить призначення і подяка за те, що в тяжкий для української культури час не знижують стандартів нашого мистецтва й мистецького професіоналізму.

І ЧОГО ВОНИ ЇЗДЯТЬ?

Ні сорому ні совісти немає у подорожуючих по Канаді з СРСР мистецьких "інтелектуалістів". Вражіння таке, що вони виступають десь у районному клубі в передвоєнних роках, а не в канадському університеті 80-их рр. Невже вони вірять у свій "балак"? Краще сиділи б собі вдома і не висмішували б себе на Заході.

Минулого року в Карлтонському університеті в Оттаві відбувся панельний Вечір, присвячений Т. Г. Шевченкові. Доповідачами були: поет Борис Олійник — "Поезія Шевченка у всесоюзному і світовому контексті", член Академії наук Ігор Дзиверин — "Естетичне кредо Шевченка", професор Київського університету Петро Кононенко — "Шевченко і сучасність", та професор Одеського університету Іван Дузь — "Сучасна українська драматургія".

Ідучи на цей Вечір я думав — ну що ті гості з України скажуть мені про Шевченка чого я ще не знаю? А вони таки сказали. Борис Олійник зазначив, що це росіяни зробили Шевченка великим, допомогли Шевченкові "стати на ноги", викупили з кріпацтва, послали в Академію мистецтв, Жуковський, Брюллов, Вельгорський і т. д. Моя відповідь гостям з України що росіяни також запроторили нашого генія і в каземат, і в солдати, і вирвали з його життя 10 років — викликали бурю протестів у панелістів. Олійник сказав що то не росіяни, а цар заслав Шевченка, а в царській родині були німці, отже в заслання Шевченка винні німці, а не росіяни. Це викликало сміх присутніх.

Далі ми почули, що в творах Шевченка проявилися перші засади комунізму (де і як — не було обґрунтовано), що пан-слов'янство виразилось в "Посланні", і ні слова про те, що фактично "Послання" — це синтез Шевченкових думок про визволення України. Тема перейшла на сучасніших літераторів. Згадано Корнійчука, Микитенка (ні слова про його розстріл), Кочергу, навіть М. Куліша і Вишню, але також Леніна, громадську війну і вплив цього всього на українську літературу.

Мінялись промовці, снувалась та сама нитка облуди чи і глупоти. Знов вертались до Шевченка і який великий вплив на нього мали російські клясики, зокрема Пушкін і Лермонтов. Згадані також Данте, Гете, Шекспір і Гюго. Ні слова про впливи Сковороди, Котляревського, Гулак-Артемовського. Далі Ігор Дзиверин сказав що йому стало смішно коли в "Нових Днях" він прочитав

ні б скористати наші історики, археологи, психологи, соціологи, демографи, літературознавці та мистці.

"Діалоги" замовляти можна (20 ам. дол.) на адресу:

Yakiv Suslensky, RAMOT 3/28, Jerusalem, Israel

що Шевченко міг обняти і панів і кріпаків. (На моє зауваження що так є, хоча би в поемі "Петрусь", Дзиверин відповів, що там Шевченко симпатизує пані бо він на стороні жінок, і всі панелісти розсміялись).

Професор Дузь з Одеси, що викладав театр і драматургію, закінчив вечір читанням "Зенітки" Вишні, наголосивши советський патріотизм діда Свирида. Після цього професор Карлтонського університету д-р Емілія Штихлінг, що керувала Вечором, попросила ставити запитання.

Я спитав чи можливий обмін думок. Панелісти ніби погодились. Тоді я і висловив свої вищенаведені думки про участь росіян в житті Шевченка, про впливи українських мислителів на нього також та про статтю в "Нових Днях". Далі я спитав чи знають наші гості що заходами вільних українців на цьому континенті збудовано у Вашингтоні пам'ятник Шевченкові і на відкритті Айзенгауером було сто тисяч українців? У відповідь промирили щось невиразне. Моє зауваження що не можна говорити про пореволюційну українську драматургію не згадавши Володимира Винниченка викликало знову бурю протестів з боку панелістів. Дузь майже криком заявив, що Винниченко ворог народу і що радянський народ вигнав своїх ворогів, і т. д. На це п. Дмитро Пустяк сказав йому: Ми вас не ображаємо, ви приїхали до нас, а не ми до вас, отже не ображайте нас і не називайте ворогами. Дузь втихомирився, сказавши "вибачте".

Спитав я їх чи бачили Нью-Йоркське видання творів М. Куліша і спогади про нього Антоніни Куліш? Ні, не бачили. Чи бачили видання ОМУ-С'у "Наш Театр"? Ні. Чи читали "Розстріляне відродження"? Ні. А за "Зенітку" я сказав Дузеві, що з цим твором Вишні, як бувший актор, я об'їздив українські сцени Австралії, Америки й Канади і що цей твір завжди мав великий успіх. Тільки я не наголошував советського патріотизму діда Свирида і брав слухача твір не советчиною, а українським гумором, війною діда з жінкою Лукеркою, і щиротою дідової української душі. Здивований був Дузь такому мистецькому наголосові твору.

Не так давно приїхавший з Києва літератор і хемік Данило Надеждин, що робить тут переклади поети Стуса на інші мови, запитав про популярність Стуса на Україні. Серед панелістів вийшло замішання, почали казати, що майже не чули про Стуса, що це пересічність, що ніхто його не знає, що таких поетів, як Стус, в Україні тисячі і що всіх початківців знати неможливо. Не могли вони відповісти і Борисові Мигалю на поставлені ним питання. Склалося вражіння, що вони не були підготовані до такої аудиторії, хоч це був їхній 13-ий виступ в Канаді.

По Вечорі, в приватній дискусії, з сиром і вином, вони були трохи приємніші. Моя дружина малювала з них карикатури під час їхніх виступів і вони просили подарувати то їм. Не дуже радо дружина віддала. За це вони нам дали низку металевих значків (9) Церков Києво-Печерської Лаври — Троїцька Церква, Успенський Собор, Брама до Корпусу Келій, та інші. Очевидно Шевченківських значків вже забракло.

Ось уривки з приватних розмов з ними при вині і сири:

— Ми не на вас, як на слухачів, розраховували, а на університетську молодь. З вами порозумітись важко, а молодь повинна знати про нас не з ваших уст.

— Руденко? Він сам хотів щоб його посадили. Його попереджали що це станеться, але він робив все щоб це сталося. "Орлова балка"? Ні, не читали, навіть не бачили. А про що там?

Виникає питання — і чого вони їздять? Виходить, щоб обдурювати університетську молодь народжену тут. Ось і недавно знов якась подібна група була в Оттаві, якийсь науковець Горбик, поет Ткач. Цей раз я вже не пішов.

Організатори подібних Вечорів мусіли б заставитись і зрозуміти яку шкоду приносять всі ці "науковці" нашій молоді. Але віримо що наша молодь розумніша ніж ці "гості з України" думають. Українська приказка каже: "Брехнею світ пройде, але назад не вернешся". Ці "гості" є винятки. Вони проходять брехнею світ і вертаються назад в СРСР. І хай сидять собі там, нам вони не потрібні.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І КИТАЙ

У половині п'ятдесятих років українські вчені, головню члени Академії наук Української РСР, вимагали посилення дослідів українсько-китайських взаємовідносин. У "Віснику Академії наук Української РСР", ч. I, 1957 року, появилася цікава стаття П. М. Попова під заголовком "Тарас Шевченко про революцію в Тайпінгі, в Китаї". Роками замовчувано ставлення Т. Шевченка до китайського народу, бо така тема "стоїть на чорній листі".

Під час повороту із заслання у вересні 1857 р. на кораблі "Князь Пожарський" Т. Г. Шевченко читав російську військову газету "Русский Инвалид". В ній був поміщений опис останніх подій у Китаї під заголовком "Найновіші новини про дії китайських повстанців". Важливіші місця з цієї статті Т. Шевченко занотував у своєму щоденнику.

За Поповим, Росія легковажила революцію в Тайпінгі. А Шевченко був захоплений інформаціями, які знайшов у "Русском Инвалиде". Він говорив зовсім відкрито, що українські селяни повинні вчитися в китайців, щоб подібними методами скинути російське самодержавство. Попов пише:

"Незважаючи на поразку Тайпінгської революції, вона відіграла в усьому світі, передусім на Сході, величезну роль. Вона спричинилася до поширення традицій збройного повстання проти феодалних порядків. Проти реакції і ззовні та всередині... Відродження сил слабого китайського народу означало вступ його в коло цивілізованих націй, включило його в коло світових подій".

Далі П. М. Попов коментує щоденник Т. Г. Шевченка:

"В останніх словах записок Шевченка симпатії до китайців поєднуються із патріотичними думками про його власну Батьківщину та її майбутнє..."

Стаття про боротьбу китайців проти мандаринів та китайського імператора збігається з бажанням Т. Шевченка — посилення боротьби проти власних "мандаринів"-боярів, яких він називає сатрапами, магнатами, тиранами з царями на чолі. "Наші вороги різні, але суть та сама — автократичне рабство і революційна збройна боротьба проти них з боку народних мас."

При кінці п'ятдесятих років XIX-го століття Тайпінгське повстання було придушене англо-французько-американськими інтервентами. Та Т. Г. Шевченко залишається оптимістом і пише у своєму вірші:

І тут, і всюди — скрізь погано.

...Сонце йде

І за собою день веде.

І вже тії хребетносили,

Уже ворухаться царі...

І буде правда на землі.

Симпатії Т. Г. Шевченка до китайців викликали конфлікти між тодішніми "революційними демократами". Росіянин М. Чернишевський (1828-1889) підтримував і боронив Шевченка. Але росіянин В. Белінський (1810-1848), противник свободи неросійським народам (і за те критикував Т. Шевченка), про китайців написав дослівно: "Хотя китайцы и теперь существуют, да еще в числе, как говорят, чуть ли не до ста миллионов голов, они однако настолько же приналежат к человечеству, сколько миллионов рогатых голов их многочисленных стад."

Цензура сьгоднішніх російських царів визнає Т. Шевченка як великого геніяльного українського національного поета. Але не всі твори Т. Г. Шевченка публікуються, в тому теж все те, що він писав про Китай.

Б. Левицький

РАЙСА МОРОЗ БІБЛІОТЕКАРКОЮ КОЛЕГІЇ СВ. АНДРІЯ

Райса Мороз, яка в 1982 році отримала звання магістра з бібліотекарства в Чикаго, назначена бібліотекаркою Колегії Св. Андрія у Вінніпегу. Райса Мороз закінчила студії в Львівському університеті в 1960 році. Працювала як учителька в Горохові в середній школі і в Івано-Франківському педагогічному інституті (1960-71 рр.). Від 1972 р. до 1979 року, Райса Мороз була бібліотекаркою в Івано-Франківському.

"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ
ВАШИХ ПОРАД І ДОПИСІВ
НА РІЗНІ ТЕМИ НАШОГО ЖИТТЯ.

КАНАДСЬКИЙ ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ“ ІЗ 1981 РОКУ (4)

Таблиця 17

Ступінь деукраїнізації осіб українського походження, Канада за провінціями, 1981, в тисячах осіб:

Провінція	Половина "частинного"		"Чисте"		Українська		Українська	
	українського		українське		матерня		домашня	
	походження		походження		мова		мова	
	число	проц.	число	проц.	число	проц.	число	проц.
Атлантийські	1.5	154.7	2.8	100.0	0.9	32.4	0.1	5.1
Квебек	2.1	114.5	14.6	100.0	10.8	73.5	5.8	39.7
Онтаріо	34.5	125.3	134.0	100.0	81.6	60.9	32.9	24.5
Манітоба	15.2	115.3	99.8	100.0	58.9	59.0	19.3	19.4
Саскачеван	14.1	115.2	76.8	100.0	44.7	58.1	14.3	18.6
Альберта	26.5	119.4	136.7	100.0	68.1	49.8	17.3	12.7
Британська								
Колумбія	20.6	132.4	63.6	100.0	26.9	42.4	4.8	7.5
КАНАДА 1)	112.7	121.3	529.6	100.0	292.3	55.2	94.6	17.9

Пригадаймо, що ці сукупності близько асоційовані, але, крім походження, від себе взаємно, щонайменше теоретично, незалежні. Так, особа, що в Канаді здебільша вживає у щоденному житті української мови, не мусить ні частинно ні повністю бути українського походження, й мови не мусіла вивчити в дитинстві.

Таблиця 17 показує, що за основну сукупність прийнято "чисте" українське походження — 100 процент. "Частинне" українське походження, що додає до чистоукраїнського деяке ближче до українства підложжя, показане у колонці наліво. Самою присутністю ця група скріплює українців у Канаді, хоч ні числовим ні процентним показником багато вартости не надає.

Особи "чистого" українського походження становлять найчисленнішу сукупність. Це з неї "відходять" особи, що їх бракує в колонці української матерньої мови і (дальше) у домашній українській мові. У першій "похідній" групі затрималося одинадцять із кожних двадцяти осіб. Процент у провінціях вагається між 32.4 і 73.5. Ледви один на трьох, що вивчили мову в дитинстві і ще її розуміють, вживають її достатньо часто, щоб зголосити як "домашню". Особи, що зголосили українську домашню мову становлять менше як одну четвертину у всіх провінціях крім Квебеку.

РЕЛІГІЯ НАСЕЛЕННЯ

Інформації про релігійну приналежність населення Канади у переписі 1981 року були зібрані на основі статистичної вибірки. П'ятнадцять релігій були згадані в анкеті, щоб тільки зазначити; було теж залишене місце для інших релігій для вписування. Обі традиційні українські релігії, греко-православна й українсько-католицька були надруковані.

Відповіді на питання про релігію були поділені на сім великих груп:

Католиків	11,402,605 осіб
Протестантів	9,914,580 осіб
Східньо-православних	361,565 осіб
Єврейської релігії	296,425 осіб
Східніх не-християн	305,885 осіб
Пара-релігійних	13,445 осіб
Безрелігійних	1,788,995 осіб

Найбільш зауважується у цім розподілі — зріст числа безрелігійних та східніх не-християн.

У свою чергу великі групи розподілені на ряд підгруп, вищого і нижчого розрядів. Так, нпр. католицька включає римокатолицьку, українсько-католицьку і польську національно-католицьку церкви; протестантська велика група складається з 32 церковних конгрегацій; цікаво що дві вітки духовборів зараховано (окремо) сюди. Виділення із великої групи "східньо-православних" розряду греко-православної церкви, виявилось невдачним і проголошує абсурдні числа. Це правдоподібно технічна помилка. Відсилково пояснено, що східньо-православні включають греко-православних і також інші національно ідентифіковані групи, такі як антіохійську, вірменську, румунську, сербську, українську й російську.

Українська католицька церква виказує зниження підгруп, вищого і нижчого розрядів. Так, нпр. 16.3%. Британська Колумбія єдина зареєструвала приріст. Відсотково найбільше зменшилася кількість вірних Українсько-Католицької Церкви у провінціях на схід від Онтаріо. Число вірних великої релігійної східньо-православної групи зросло у цьому десятиріччі на 14.2%. Дві прерійні провінції, Манітоба і Саскачеван виказали зниження числа.

Можемо пояснити, що інформації у Таблиці 18 не показують етнічного складу вірних даної церкви. Показані церкви це традиційні віровизнання канадських українців, але до них також належать вірні не-українці.

Таблиця 18

Українська Католицька Церква та східня православна велика релігійна група, Канада за провінціями, осіб, 1971¹⁾ і 1981:

Провінція:	Українська Католицька Церква		Східня православна велика рел. група		Зміна в періоді 1971 — 1981	
	1981	1971	1981	1971	католич.	прав.
Атлантийські	770	1,540	3,040	2,105	- 50.0	44.4
Квебек	8,615	24,435	73,270	59,915	- 64.7	22.3
Онтаріо	49,305	56,730	167,325	134,465	- 13.1	24.4
Манітоба	49,355	57,790	21,135	25,430	- 14.6	- 16.9
Саскачеван	30,090	34,170	22,495	26,675	- 11.9	- 15.7
Альберта	40,280	41,065	49,275	47,165	1.9	4.5
Британська Колумбія	11,940	11,310	24,640	20,530	5.6	20.0
КАНАДА 1)	190,585	227,730	361,565	316,610	- 16.3	14.2

¹⁾ включає дві території та статистичні заокруглення.

²⁾ Влас Даркович (розділ 31) у William Darcovich and Paul Yuzyk, A Statistical Compendium on the Ukrainians in Canada, 1891-1976, University of Ottawa, 1980.

³⁾ Мирна Косташ, All Baba's Children, Hurtig Publishers, Edmonton, 1977, стор. 414.

⁴⁾ Павло Юзик (розділ 30) у цит. праці Дарковича і П. Юзика.

(Далі буде)

“ОДУЖАННЯ” С. ГУРКО В ПОСТАНОВЦІ “МУЗИ”

Українська драматична група молоді “Муза”, що працює в Торонто вже декілька років під режисурою Михайла В. Гави, поставила в неділю 12 лютого ц. р. в залі Інституту св. Володимира п'єсу в трьох діях п. н. “Одуження”. Автор п'єси Стефанія Гурко. Дія п'єси відбувається на початку 60-их років в одному з більших канадських міст і відважно вказує на фанатизм, вузьколюбність і самозакоханість наших тодішніх суспільно-політичних провідників з одного боку та на початки глибокого психологічного конфлікту з молодим поколінням — з другого боку.

Треба подивляти як добре всі молоді актори-аматори вивчили свої ролі і навіть дикцію. Хоч характер п'єси побудований в основному на діалогах і обмежує сценічний себеви́в, принаймі чотирьох виконавців виразно виявили свої значні акторські дані. Не вирізняємо їх прізвищ, але назвемо всіх, що брали участь у цій небуденній постановці. Ось вони: Катерина Матковська, Стефа Дмитрів, Тетяна Яців, Христина Янчик, Любомир Хабурський, Роман Хабурський, Олег Хабурський, Орест Хабурський, Юрій Поляківський, Максим Колесник, Роман Гурко, Тарас Мачула, Володимир Бабич.

Якщо б ця п'єса побачила світло сцени 20 років тому, то, може, вона й довела б до часткового одужання нашої громади. Сьогодні хвороба вже настільки поширена, що хворих нею (старих і молодих) уже не було на залі. До її лікування по-

Любомир Хабурський (Андрій Сокіл), Тетяна Яців (Ольга), Роман Гурко (редактор).

трібний якийсь новіший і набагато радикальніший медикамент. Можливо, що автор і “Муза” вже його мають чи, бодай, знають.

Так, чи так, а молоді ентузіясти української сцени і їх мистецький керівник М. В. Гава не повинні зневірюватися але продовжувати свої творчі пориви.

М. Д.

Скільки нових передплатників
ви приєднали для “Нових днів”?

Зліва направо: М. Гава — секр. "Козуба", доповідач Марія Гарасевич, учасники художнього читання: Христина Юзич, Валентина Родак, Олег Хабурський і Надія Куца.

ВЕЧІР ПОШАНИ БОГДАНОВІ ЛЕПКОМУ

В суботу, 29 жовтня 1983 р., в приміщеннях мистецької галерії під зарядом п. п. Шафранюків при вул. Блур захід в Торонто, Канада, відбувся літературний вечір присвячений творчості українського письменника Богдана Лепкого, сина галицького Поділля. Вечір влаштовано заходами Культ.-мист. товариства Козуб. Головним доповідачем була літературознавець Марія Гарасевич з Детройту, США.

М. Гарасевич охопила в своїй доповіді всю творчість і життєву дію Богдана Лепкого, як поета, прозаїка, літературознавця — а далі як громадського діяча, професора та борця за соціальні і національні права українського народу. Як письменник, Богдан Лепкий став дуже відомим після появи його історичної трилогії "Мазепа" в кількох томах. Понад 60 присутніх "козубівців", в мистецькій обстановці галерії, вислухали науково побудовану доповідь та послухали читання деяких уступів із поезій і прози письменника у мистецькому виконанні осіб, яких помітно на нашій світліні.

К. Р.

СКАРБИ МИНУЛОГО

Півтора століття тривали суперечки між істориками, археологами, геологами відносно точного місця, де була легендарна Керкінітіда, згадувана в древніх літописах як іонійська старогрецька колонія в північно-західному Криму. І завдяки дослі-

дженням українських археологів О. Дашевської, В. Драчука, П. Шульца, О. Карасьова, І. Яценка та багатьох інших нині достовірно встановлено не тільки те, що Керкінітіда, заснована в 6 столітті до нашої ери, існувала на місці сучасної Евпаторії, але й визначено розміри цього великого землеробного, ремісничого і торговельного центру на Чорному морі.

Місто це мало велику сільсько-господарську околицю. Перші розкопки показали, що тут чи не вперше в історії збереглися в первісному вигляді цілі комплекси поселень міського і сільського типу, господарські приміщення, розмежовані поля, виноградники, сади, а на березі моря портові споруди. Місто підтримувало ділові зв'язки з багатьма античними центрами Причорномор'я і Середньоземноморських країн, мало щільні контакти з населенням південної України (древньої Скитії). Унікальність Керкінітіди полягає в тому, що на прикладі її життя й діяльності є можливість простежити впливи різних культур, — дорійських, скитських та іонійських. У перші століття нашої ери Керкінітіда потрапила під римський вплив.

Який же нині стан з реконструкцією Керкінітіди? Науковці домагаються створити тут комплексний заповідник, до якого мали б увійти унікальні ділянки степової незайманої рослинності, прибережні зони з прилеглими до них акваторіями, а основне, — музеї просто неба — розкопані вже раніш археологічні комплекси біля Міжводного селища та на Біляусі коло Донузлава. Центром цього грандіозного заповідника, міжнародним центром досліджень античності мусить стати Керкінітіда.

Але проєкт цей під великою загрозою. Про це не раз писалося в київській "Літературній Україні". От і в числі за 11 серпня м. р. стаття О. Миловського б'є на сполох: евпаторійські організації про-

довжують по-варварському перекопувати історичні землі, забудовуючи їх новими кварталами. 20 жовтня "Л.У." друкує цілу сторінку листів на захист Керкінітиди від нищення.

В цих листах, ще раз підкреслюючи всесвітнє значення збереження в цілості Керкінітиди, автори безпорадно розводять руками, мовляв, — як же могло статися, що унікальну знахідку не захистили від бульдозерів?

Д. М.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

ДИВОСВІТ КРИМУ

"Цікаве про печери" в "Нових днях" ч. 397 за березень 1983 р. таки цікаве. В тій замітці розповідається про печери на терені Тернопільської області та на південному побережжі Криму. Крим же цікавий не одними лише печерами. Гарно описала "Наш Крим — рай наземний" Сinya Волошка в "Нових днях" ч. 382 за грудень 1981 року. Звичайно, до її опису про Крим можна багато-багато доповнювати. Та не забуваймо, що С. Волошка описала лише свої спостереження про Крим як туристка; до цього ж це ще раз свідчить, що Крим і з багатим минулим, і з лікувальними гартостями та скарбами, — тже годі все охопити в журнальній статті.

Візьмімо "найновіше" про Крим, — скелясте пасмо Берегового хребта, який із Святою горою творять Карадаг, тобто Чорну гору. Це єдиний вулканічний масив юрського періоду на терені Української ССР. І який прекрасний вид відкривається з прибережних скель на блакитні води Чорного моря; яке мальовниче гірське урочище! В старих описах гірського урочища Карадаг говориться про дубові ліси, зарості грабу й ясеня; про те, що весною на Карадазі трава по пояс, рідкісна різноманітність квітів; цвітуть півонії, тюльпани, маки; що тут зустрічаються козулі, велика різновидність птахів, гніздяться на цьому вулканічному масиві орли, соколи-сапсани, баклани. На жаль, все це лише в описах, тобто належить до минулого. Тож не випадково Карадаг став предметом турбот і пильної уваги вчених. Бож Карадаг — найкрасивіше місце в Криму. Це неповторний ландшафт, буйна рослинність, багатий тваринний світ створили цьому гірському урочищу славу унікального пам'ятника природи. Правда, на Карадазі й тепер ще лише квіткових і спорових рослин понад тисячу; із них занотовано 40, які вже вважаються рідкісними та поступово зникають. Їх треба рятувати в першу чергу.

Постановою ради міністрів Української ССР 9-го серпня 1979 р. гірське урочище Карадаг проголошено державним заповідником. Територія його, тобто вулканічного масиву та прилежного до нього акваторію, має площу близько 300 гектарів. У Карадазькому заповіднику та прилеглих до

нього затоках заборонені мисливство, ловлення риби, рубання лісу, збирання каміння, ягід, плодів і лікувальних рослин. Заповідним режимом уже збережено десятки гектарів лісу від пожеж, яких до того бувало часто від "відпочиваючих". Та треба ще багато часу, щоб вилікувати природу. А віцепрезидент Академії наук УРСР К. М. Ситник сказав, що "Карадаг — наша національна цінність, яку ми повинні в повному збереженні передати нащадкам".

До Карадазького заповідника занесена і кілометрова прибережна акваторія. Завдяки унікальності рельєфові дна моря біля берегів Карадагу і складові гірських порід тут порівняно на невеликому відтинку зустрічаються 95% представників флори і фауни Чорного моря. Ця зона характеризується відсутністю елементів, які опріснюють і забруднюють воду, а отже може бути еталоном для розробки стандартів чистоти води при розв'язці міжнародної проблеми охорони оточуючого середовища. Біля Карадагу є одинокі місця на всьому Чорному морі, де в знаменитій барабульці риба відкладає ікру. Приходять сюди викидати ікру також камбала, ставрида.

Прочитайте, як гарно описує, наприклад, одного представника акваторія Світлана Янко "Вісім рук чи вісім ніг?" у журналі "Наука і суспільство" ч. 4 за 1983 рік.

Мабуть, самому їхньому власникові байдуже, як називатимуть його щупальця: розпоряджається він ними залежно від обставин. У разі небезпеки, приміром, може відстрибнути й зіпертися на щупальця, як на ноги; може ходити по дну, повзати — тоді тварина викидає щупальця далеко вперед. Інша річ, коли зголоднілий восьминіг вишукує здобич. Тут він настільки впрано діє своїми щупальцями, що інакше, ніж руками, їх не назвеш: запустить під камінь і нишпорить, аж поки не витягне краба або що. Вдається це завдяки присоскам на кожному щупальці. Присоски мають ще смакові клітини, тож восьминіг, ще не побачивши здобичі, уже достеменно знає, яка вона на смак...

Та найкраще універсальність щупальців проявляється під час будівельних робіт. Якщо восьминіг не знаходить для себе більш-менш годящої схованки, він влаштовує її самотужки. Отут і стають у пригоді всі його вісім роботязких "рук". Обхопивши ними важелісні камені, сумлінний будівельник стягає їх до купи, тут же, підгрибає панцири з'єднаних крабів і т. ін. Потім, забравшись на купу, робить у ній заглиблення і зручно вмощується в ньому. Буває, восьминіг робить дах над головою, — кладе зверху чималу каменюку і тоді почувається у цілковитій безпеці.

Взагалі ж арсенал оборонних засобів у нього різноманітний. Так, у критичну хвилину він випускає чорнильну хмару і під її прикриттям намагається шмигнути в найближчу розколину. Якщо сховатися нікуди, "стає в позу" і починає загрожувати формою тіла: непомірно роздуває тулуб або прибирає обтічну форму, прямо — таки артистично змінюючи забарвлення. У стані спокою восьминіг — сірувато-бурий (під колір каміння), стривожений, спочатку блідне, потім миттєво червоніє, навіть багровіє від хвилювання.

Очі "лізуть" на потилицю, зіниці розширені. Вигляд і справді загрозливий. Розповідають: чимось незадоволений або наляканий восьминіг розширяє хроматофори (особливі клітини у шкіряному покриві, що містять зернистий пігмент), від чого шкіра темніє, береться плямами і досить промовисто передає його настрій і наміри. Справжні-сянке театральне дійство з перевтіленням і перевдяганням! І це ще не все. Не маючи зубів, восьминіг може боляче вкусити, точніше, дзьобнути своїми гострими роговими щелепами. Отрута, яку він випускає, паралізує жертву. Взагалі ж із ста відомих цих тварин тільки — чотири певною мірою безпечні для людини.

Переважає більшість цих мешканців невеликих глибин розміром не перевищують півметра, мають мішкуватий тулуб, великі очі і зір, незгірший, ніж у вищих хребетних тварин. Цікаво, що спить восьминіг з розплющеними очима, тільки максимально зужує зіниці.

Як мешканці багато в чому таємничої стихії, восьминоги мають не менш загадкову репутацію підводних монстрів. Сталося це через необхідність людей з їхнім способом життя, вдачею тощо. В усякому разі жодне із звинувачень на адресу тварин не справдилося і досі. Навпаки, більшість учених, дослідників підводної фауни, просто нурці і водолази вважають восьминогів не тільки сумирними, а й лякливими створіннями, що не тільки не нападають на людину, а навпаки, зобачивши її, воліють якнайшвидше втекти. Окрім того, на думку спеціалістів, восьминоги найбільш "обдаровані" з-посеред усіх безхребетних, бо піддаються дресируванню, отже, їхній мозок здатен утворювати стійкі умовні рефлекси.

Щоправда, свого часу, мало знаючи восьминогів, їх майже винищили заради смачного м'яса (як ось тепер ради делікатесів винищуються черепаха). Тому сьогодні у багатьох морських країнах займаються не стільки питанням раціональнішого використання продуктів із м'яса восьминогів, скільки розробкою проектів відновлення їхньої природної кількості.

Переповівши про "монстра" підводної фауни, почитаймо про "Кмітливого джміль", про якого лише ентомолог Степан Мацюцький в тому ж числі "Наука і суспільство".

Хтось ніби торкнувся дзвінкої струни віолончелі, і вона відзвучалась приємним звуком. Це джміль прилетів по нектар. Виблискує на ньому пухнаста чорна шубка з двома жовтими поперечними смугами, кінчики двох задніх лапок теж стали жовтими від пилку. Очевидно, вже встиг побувати на квітах, поласував їхнім нектаром. І ось тепер натрапив на цілі зарості рясту. Яку ж квітку вибрати? Адже їх тут сотні, тисячі! Джміль опустився на велику лілову китицю, діловито обхопив її передніми ніжками і заходився нишпорити хоботком в одній з квіток. Раптом сердито загав. Його хоботок ніяк не міг дістати нектар: захований у верхній довгастій конусоподібній пелюстці, схожій на шпорець. Така "хитрість" рослини спрямована на те, щоб комахи, відвідавши її, перш ніж поласувати нектаром, який слугує свого роду приманкою, обов'язково запилили

квітку. У джмелів хоботок досить довгий, але тут і він виявився закоротким. Що ж робити? Джміль нервово повзав по китиці, встромляв хоботок то в одну, то в другу квітку, але нічого путнього у нього так і не вийшло.

Запах нектару не давав спокою комасі. І джміль знайшов вихід. Він прокусив тонку стінку квітки своїми гострими щелепами якраз там, де був нектар, і через отвір випив солодку рідину. Подібну операцію він чинив з іншими квітками.

Шкода, звичайно, що не всі квіти рясту, на яких побував джміль, будуть запилені. Але до них прилетять інші комахи і зроблять справу, від якої змушений був відмовитися волохатий любитель ласощів.

Чарівна українська природа, сповнені красою українські ландшафти. Про їхні фльору і фауну писати можна багато цікавого.

А. ГЛИНІН

Лев ЯЦКЕВИЧ

КУДОЮ ПРЯМУЄ СВІТ?

(прогнози англійського історика А. Тойнбі)

Нещодавно світ втратив Арнольда Тойнбі — великого вченого, що залишив свої глибокі сліди в світовій історіографії.

Найбільшим внеском проф. Тойнбі в історіографію світу є його 6-томна праця п. з. "Студія історії", в якій він поставив тезу, що історія — це не розвиток народів а розвиток цивілізацій. На його думку, таких цивілізацій в історії людства було досі 26. Кожну з них він докладно аналізує та шукає причин її виникнення і падіння.

Ріст цивілізації — це вислід умінь народу чи народів пристосуватися до вимог та виклику часу. Її падіння — це втрата чи недостача цього умінь, твердить А. Тойнбі.

Відомий американський журналіст — Джеймс Рестон у статті "Проф. Тойнбі — оптиміст" (*Philadelphia Inquirer*) подає цікаві думки та міркування цього великого історика на тему майбутньої долі Західного світу.

Протилежно усім сподіванням, Тойнбі не передбачає на переломі цього сторіччя 3-ої світової війни. Зате він сподівається довгого та затишного конфлікту-змагу поміж розвинутими індустріальними народами світу за обмежені природні ресурси нашої планети. Найбільшу небезпеку для людства проф. Тойнбі бачить у перенаселенні, що його, не зважаючи на співпрацю народів в ділянці контролю народжень, світ не зуміє уникнути через повільність протидії та нападництва багатьох народів.

На його думку, існує багато познач на те, що Німеччина узгіднить свою роль в історії і зане-

хає мрію про помсту та підбій світу. Не виключена також можливість такої зміни в Советському Союзі, що від часів Петра Великого поставив собі метою наздогнати, а то й пергенати Захід. Росіяни завжди заплутувалися у неводі власної бюрократії та власних розбіжностей і з тієї причини вони й досі "тупцюють" за Заходом.

Але советська верхівка приходить до розуму й сподівається одержати більше користей у формі компютерів та модерної технології шляхом співпраці із Західним світом, ніж через поборювання його засобами політики та ідеології.

Це, звичайно, становитиме довгий процес, бо росіяни народ дуже недовірливий, особливо тепер, коли прокинувся із довгого сну Китай.

А. Тойнбі радів європейським рухом єдності з участю Англії, але одночасно розумів, що націоналізм становить ще велику силу в Західній Європі, яка надто не захоплюється ідеєю федералізму. Проте, на його думку, федералізм стане в майбутнім дійсністю, якщо не у своїй класичній формі, то щонайменше у виді унії незалежних європейських держав, на взір США.

Тойнбі не захоплений сучасним Західним світом, що позначений упадком моралі та основних людських чеснот, а зокрема відсутністю спільної мети. Духова сила народу — це один з найвагоміших факторів цивілізаційного підйому. Як приклад, він подає Іран, що не зважаючи на 2-мільйонову армію та модерну американську зброю, заламався перед Хомейні, дисидентом в екзилі. Сталін кпив собі колись з Папи, питаючи, скільки дивізій війська він може виставити, але папа Іван Павло II під час своїх відвідин в Польщі потряс цілим "неісходимим" Советським Союзом, не танками і балістичними стрільнями, а духовною зброєю та релігійною поставою польського народу.

Тойнбі не вірить ув ортодоксальну релігію, але як історик він знає, що ріст і упадок народів тісно пов'язані з мораллю родини та моральною метою народу. На жаль, у Західнім світі ці поняття позначені наявним падінням. Тойнбі, особливо був розчарований моральним розкладом США, які він завжди вважав Новим Єрусалимом та bastіоном свободи і державного реалізму. На жаль, війна з В'єтнамом виявила, що Америка уподібнилася до інших імперіялістичних потуг, зацікавлених більше силою та матеріальними ресурсами, ніж ідеями. Не зважаючи на те, проф. Тойнбі виявив віру у майбутню реформацію Заходу та відродження ортодоксальної віри і моралі. Це стається на його думку, щойно тоді, коли політичні провідники західного світу спрямують свій вплив, не до людських кишень, а до їх ідеалів.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

Петро ОДАРЧЕНКО

НА МОВНІ ТЕМИ

Читач "Нових Днів" п. В. Токар звернувся до Редакції журналу з двома запитаннями: 1. Як треба казати — "Він живе на вулиці Шевченка" чи "при вулиці Шевченка? 2. Як треба казати: "телефонна розмова" чи "телефонічна розмова"? Відповідаємо на ці запитання.

1. Українська літературна мова знає тільки один зворот: "ВІН ЖИВЕ НА ВУЛИЦІ ШЕВЧЕНКА". Такий вислів зафіксовано в словниках і в творах української літератури, у спогадах, у листах та в усній мові. В академічному російсько-українському словнику за ред. акад. А. Кримського — т. 2, вип. 2, К. 1932 на стор. 602, а також у кн. Б. Антоненка-Давидовича "Як ми говоримо", К. 1970 р., ст. 224 зафіксовано вислів "живе на вулиці", а не "при вулиці".

Для ілюстрації подамо приклад з інших джерел. В автобіографії видатної української письменниці Олени Пчілки читаємо такі речення: "У Києві ми оселилися на тихій Стрілецькій вулиці". "... Ми жили всі вкупі вже тепер, спочатку на Назарівській вул., ч. 21, потім на Маріїно-Благовіщенській...".

У кн. О. П. Косач-Кривинюк. Леся Українка. Хронологія життя й творчості. Нью-Йорк. Вид. УВАН. 1971 читаємо: "Леся більше жила в Одесі на Кузнечній вул..." "До кінця року Леся жила в Києві на Назарівській вул. ч. 21." "Леся пише всім додому, що вона з Квіткою в Ялті в готелі "Ялта" на Садовій вул." В одному із своїх листів Леся Українка пише — "Я от живу на Villa Natalia". У кн. "Спогади про Лесю Українку", К. 1971 р. читаємо в статті Оксани Стешенко: "Тоді ми (Стешенки) жили на М.-Благовіщенській вул..."

У статті І. П. Косач-Борисової читаємо: "Жили ми тоді на Благовіщенській вул."

У статті Остапа Лисенка (сина композитора М. Лисенка) читаємо: "Сім'я наша мешкала в часи мого дитинства на Рейтерській вул."

У "Літературно-Науковому Віснику" Х-ХІІ, 1913 р. у статті Л. М. Старицької-Черняхівської "Хвилини життя Лесі Українки" читаємо: "Ольга Петрівна оселила їх двох у маленькому помешканні на розі Стрілецької і Підвальної вул."

У кн. Євген Чикаленко. Спогади. Нью-Йорк. Вид. УВАН, 1955 — читаємо такі речення: "Я жив тоді на Караваївській вул." "... Лисенко жив тоді на Меринговській вул."

У кн. М. Куліш. Твори. Нью-Йорк. Вид. УВАН. 1955 — у спогадах дружини Миколи Куліша читаємо: "Наша хата була на Кирилівській вул." "... Так прожили ми чотири роки на Михайлівській площі".

У кн. Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто. Зап. Наукового Товариства ім. Шев-

ченка. 1979 р. у статті Оксани Ашер "Портрет Михайла Драй-Хмари" — читаємо: "Цілу ніч до ранку енкаведисти робили трус у приміщенні Драй-Хмари (на Садовій вул. ч. 1, кв. 5)."

Цих прикладів цілком досить, щоб ствердити, що в українській мові існує вислів: "він живе на вулиці...", а не "при вулиці".

А звідки ж тоді в приватних радіопередачах з'явилось те чуже українській мові: "він живе при вулиці..."? Загляньмо в словник польської мови і тоді побачимо такий вислів: przy ulicy Marszałkowskiej. У перекладі на українську мову буде: "на Маршалковській вул."

Непотрібний польонізм "при вулиці" засмічує українську мову, і тому його треба відкинути.

2. "Телефонний чи телефонічний"?

У правописному словнику Г. Голоскевича (1930) є слово "телефонний" (і "телефоновий"), але немає слова "телефонічний". Так само в академічному словнику української мови немає слова "телефонічний", а є лише слово "телефонний". У творах української літератури вживається лише слово "телефонний". Ось кілька прикладів: "В кабінеті різько задзеленчав телефонний дзвінок" (Донч.). "Телефонний зв'язок із штабом батальйону обірвався" (Трубл.). "Хвилину вагалась (Олена) та й не могла далі чекати, поки закінчать телефонну розмову." (Головка). Кажуть також "Телефонна книжка", "Телефонний довідник". "Телефонна станція".

У правописному словнику Г. Голоскевича підкреслюється, що в українській мові існує вислів "говорити телефоном", а не "говорити по телефону". Один із найкращих знавців української мови М. Рильський уникає русизму "по телефону" і вживає вислів "телефоном": "Недавно я подзвонив телефоном до знайомого артиста".

Від слова "телефон" утворюються такі похідні слова: телефонізація, телефонізований, телефонізувати, телефоніст, телефоністка, телефонувати. Але в українській мові немає таких похідних слів: телефонічний, телефонічно, телефонно.

Слово "телефонічний" — це не українське, а польське слово. Поляки кажуть і пишуть: telefoniczny, rozmowa telefoniczna, książka telefoniczna.

Непотрібний польонізм, що засмічує нашу мову, краще треба викинути і замість "телефонічний" вживати "телефонний". Прислівника "телефонно" немає в українській мові. Отже, треба казати: "я порозумівся телефоном", а не "телефонно" чи "телефонічно".

Борімся за чистоту української мови. Нещадно викоплюймо московський і польський мовний бур'ян!

Шукаємо активних кольпортерів у всіх більших містах, де живуть українці. Зацікавлених просимо звертатись на адресу "Нових днів".

I "ЮВІЛЯТ" I "ЮВІЛЯР"

У грудневому числі "Нових Днів" 1983 р. вміщена ювілейна стаття проф. Петра Одарченка, присвячена науковій і літературній діяльності проф. Юрія Володимировича Шевельова з нагоди 75-ліття з дня народження й 50-ліття наукової праці. Стаття розглядає не тільки поодинокі наукові праці проф. Шевельова, але й дає ідеологічну оцінку його літературних статей.

У спеціальній статтейці, присвяченій проф. Шевельову, проф. Одарченко займався питанням, як краще називати особу чи установу, що їх ювілей відзначаємо: **ювілят** чи **ювіляр**. Автор пропонує вживати **ювіляр**, підкреслюючи, що воно краще відповідає законам словотвору іменників в українській мові. Суфікс -АР (-ЯР) вживається для утворення **назв людей** за різними ознаками: за характером дії, за місцем роботи, за приналежністю до організації. Тут автор вичисляє ряд іменників, що можуть правити за приклади його твердження. І далі автор стверджує, що суфікс — АТ (-ЯТ) вживається тільки для утворення назв різних форм управління або назв адміністративних установ, як деканат, гетьманат, секретаріат, матриархат, царат, а **ніколи** (підкреслення моє — П. К.) не вживається для утворення назв людей дії (nomina agentis — П. К.).

Дозволимо собі зробити застереження проти такого аподиктичного твердження.

Поминаючи вже давно "автохтонних брата і свата, можна навести цілий ряд іменників із суфіксом -АТ (ЯТ) на означення людей дії. Іменники ці, запозичені в різні епохи історичного життя нашого народу головню з мов латинської і грецької, а потім і з інших мов, прийшли до нас або безпосередньо, або за посередництвом інших мов. Ось чималий список таких іменників: — абат, автократ, адвокат, кат, адресат, азіат, мулат, аристократ, демократ, пірат, бюрократ, ренегат, дегенерат, супостат, телепат, делегат, депутат, кандидат, дипломат, потентат, магнат, меценат, номінат, лавреат, стипендіат, прелат, інфюлат, уніят, психопат, гомеопат, алопат, солдат, ліценціят (а "veniam docendi" у високих школах — П. К.)... Думаю, що тих прикладів досить, якщо б шукати спеціально у словниках, було б іще більше, не згадуючи навіть деяких імен таких, як Кіндрат, Теодат, Донат... Все це етранжизми, як етранжизмом є теж **ювіляр** (пор. німецьке "der Jubilar").

У "Російсько-Українському Словнику" Уманця і спілки (Комара), виданому у Львові 1893 р. на стор. 1128 є переклад: Юбіляр — ювіляр, ювілят. Обидва іменники рівнорядні.

У "правописному Словнику" Голоскевича, обидва іменники **ювіляр** — **ювілят** теж стоять рівнорядно поруч себе.

Так само "Українсько-Англійський Словник" К. Андрусишина (Саскатун 1955) подає поруч себе **ювіляр** і **ювілят** без ніякого відрізнєння.

"Українсько-Німецький Словник" Кузєлі — Рудницького (Ляйпціг 1948) на стор. 1484 подає рівнорядно **ювіляр** і **ювілят**.

Натомість пізніші радянські словники виявляють нові витівки. І так: М. Погрібний у своєму "Словнику Наголосів Української Літературної Мови"

(Київ 1964) подає тільки **ювіляр**, викинувши геть **ювілята**. Таксамо робить Жлуктенко у своєму "Українсько-Англійському Словнику", зберігаючи тільки форму ювіляр, як єдину й одну.

Чому так нагло не стало **ювілята**? Куди він подівся?

Справу дещо в'ясняє нам тритомовий "Російсько-Український Словник" Академії Наук УРСР. У третьому томі словника на стор. 872 подано переклад терміну ЮВІЛЯР — **ювіляр, обл. ювілят**. Якеж це обласне? Очевидно, йдеться тут про західноукраїнську область, де форма **ювілят** є традиційна. На-жаль, не маю правописного словника Панейка — Ізюмова, щоб ствердити це поданими там прикладами.

Професор Одарченко впав жертвою радянських мовознавців, які звичайно вибирають один термін, що його пропонують до вжитку, а інші лексичні синоніми чи фразеологічні ідіоми відкидають із вжитку як непотрібні.

Для нас у вільному світі така селекція аж ніяк непотрібна. Хай далі існують у наших словниках один поруч одного і **ювіляр** і **ювілят**, однаково добрі етранжизми поруч інших потрібних запозичень із чужих мов, що без них не обійдеться ніяка культурна мова.

3 пошаною і привітом

Павло Кравчук, Пітсбург,
2 січня 1984

**
*

Вельмишановний Пане Редакторе!

Не люблю я входити в мовні суперечки, та ще більше не люблю збіднювання нашої мови різними пуристами, що вимагають щоб тільки одне слово відповідало на дане поняття. Наприклад, у грудневому числі "Нових днів", Петро Одарченко доводить, що треба вживати тільки "ювіляр", а в ніякому разі не ювілят" бо це, мовляв, "живцем узятє з польської мови, яке в польській мові пишеться так: "jubilat". Але, що в російській мові пишеться слово ювиляр на українське слово ювіляр — це ні трошки не турбує шановного пана професора Одарченка. А може пропонуване "ювіляр" живцем узятє з російської мови? І чи не безглузда така аргументація?

В російській мові існує тільки ювиляр, у польській jubilat то чому ж ми в українській мові не можемо дозволити собі на синоніми чи різновиди? Голоскевич подає оба варіанти, але застерігає проти ювілянта ст. 448; Рудницький і Церкевич теж подають ювіляр і ювілянт, але вже без застережень проти ювілянта ст. 780, натомість СУМ подає ювілянт, ювілянтка хоч зазначає ці слова як рідко вживані, але не подає ювілянт ст. 612. том 11.

В англійській мові є слова застарілі, рідко вживані, слова, яких витиснули з денного вжитку новіші словотвори, але ніхто не викидає їх з мови. Сидять собі у словнику і чекають, що може хтось знову почне користуватися ними і вони знову будуть активними. Чи не могли б і українці мати такий же підхід? Це ж підхід живої мови. Не угроблюймо ж нашу мову живцем і не збіднюймо її.

З правдивою пошаною Ваш

Д. Г. Струк, Торонто

ГУМОР І САТИРА

Ярослав МАСЛЯК
(Грицько Волокита)

ДАР ЛЮБОВИ

Петро Цілушка йшов і чуть не вголос роздумував: — Казали панотець на проповіді, щоби щось дати на "Дар любови" для Блаженнішого. Вісімдесят років прожити то файний вік! І стільки намучитися по концтаборах за нашу віру, а ще й тепер обстоювати наше право на свій Патріархат!... Бойовий наш Кардинал! Бігме, варта дати, абим такий! І на списку Цілушка буде, і люди заговорять: "Дивіть, навіть він дав!"

— Ба... стара, аби тільки виплата! як покладе сою руку, то бувайте здорові! Вже від неї і цента не витягнеш! Правда, чоловік не має дві ліві руки і збоку все щось собі доробить, але ... закурити треба, склянку пива випити треба, а часом таки й кортити чорта за хвіст потягнути. — Це так він величав покер-машину.

Цілушка пристанув, витягнув з кишені дрібняки і почав рахувати. Вісімдесят центів. Розгаятися на список нема з чим, бо соромно, але попробував потягнути — інше діло. Як той казав: купити не купити, а поторгуватись можна. І Цілушка пошкандибав до клубу.

Там став перед покермашиною, витягнув дрібняки і вголос заявив: — Ну, Блаженніший, як виграю, то гроші Ваші. Як програю — вибачайте!

І що ви скажете? Тільки рукою потягнув, гроші посипалися, як з дірявого мішка. Цілих 30 доларів!

— Го, Го!... — Цілушка аж підскачів з радості: — Блаженніший, стільки грошей ніхто Вам не дасть. І Ви не мали би серця їх взяти в бідного Цілушки. Правда?... Ну, щоби кривди не було, поділим по половині. П'ятнадцять доларів — Вам, і кладу їх в праву кишеню. П'ятнадцять доларів — мої, і кладу їх в ліву кишеню.

Цілушка ретельно поділив гроші, і машина знову пішла в рух. Але не все в середині Петра! Що Цілушка потягне, то нічого не йде, а як капне, то мов з носа. Так тягнув і не оглянувся навіть, як ліва кишеня спорожня.

Цілушка винувано схилив голову, почухав її ззаду і промовив під носом:

— Е, як нема щастя, то й нема долі. От, преч би сі казало. — І рука мимоволі торкнулася правої кишені. Петро на мить завагався, але рука знову погладила кишеню.

— А що, якби за Вашим перепрошенням, Блаженніший, та й попробувати Ваше щастя?...

Відповіді не було. Перед ним стояла машина з вічно голодним ротом, лискуха й обіцяюча...

Рука жадібно стягнула до кишені, і сьогодні сам Цілушка не знає, як це сталося. Проциндрило все, до цента. Як отямився — кишеня була порожня. З острахом оглянувся довкруги. Якраз підходив знайомий австралієць.

"ДУЙ, ВАНЯ, ДУЙ!"

(до допису про "Перегони")

На цю тему розкажу правдиву бувальщину. Було це в Торонто. Якось у гурті зібралися соборні українці (з Галичини, Волині та з Центральних земель), а серед нас один росіянин, що вчився в Харкові (він працює в компанії, яка закладає пекарські печі).

При гутірці (звичайно, не без чарки) розмова пішла про те, що росіяни від нас усе крадуть (це галичанин дорікав тому росіянинові). Тоді той (говорячи добірною українською мовою) у відповідь сказав: "А хіба ви не крадете в нас?" (саме тоді про щось ішла мова, що хлопці дуже часто "дули"). На наше здивування він раз сказав оцю бувальщину:

"Коли я почав учитись у Харківському технічному інституті, то переважно всі професори викладали російською мовою, крім одного з козацькими вусами, який ніколи і словечка російською мовою не промовив на викладах.

От раз у мене трапилось із ним таке: Викликав мене до таблиці на деякі завдання, а потім дав маленького модельчика мотора, що порушувався за допомогою повітря, про що я спершу не знав. Дивлюсь на того моторчика і не знаю, що робити. А він до мене: "Чого рота роззявив — дми!" Я ще більше розгубився, бо не розумів, що він каже.

Хоч у школі була строга дисципліна, але все таки бували відважні хлопці. От один такий як не крикне із-за парти: "Дуй, Ваня, дуй!" Тоді я глянув на трубочку в моторчику, **дмухнув** у неї і моторчик оживився. Правда, професор не покарав того сміливця, що поміг мені зрозуміти слово "дми", бо майже всі студенти розреготались і він теж.

Тоді я збагнув, що без української мови буде мені тугувати. Отоді то я заповзався і дуже швидко опанував українську мову. І от, як бачите, я росіянин і знаю ваше слово "дми", а ви чомусь крадете наше "дуй". А це значить, що і ви дещо злодійкуваті."

Зрозуміло, що всі наші почервоніли, особливо ті, що перше завзято обстоювали слово "дуй", як ніби українське.

**

Цю "лекцію" передайте для пані Богуславець, як-

— Гей, Джек! Позич пару бобів! — крикнув йому, замість привіту.

— Е, ні... засміявся Джек. Грошей не позичу, бо не хочу втратити доброго майта, але поставлю тобі пиво. Випили.

Тоді Джек підійшов до машини, кинув грошику й потягнув. Посипались гроші... Цілушка поглянув і з жалю й досади вибів з клубу.

А люди ще й дивуються, що на списку нема Цілушки. Як з таким щастям?...

що не "соізволите" помістити в журналі на науку (і розвагу) іншим читачам.

Одночасно шлю "моні ордер" (40 дол.) на два примірники **"НАБОЇВ"**: один собі, а другий в дарунок...

З пошаною —

Олександра Сорока

Вельмишановний Пане Роговський, Дорогий Земляче!

У Вашому дуже цікавому дописі про подорож по Європі, під час якої Ви й зі мною бодай телефонічно познайомилися, є одна помилка, що стосується моїх видань "Літерарія Україна — самвидав". Ви пишете, що Ви купили у Мюнхені під церквою німецькомовну брошуру "Василь Стус — поет за колючим дротом", яку видали ніби єврейські кола з Швейцарії". Це зовсім помилкове твердження. У Швейцарії існує товариство, що складається переважно з молодих істориків "Кураторія духової свободи". Воно видає двічі на рік збірник із назвою "Саміздат". (До восьмого числа в 1976 р. цей збірник називався "Російський саміздат". Мені вдалося переконати головного видавця, що він друкує також самвидавні твори українців, литовців та інших національностей СРСР й тоді він рішився викреслити російський", а залишити назву збірника тільки у формі "Саміздат".) Там друкуються німецькою мовою багато українських самвидавних документів і творів, які я перекладаю. Не буду їх тут вичислювати, бо вони зайняли б надто багато місця.

Зрештою про цю серію я також згадала у своїй доповіді про переклади з української літератури та самвидаву, що її виголосила на кінець жовтня 1982 р. в Торонті й що була надрукована в одному з перших чисел "Нових днів" 1983 року. Отож мені вдалося домовитися з видавцем, що він робитиме мені окремі відбитки з українських текстів, перекладених на нім. мову, коли це будуть тексти літературного характеру. Цю "підсерію", що ми її назвали "Літерарія Україна — самвидав" фінансує я сама. Коли я отримала від пана Михайла Хейфеца, що був ув'язнений з нашими людьми в Мордовії в 1970-их роках, його манускрипт "Українські силуети", то ще не знала, що мені вдасться згодом його видати окремою книжкою (це станеться весною 1984 р.) Знаючи безперспективні умовини німецького видавничого ринку для нашої літератури, мені прийшло спершу на думку видати деякі окремі розділи манускрипту (про Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола) у збірці "Саміздат", і поробити відбитки для серії "Літерарія Україна — самвидав". Але це могло статися тільки на власні кошти, і тільки у моїй серії "Літерарія..." бо текст Михайла Хейфеца не є самвидавний твір, він написаний вже на волі в Ізраїлі і в збірник не міг увійти. Видавець збірника не міг його взяти під увагу, тому що це суперечить статуту товариства (вони друкують виключно самвидавні твори з СРСР). Отож до-

велосю мені знайти жертводавців на дорогий швайцарський друк цього розділу про Василя Стуса, щоб видати в тій формі, в якій брошура вийшла. Це було кругло 6.000 німецьких марок. Фінансову підтримку я отримала від "Прологу" з Нью-Йорку (3.000 марок) і від одної жертвенної пані, що належить до німецької групи Міжнародної Амнестії й від 1972 р. опікується Василем Стусом. Вона завдала собі й дуже багато труду, щоб ця брошура стала доступною багатьом німецьким письменникам, публіцистам і видавцям та удостоїлася навіть рецензії в "Франкфуртер Алгемайне Цайтунг".

Завдяки друкові цієї брошури мені пощастило також знайти видавця для цілого твору Михайла Хейфеца, що він його присвятив своїм таборовим друзям. Думаю, що німецьке видання появиться навіть скоріш, як українське (сам твір написаний російською мовою).

Це і є історія брошури "Василь Стус — поет за колючим дротом". Незабаром появиться наступний зошит "Літерарія Україна — самвидав" з поезіями Миколи Руденка німецькою мовою.

**

Саме появилось 18 число збірника "Саміздат", де поміщено 1/3 українських самвидавних матеріалів: 1) Спільний лист в'язнів Перму, 36 зони до през. Регена, що його підписали 10 в'язнів, між ними Мирослав Маринович, Микола Руденко, Олесь Шевченко, 2) Лист друзів отця Василя Романюка, в якому вияснюється його важке положення після відбуття кари, 3) Вибір з "віршів з-за ґрат" Миколи Руденка — 12 віршів у вільному переспіві на німецьку мову Анною-Галею і Мариною Горбач, ці вірші вийшли ще й окремою брошурою в серії "Literaria Ucraina — Samwydaw", 4) Йосип Тереля: три роки в психіатричній больниці в Дніпропетровську й врешті 5) Єлена Саннікова: Звернення до Папи Івана Павла II в оборону Йосипа Терелі.

З повагою
Анна-Галія Горбач
Верфурт, Німеччина

"ЮВІЛЯР", "ЗСА"...

...Останньо мене дуже дивує слово "ювіляр" у нашій добрій пресі. Бо мені все здавалось, що ювелірні вироби робить ювіляр і продають їх ювелірні крамниці. о

"Ювілей" звучить м'яко, то на мою думку і ювілят, хоч і трошки твердше, але ж не твердо, як ювіляр. І хоч наш славний мовознавець П. Одарченко правилами доказує, що має бути таки ювіляр, але хіба не буває винятків з правил? А як про це думає наш заслужений педагог Д. Кислиця?

...Завжди, коли прочитаю, що такий то чоловік є ювіляр, то зараз думаю, що він таки працює коло золота, срібла... Це таке саме, як створили нове ЗСА (замість США, — Ред.); може воно й правильніше, але ж його вимовити... хто має штучні зуби, то ніяк не виходить, та ще здається, що людина взагалі шепелява.

О. Кульчицька, Мілгров

ПРО ЗАЯВУ ОУНм...

Заява середовища ОУНм під назвою "Наше становище" була надрукована в багатьох часописах різних політичних поглядів.

Аналізуючи цю заяву, можна дійти до висновку, що вона написана під тиском ОУНр. через своїх посередників-поплентачів з ОУНм.

Виносячи таке звернення, без жадних вимог до проводу ОУНр., ПУН ставить себе в прикрі позицію. З цього можна зрозуміти, що провід ОУН оправдує всі негативні потягнення ОУНр. і схвалює їхню деструктивну пропаганду.

Заява ОУНм-ПУН є нібито вибачення перед ОУНр. за "необ'єктивні наświetлення...", про визвольний рух, що він ніби діяв під впливом НКВД...

Алеж ні преса ОУНм, ні ОУНз, ні УРДП і позакартійна, не знецінювали визвольну боротьбу українського народу — резистансу у різних формах під час Другої світової війни.

Натомість висвітлювались помилки певних політичних груп та постатей, які були спричинниками тих помилок — негативних потягнень, включно з просякненням до них чужої агентури.

Ці негативи треба висвітлювати щоб не повторились вони в майбутньому.

Це не є злочин за який треба вибачатись. Бо ж правду народ мусить знати...

Ми є в спроможі відмежувати позитивну боротьбу **УПА під проводом от. Б. Боровця** від негативної, пізніше, партійної **УПА-ОУНр.**, і пізніше, знову з позитивними діями **УПА-УГВР**, коли Р. Шухевич відмежувався від **Бандеро-Стецьківського У. Д.П.** і від мельниківсько-громадської **У. Н. Ради** і очолював підпільний укр. уряд — **УГВР і УПА.**

Ці три періоди і різні формації УПА, так і треба розглядати і кожну зокрема аналізувати...

Московська пропагандивна компанія і її підступні методи всім відомі.

Москва диспонує великим арсеналом різних матеріалів, які вона використовує і прифабрикує до них що їй потрібно і вигідно.

Ми мусимо ігнорувати її, а де є потреба дати відсіч...

Якщо ж наше суспільство не очиститься від різних наклепів, інтриг, перекручень історичної правди і зливи фальшивого самохфальства проводу ОУНр. з використанням навіть передруків КГБівських матеріалів на своїх політичних опонентів, ми ніколи не побудуємося нашого еміграційного розбрату — різних незгод і не зможемо на фальшивих твердженнях вийти на поверхню світової політики, де нам час уже давно бути.

Тому складаючи свою заяву ПУН мусів вимагати в першу чергу від ОУНр.-ОВФ припинити їхнє фальшиве очорнювання громадсько-політичних діячів, різні провокації і взагалі фальшиву пропаганду... Щойно отримавши на це згоду від ОУНр., ПУН мігби скласти і свою заяву. Тільки тоді це б мало якийсь політичний сенс.

Ф. Березотога, Австралія

Я, що пережив московське народовбивство під час запровадження новітнього кріпацтва-колективізації, голодомору 1933-го року та воєнного лихоліття, і в процесі цього втратив матір, батька, сестер, друзів-ровесників, близьких рідних, сусідів, мільйони моїх земляків, і нарешті Батьківщину, складаю щиросердечну подяку поетові Ярові Славутичові за поему "Моя доба", в якій він щиро і правдиво оспівав добу українського лихоліття.

Сама-ж книга, "Зібрані твори" — 1938-1983, де й уміщена поема "Моя доба", цінний скарб нашої літератури, варта уваги кожної свідомої української людини.

Книгу "Зібрані твори" Яра Славутича можна набуті в українських книгарнях та у видавництві "Славута":

Slavuta Publishers, 72 Westbrook Drive
Edmonton, Alta. T6J 2E1

Г. Сірик

Пересилаю мою передплату за "Нові Дні" на 1984 рік, включно зі скромним датком... У журналі за грудень 1983, в статті "При відсвітах безсмертя" подані деякі факти про повість "Жовтий князь". Я шукаю цю книжку давно, щоб прочитати — не можу знайти... Тепер сподіємось книжки проф. Конквеста, маємо вже книгу д-ра Мейса, але чомусь у 50-ліття голоду нема книги очевидця ані українською ані англійською мовою.

Французький переклад повісті "Жовтий князь" належно оцінено, треба надіятись, що буде і перевидання українською мовою, і також англійський переклад.

Іван Макарець, Арлінгтон

До 50-ліття голоду вийшла книжка очевидця д-ра Василя Гришка "Український голокост, 1933". Інформацію про неї подано в січневому числі "Нових днів" на останній сторінці обкладинки. — Ред.

НОВІ НАДІСЛАНІ КНИЖКИ

Юрій Буряківець. **Мого життя межинь: поезії.** Нью-Йорк, Вид-во "Вільна думка", 1984. 638 сторінок. Тираж 1,000 прим. Ціна не подана. Крім зібраних поезій у книзі поміщено портрет і автобіографію автора.

Грицько Сірик. **Під сонцем обездолених**, частина третя — "Сирітськими стежками". Торонто, Видано коштами автора з друкарні "Новий шлях", 1983. 230 сторінок. Ціна не подана. У цій книжці автор опи суг свої переживання в час страшного голоду й примусової колективізації.

Ольга Терлецька. **Любій Україні з чужини:** збірка поезій. Мельборн, Австралія, 1980. 231 стор. Видання Авторки під патронатом Крайової Управи СУА. Крім віршів, у книжці є коротке Вступне слово Л. Гаєвської, портрет авторки і довгий автобіографічний нарис "В дзеркалі минувшини".

"НОВІ ДНІ", березень 1984

СЛ. П. ОЛЕКСАНДЕР ЗІНОВІЙОВИЧ АРХІМОВИЧ

Ділимось з читачами болісною вісткою, що 19 січня 1984 року упокоївся біля Нью Йорку видатний український ботанік і діяч української науки проф. д-р Олександр Зіновійович Архімович. Сл. п. О. З. Архімович був професором кількох сільсько-господарських інститутів ще в Україні й дослідником у ділянці селекції сільсько-господарських рослин в Австрії, Еспанії та в США.

У роках 1961-1970 проф. д-р О. З. Архімович був Президентом Української Вільної Академії Наук в США, розгортаючи широку науково-організаційну й видавничу діяльність. Покійний був довголітнім близьким співробітником "Нових днів" і завжди знаходив час для конструктивних побажань та заохочень. Українська наука довго відчуватиме втрату такого свого компетентного і завжди активного ентузіаста.

Дружині Кірі Іванівній, донькам Тетяні і Катерині, синові Євгенові з дружиною та всій дальшій родині висловлюємо наше глибоке співчуття.

Бл. п. Олександр Архімович похоронений 23 січня на українському цвинтарі св. Андрія в Бавнд Бруку, Н. Дж. Вічна йому пам'ять!

ПАМ'ЯТІ В. СЕМЕНЦЯ

20 грудня минуло п'ять років як відійшов у вічність на 78-му році життя наш друг і приятель Василь Семенець (Дворяненко). Василь народився в Україні у заможній релігійній родині, яку більшовики "розкулачили" й знищили, а сам він жив увесь час в СРСР на чужі документи.

З приходу нового німецького окупанта Василь Семенець разом із дружиною й сином повернувся до батьківської хати й почав господарювати. Але скоро одної ночі напали на його хату советські партизани і в сутичці згинув його син та дружина, а він сам врятувався втечею. Мусив залишити не тільки рідне село, але й Україну. Жив якийсь час у Польщі, Чехії і Німеччині, а в 1950 році прибув до Америки, яка прийняла його, як рідна мати.

У місті Гошені, Індіана, Василь зразу став із покійним тепер Полікарпом Фокою основоположником будови української православної парафії. Збудували нову церкву, велику залу і дім для священника. Обидва були членами і головами парафіальної управи та щедрими жертводавцями на українські громадські потреби. Не відставала від них також уже покійна Оксана Фока. Вони всі троє заслужили на пошану, тому парафіяни і прихожани їх часто згадують добрим словом.

Нехай буде їм пухом американська земля.

Степан Вестеровський, Гошен

У ЖАЛІВНУ РІЧНИЦЮ

На знак доброї згадки тихим словом про мого дорогого земляка, щирого патріота та людину винятково чесну, що не мала серед українців жодного ворога, ГРИГОРІЯ ЛИПКУ, який був довгорічним передплатником "Нових Днів", прошу прийняти мою скромну пожертву на фонд розбудови журналу — 16 австралійських доларів. Рік тому Григорій навіки попрощався зі світом, з улюбленою родиною та з близькими й далекими земляками, яких справді любив.

Ф. Миколаєнко

НАРОДНІ ПОВІР'Я

ПЕРЕКАЗ ПРО ЛИСУ ГОРУ

Лиса гора в Донбасі, де сьогодні розташована копальня ім. Шевченка, в стародавні часи називалася Шебрець.

Вся гора була покрита повстю запашного чебрецю.

Під горою тече річка Солоненка. Багато водилося тут риби. Зокрема "Бражене плесо" було повне рибою: линьки, карасі, корофи, а найбільше підрейків. Плавали по цьому плесу й качки понад ряскою, маючи тут досить поживи в очеретах і верболозах. Осока з рогозою tworили окремі островці і водяна лінія покривала своїми білими чашами таємниці тихої води плеса. Далі на схід було "Видне плесо" — нешироке, продовгувате, з півкілометра. Його береги поросли шовковистою травою, а дно — наче вимощене кам'яними плитами. В чистій прозорій воді було видно глибоко кожен камінь, червонокрилих окунів і сивих ершиків. Щуки рідко сюди заходили. Не любили і карасі цього чистого плеса.

В долині, під горою, коло самої річки таборилися завжди цигани, але вони рибальством не цікавилися.

Циганам цей постій був зручним притулком: соковита трава — пожива їхніх коней, а свіжа прозора вода річки напувала і коней і циганів. Місцевість тут була земним раєм.

На горі, по пахучому чебрецеві, ходили молоді вродливі українські чабани з отарами і награвали у баранячий ріг свою улюблену пісню: "Чабан вівці загоня, та й на хлопців гука".

Хоч молодий чабан Явтух і пильнував свою отару, — в циганському таборі завжди смажилася свіжа баранина на веретенах...

Молода смуглява красуня, циганка Аза, закохалася в Явтуха, але він був "горджія" — не циган, а циганський звичай не дозволяє циганці прикохати чужинця. А втім чабан Явтух не ціка-

вився циганками, дарма що Аза давно на нього звертала свою увагу. Він був до циганки байдужий і ніччю пролежував на своєму сіряку, дивився на блискучі зірки, що мерехтіли на темному оксамиті неба, тихенько співав свої чабанські пісні, час від часу граючи у баранячий ріг.

Аза ж чула його пісні і журилася: як їй оволодіти цим красивим чабаном? Та й звернулася за допомогою до сатани. Сатана радо згодився допомогти Азі, але лише за душі її рідних.

Діло скоро зробилося. Сатана обернув батька Ази в звукову коробку, чотирьох братів натягнув струнами, а мати стала смичком. Так із шістьох циганських душ утворилася скрипка...

Циганка Аза взяла в руку смичок. І застогнала, заридала душа матері, як доторкнулася першої струни. Ще сумніше вона заридала, як пройшла по душах синів. А душа батька зі звукової коробки збрала стогони і ридання в чарівну музику... Швидше і швидше водила Аза по струнах смичком, гучніше й гучніше неслися і линули звуки.

Молодий чабан Явтух прислухався. Почав тихенько постукувати ногою по чебрецю, а далі дужче і дужче пристукував та пританцьовував...

Ще швидше грала Аза, наближаючися до Явтуха.

Явтух уже вихром кружляв та вибивав ногами чебрець на верху гори. Сатана був певний, що час їхнього закохання близький. Але Явтух усе танцює й Ази не завважував.

Розгнівався Сатана. Схопив циганку Азу, підняв її і опустив до пекла. А скрипка впала з її рук і покотилася в долину, де стояв циганський табір. Хлопча-циган підхопив скрипку і став на ній грати. З того часу й посьогодні не можна уявити собі цигана без скрипки. Вона у нього то стогне, то ридає, то кличе до буйного розгону...

На горі Шебрець, на котрій танцював Явтух і приспівував:

"Гоп, гопака! Гоп, гоп, гопака, витоптаний чебрець до гола..."

Змінилася тоді і назва гори — гора Шебрець стала називатися Лиса гора. Місцеве народне прислів'я говорить: "На Лисій горі не росте трава, тому що Явтух тут розпочав танцювати наш танок гопака".

Не можна уявити українця без гопака... і ніхто на всьому світі не танцює краще за українця.

Марія ЖИЖКА

Цей переказ бл. п. Марії Жижки друкуємо в 4-ту річницю її смерті, що наступила 28 березня 1980 р. й напередодні виходу її книги "О, рідний краю мій!" — Ред.

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШИХ ПОРАД
І ДОПИСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!**

ЗАХОПЛЕННЯ СОЦІЯЛІЗМОМ СПОКУТУЄТЬСЯ ВИКРИТТЯМ ЙОГО ПОМИЛОК

Лист міжнародного шахового гросмайстра Л. Пахмана про його минулу дискусію з колишнім чемпіоном СРСР й України Ф. П. Богатирчуком

Після другої світової війни західні союзники СС-СР видавали колишніх советських громадян Сталінові. Але багатьом пощастило врятуватися від видачі й вони знайшли пристановище в країнах західного світу. Серед таких українських емігрантів у Канаді опинився професор, доктор медичних наук Ф. П. Богатирчук, чемпіон СРСР з шахів 192/р. й України 1937 р. В липні-серпні 1949 р. англійський журнал "Чесс" опублікував його статті, в яких він твердив, що шахове мистецтво в СРСР поставлене на службу комуністичній пропаганді, що советські шахові гросмайстри є професійними гравцями на державній службі і що часто на результати їхньої гри в турнірах безпосередньо впливають органи влади, що програмують хід шахових змагань. Згодом, не знаючи про статті Ф. Богатирчука, подібні факти оприлюднив В. Корчної у своїй книзі "Моє життя для шахів".

Чехословацький гросмайстер Л. Пахман, автор кількох книг з теорії дебютів, виходячи з комуністичних позицій, намагався заперечити в тому ж журналі "Чесс" (січень-лютий 1950 р.) твердження Ф. Богатирчука та обвинуватив його у різних нешахових гріхах. Нещодавно Ф. Богатирчук опублікував у Сан Франциско свої спогади, в яких розповідає про цю дискусію. Нижче подано листа Л. Пахмана, співтворця "празької весни", який тепер сам опинився на становищі політичного емігранта з комуністичної країни. Лист красномовний і переконливий. Згаданий у листі Ю. Семенко — давній знайомий дискутантів. Його нарисам з історії шахової гри на українській землі та еміграції з передмовою Л. Пахмана "Шахи в Україні" віце-чемпіон світу В. Корчної присвятив свою рецензію — див. "Нові дні" ч. 400 і ч. 401-402/1983 р., — Ред.

Міжнародному Шаховому Гросмайстрові

Проф. Ф. П. Богатирчуку

Вельмишановний Пане Професоре!

Пан Ю. Семенко прислав мені з Мюнхену розділи Вашої книги спогадів, в яких мовиться про нашу минулу полеміку.

Дозвольте ствердити, що в них згадана лише незначна частина мого життя. Вам невідомий, наприклад, факт, що Гестапо вперше заарештувало і кільканадцять тижнів допитувало мене про "підбурювання до антинімецьких демонстрацій", коли мені йшов усього сімнадцятий рік. Ви напевно можете собі уявити, що то було мало приемним. Це ув'язнення "радикалізувало" мене і вже на весні 1943 року я діяв у підпіллі як марксист і комуніст. Ми

покладали тоді великі надії на визволення нас Советським Союзом. Ми не мали й найменшого поняття, що за кількістю масових убивств злочинність націонал-соціалістів посідала друге місце в історії людства. Мої переконання зазнали зміни незабаром після нашої полеміки. 1952 р., по великих політичних процесах у Чехо-Словаччині, зрікся всіх політичних посад і вирішив присвятити себе виключно шахам. Зрозуміло, це було половинчате, положиве рішення — адже до 21 серпня 1968 року я все ще вірив, що соціалізм одного дня таки стане іншим. 21 Серпня — "година мого прозріння". Найкраще підтверджує це наступний уривок мого відкритого листа до Йоша Кадара з 2 вересня 1968 р., опублікованого в багатьох часописах, а також переданого різними мовами по радіо:

"Цієї серпневої ночі мені раптом стало ясно, що тут ідеться не про різницю поглядів, не про реформи, а про безжалісну боротьбу з ошуканством, яке для прикриття справжніх цілей, егоїстичних великодержавних інтересів та замаскування царського способу мислення називають соціалізмом. Я вирішив до кінця мого життя боротися проти цього шахрайства."

Вельмишановний Пане Професоре! Ви можете легко переконатися, що це було кардинальне рішення і я його виконую. Ви можете бути певним, що я ніколи не зроблю приємності тим, які очікують, що "он раскается в своїх ошибках!" Вони ніколи того не діждуть, як не почули "самокритики", вимагаючи її тортурами на допитах протягом 16 місяців. З цього ув'язнення я вийшов напівживим — внаслідок пошкодження мого хребта я став на три сантиметри меншим. Але з вилікуваною душею! Після тюрми я повернувся в лоно Церкви і згодом прилюдно оголосив про причини мого розриву з марксизмом. Це призвело до другого арешту, засудження до двох років'язниці, а згодом — видалення з Батьківщини. Але моя "боротьба проти ошуканства, яке називають соціалізмом", звичайно, не закінчилася. Реакцією на неї є шалені напади чехословацької, а також советської преси: нещодавно орган КПЧ "Руде право" в передовій статті обвинуватив мене навіть в убивстві, твердючи, що я ніби "інсценізував, організував і підготував" самоспалення Яна Палаха. Насправді ж я особисто не знав Я. Палаха.

Що сказати про нашу минулу полеміку? Хто нічого не робить, хто не має переконань і не захищає їх, той не помиляється! Я вже безліч разів каюся за свої помилки. Та згадуючи про минулі часи, я знаходжу заспокоєння в тому, що подібні дискусії провадив із людьми, які перебували в безпеці і не завдав найменшої шкоди тим, хто знаходився в тодішній нашій системі.

Вашу пропозицію, висловлену в журналі "Чесс", прибути до Канади, де Ви подасте мені допомогу, я сприйняв як глузування. Лише згодом мені стало ясно, що вона була щирим виявом Вашого шляхетного характеру й справжньої любови до людей. Емігрувати до Канади я не маю наміру — ця країна занадто далеко від боротьби нашої доби, якій я, мов добре "відшкодування" за мої попередні помилки і гріхи, хочу віддати всі свої сили.

Бажаю Вам Божого благословення, здоров'я і щастя!

Ваш Людек Пахман

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

Список за лютий 1984

КАНАДА

І. Бринько, Су Сент Марі	\$15.00
С. Токар, Ніагара он дж Лінк	10.00
М. Мотта, Торонто	10.00
П. Неліпа, Уїтбі	10.00
пані К. Лаврентій, Оттава	10.00
пані Н. Семотюк, Торонто	10.00
А. Радченко, Веланд	10.00
І. Косоріз, Гандир Бей	10.00
Е. Давидюк, Місісога	10.00
Я. Волан, Монреаль	10.00
пані О. Юхименко, Торонто	5.00
пані А. Поліщук, Торонто	5.00
пані М. Стрілецька, Монреаль	5.00
В. Шимко, Торонто	5.00
А. Гирасименко, Торонто	5.00
Д. Корнійчук, Садбірі	5.00
Н. Кузьменко, Лондон (пам'яті І. Бережного)	5.00

США

Д. Корнієнко, Сомерсет	35.00
др. Ю. Мовчан, Македонія	25.00
др. М. Ярославська, Нью Йорк	20.00
пані О. Лубська, Глестонбурі	10.00
В. Шостак, Вошінгтон	10.00
І. Макарець, Арлінгтон	10.00
Р. Бобяк, Йонкерс	10.00
А. Маковійчук, Чикаго	10.00
П. Форманюк, Лос Анджелес	10.00
Дж. Хмір, Дидгам	10.00
М. Воскобійник, Ньюїнгтон	5.00
І. Кмета, Філадельфія	5.00
пані О. Шпаківська, Вудгійвен	5.00
П. Демченко, Чикаго	5.00
С. Кулик, Бронкс	5.00
пані Л. Фалько	5.00
В. Гасвський, Лос Анджелес	5.00
І. Кайдан, Сивен Гілс	5.00
Р. Завицький, Філадельфія	5.00
пані Г. Гриценко, Лос Анджелес	5.00
пані Л. А. Журавець, Міннеаполіс	5.00
А. Жучок, Міннеаполіс	5.00
пані Євсєвська, Філадельфія	5.00

АВСТРАЛІЯ

В. Харуцький, Глінрой	7 дол. авст.
пані Н. Закревська, Вудвіл	32.35 дол. кан.
Г. Корінь, Биндур	7.23 дол. кан.
пані А. Ткач, Донкастер	6.50 дол. кан.
Степачук, Діяніла	8.70 дол. кан.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Петро Волиняк, КИІВ — Читанка для 3-ої класи
4-те видання. Ціна 3.00 дол.

Петро Волиняк. ЛАНІ — Читанка для 4-ої класи
4-те видання. Ціна 3.00

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова
граматика української мови. Ціна 3.00 дол.

Д. Чуб. СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 112 стор.,
в м'якій оправі. Ціна 3.50 дол.

В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на
4 дії. Ціна 2.00 дол.

А. Юриняк. КАМІКАЗЕ ПАДАЄ САМ. Оповідання і фейлетони. Ціна 5.00 дол.

А. Юриняк. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II. 380
стор., в твердій оправі. Ціна 12.00 дол.

А. Юриняк. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ. 318 стор.,
в м'якій оправі. Ціна 8.00 дол.

Софія Гаєвська. Treasures of the Centuries. (Скарби століть) 112 стор. Ціна 5.00 дол.

Петро Волиняк. ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО. 680 стор., в твердій оправі. Ціна 12.75 дол.

БЕЛЬГІЯ

Клименко Г., Ліль 6.29 дол. кан.

АНГЛІЯ

З. Жижка, (в річницю смерті дружини Марії)	61.63 кан.
Штунь Михайло	20.00 П. Стер.
Лосниць Дмитро	13.00 П. Стер.
Ваколенко А.	13.00 П. Стер.
Діхтяр Петро	10.00 П. Стер.
Крисенко Іван	5.00 П. Стер.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

А. Бондаренко, Лондон, Англія	1
М. Кушляк, Силкірк, Канада	1
П. Завертайло, Чикаго, США	5
Л. Меншига, Міннеаполіс, США	1
Л. Фалько, Саут Бавнд Брук, США	1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертви.

Редакція і адміністрація